

UNIVERSITAT DE BARCELONA
FACULTAT DE FILOSOFIA I LLETRES DE TARRAGONA
DEPARTAMENT D' HISTÒRIA CONTEMPORÀ, CA

EL CAMP DE TARRAGONA DURANT LA 3ª REPUBLICA (1931-1936)

Tesi doctoral presentada per
MONTSERRAT DUCH I PLANA

Direcció

Dña. DRª ANTONIA FERRER I BOSCH

Tarragona, octubre de 1997.

A is never here.

.

I N D E X

INTRODUCCIÓ	1
PRIMERA PART:	
I.- <u>LA RELACIÓ I EL TERRITORI</u>	7
I.1, LA POBLACIÓ	8
I.2, EL TERRITORI	15
NOTES	20
II.- <u>AGRICULTURA</u>	22
II.1, ELS CURSUS DEL CAMP	23
II.2, PRODUCCIÓ I PRODUCTIVITAT	27
II.3, LA PROPIETAT DE LA TERRA	36
NOTES	40
III.- <u>LA INDÚSTRIA, EL COMERÇ I LA BANCA</u>	43
III.1, LA INDÚSTRIA I EL COMERÇ	44
III.2, ELS SERVEIS; LA BANCA	53
NOTES	57
SEGONA PART:	
IV.- <u>INSTITUCIONS IDEOLÒGICO-CULTURALS</u>	62
IV.1, LES INSTITUCIONS RELIGIÖSES	63
IV.2, ENTITATS CULTURALS I RECREATIVES	71
IV.3, LES FESTES POPULARS	73
IV.4, LA PEKEA AL CAMP	82
NOTES	88
V.- <u>ASSOCIACIONS DE BASE ECONÒMICA</u>	95
V.1, ORGANITZACIONS PATRONALS	96
V.2, SINDICATS AGRÍCOLES	101
V.3, LES ORGANITZACIONS RYGESES	112
V.4, L'ESTRUCTURA SINDICAL CEREAL	114
NOTES	117

VI,	<u>EL SISTEMA DE PARTITS</u>	154
VI, 1,	EL TRADICIONALISME	155
VI, 2,	LA LLIERA	157
VI, 3,	ELS RADICALS	159
VI, 4,	ACCIO CATALANA REPUBLICANA	161
VI, 5,	PARTID RADICAL REPUBLICANO-SOCIALISTA	162
VI, 6,	L'ESQUERRA REPUBLICANA	165
VI, 7,	ELS FEDERALS	168
VI, 8,	ELS SOCIALISTES	170
VI, 9,	ELS COMUNISTES	171
VI, 10,	L'ANARQUISME	175
	NOTES	177
TERCERA PART:		
VII,	<u>REPUBLICANISME I CATALANISME</u>	188
VII, 1,	PROCLAMACIO DE LA REPUBLICA I FESTES D'ANTIVERBARI	189
VII, 2,	ASPECTES DE LA IDENTITAT REPUBLICANA	210
VII, 3,	L'ESTATUT	224
VII, 4,	NORMALITZACIO LINGÜÍSTICA	231
	NOTES	244
VIII,	<u>LA QÜESTIO ESCOLAR</u>	262
VIII, 1,	ELS NOUS PODER REPUBLICANS I L'ENSENYAMENT	265
VIII, 2,	EL LAICISME A L'ESCOLA	317
	NOTES	328
IX,	<u>EL CONFLICTE RELIGIÓS</u>	356
	NOTES	404
X,	<u>LA CRISI ECONÒMICA I EL MOVIMENT OBRER</u>	424
X, 1,	CONDICIONS DE VIDA	425
X, 2,	OFICINES DE COL·LOCACIO	432
X, 3,	FESTES DE MAIG	433
X, 4,	LABURE	436
X, 5,	BASES DE TREBALL	455
X, 6,	ATUR	464
	NOTES	491
XI,	<u>EL FERRE SCA LEGISL</u>	511
	NOTES	534
XII,	<u>ELS FETS D'AUGUST 1935</u>	549
	NOTES	565

VIIC, <u>LA DINAMICA ELECTORAL</u>	571
VIIC 1, LES ELECTIONS GENERALES	573
VIIC 2, LES ELECTIONS MUNICIPALES I EL PODER LOCAL	588
NOTES	613
CONCLUSIONS	619
ANEXI D' DOCUMENTAL	632
ANEXI D' 1,	633
ANEXI D' 2,	639
ANEXI D' 3,	678
BIBLIOGRAFIA I FONTS	717

I N T R O D U C C I O

Si una tesi històrica es equall treball original d'investigació que ha d'esser capaç de fer avançar el coneixement historiogràfic necessàriament ha de fugir d'intents compiladors i abocar-se a la recerca per tal de trobar en allò que han dit altres persones i essencialment en els documents quelcom de nou.

L'elaboració es un treball fei uc, laborós, amb alts i baixos, més si com es el cas el període temporal ha estat d'uns cinc anys de treball continuat però amb desigual intensitat. La fase de recopilació de documents fou, potser arròniament, la més llarga en el temps mentre que l'intent de donar forma orgànica a les reflexions i arribar a una redacció comprensible i acurada ha estat, necessàriament, per imperatius acadèmics i personals, més breu. Potser per tot això el text que presentam manca d'una redacció prou ree ides o d'una presentació més dinàmica.

El professor Eco ha escrit que una tesi ha de tenir present que el tema respongui als centres d'interès personals i i com que les fonts de treball han d'esser asequibles i manejables. Finalment, que el quadre metodològic estigui a l'abast de l'investigador. En aquest sentit l'estudi del període republicà al Camp de Tarragona constitueix un eix de treball interessant perquè entronca amb industrialment una trajectòria familiar condicionada pels fets

esdevinguts entre 1931-1939. La participació en la comissió organitzadora del Col·loqui Internacional sobre la 2a República, celebrat a la Facultat de Lletres de Tarragona l'abril de 1981, fou un segon motiu de reflexió sobre el tema.

D'altra banda l'estudi del Camp durant aquest període responia també a interessos de caràcter polític i social. Ens referim a un procés democràtic orau que per la generació que ha viscut la transició a la democràcia des d'una actitud militant tenia una referència clara en els anys trenta. Hi connectarem inicialment a partir de l'Assemblea de Catalunya, calia saber què fou aquella Catalunya autònoma, perquè el fantasma separatista havia estat utilitzat pels rebels de 1936 i com s'havia arribat a una ructura definitiva de la societat civil.

Ens hem proposat de fer una història total, en la mesura que intentem analitzar i relacionar tots els fenòmens estructurals i sobraestructurals amb la vida quotidiana dels homes i les dones del Camp durant els anys 1931-1939, molt conscients que tot sovint la història local invalida aquest objectiu. No intentem fer aportacions novadores als corrents generals ni des del punt de vista metodològic ni tampoc per l'àmbit territorial del treball. Volem saber el merc estructural i el desenvolupament de la conjuntura republicana al Camp. És per això que fugim de plantejaments panoràmics només com elements e plicatius de la conjuntura viscuda al Camp.

L'àmbit territorial d'aquest treball, constituït pels 77 municipis que integren el Camp de Tarragona, vol respondre a un interès de defugir el merc d'una ciutat concreta per col d'intentar copsar dinàmiques més amples, d'àmbit regional. També pel perfil

diferenciat que presenten Reus, Tarragona i Valls als anys trenta que podria enriquir l'estudi de la conjuntura republicana així com per la voluntat de fer possible una recerca poc habitual en els estudis històrics, amb voluntat de reivindicació d'aquesta realitat comarcal, malgrat la dificultat metodològica que això podia significar.

L'estudi s'estructura, definitivament, en tres grans apartats. El primer és una introducció breu a la realitat demogràfica i econòmica del Camp. Pretén donar resposta a aquella pregunta inicial que s'ha de fer l'historiador: quants eren, que feien, de que vivien ... els 140.000 habitants del Camp. Per això, malgrat les limitacions d'una estadística no desenvolupada, d'un marc territorial que no té traducció administrativa, d'una desigual disponibilitat de les fonts, hem pretès conèixer el medi físic i humà, la població, l'agricultura, les activitats industrials, els serveis i la banca del Camp de Tarragona entre 1931-1936.

El segon bloc vol explicar l'entremat social de relació de la població a partir de la seva vertebració en entitats culturals i recreatives i dels instruments de socialització i informació. La barreja associativa de caràcter econòmic dels propietaris, pagesos, obrers i professionals i, finalment, el sistema de partits pel que fa a la nova vertebració política.

Finalment, el tercer apartat vol dedicar-se a l'estudi de la conjuntura republicana. Més exactament a conèixer els eixos o línies de força, de confrontació i avenç d'aquest període. El primer capítol, Republicans i Catalenistes, ens introdueix a la proclamació de la República i a l'esforç de les organitzacions, de la premsa i

de les elites dirigents locals per consolidar la nova identitat republicana que havia de fer possible noves fites del catalanisme polític concretades en l'aprovació per referèndum masculí de l'Estatut de Catalunya, així com l'esforç en la normalització cultural del país. Ens referim a la voluntat republicana de millorar l'accés a una educació que es pretenia laica. També el conflicte religiós derivat de la separació de l'església i l'estat que havia de provocar l'hostilitat d'anells sectors. El moviment obrer, escàs per la condició de comarca eminentment agrària i l'escàs desenvolupament industrial capitalista del Camp, en relació a les noves relacions laborals. També l'antic problema agrari que havia de trobar resposta en la legislació agrària de la Generalitat. Els fets d'octubre i la dinàmica electoral ens situen les coordenades de la confrontació política.

No hem volgut aplegar un apèndix documental de gran dimensió, per si bé es redueix a l'aportació de documents inèdits i d'unes dades estadístiques que poden contribuir a entendre les circumstàncies de l'època, des del punt de vista del llenguatge o de la realitat associativa municipal, és en aquest sentit que es presenta, seguint l'estructura del treball, un complement documental breu i selectiu.

En prop de cinc anys de treball són moltes les persones que d'una manera o altra han contribuït a la recerca que ens hem proposat. En primer lloc a les persones que treballen als arxius i biblioteques. També a les persones del Departament d'Història Contemporània de la Facultat de Lletres que feren possible, amb el seu estimul, l'obtenció de la beca de personal investigador del MEC

entre els cursos 1922-23 i 1924-25 que succeí la possibilitat d'atrotar el repte de la tesi. Finalment, no puc oblidar l'impetu d'avisos com l'Isidre Molas, en Pere Anguera o la Maria Antònia Ferrer que va acceptar la direcció del treball. Ha de ter constar que l'actitud de les persones més properes, per l'afecte i els vincles familiars ha esdevingut decisiva per arribar a aquest resultat final, que ha tingut forma física gràcies a la paciència i interès de la Dolores.

PRIMERA PART;

CAPITOL I.- La població i el territori.

CAPITOL II.- L'agricultura.

CAPITOL III.- La indústria, el comerç i els serveis.

CAP. I. - LA POBLACION Y EL TERRITORIO.

I.1. LA POBLACION.

I.2. EL TERRITORIO.

NOTES.

I.- LA POBLACIÓ I EL TERRITORI

I.1.- LA POBLACIÓ.

Unes breus pinzellades sobre la realitat demogràfica del Camp en els anys trenta, confrontades amb l'evolució anterior, ens permeten situar al marc huma del nostre estudi.

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DEL CAMP.

COMARCA	1900	1930	INCREMENT		% CAPITAL/COMARCA	
					1900	1930
ALT CAMP	34,441	31,002	-3,439	-10%	37'6	34'5
VALLS	12,525	10,698	-1,827	-15'3%		
BAIX CAMP	57,546	60,032	2,486	4'3%	46'4	50'4
REUS	26,681	30,266	3,585	13'3%		
TARRAGONÈS	45,575	52,029	6,454	14'2%	51'4	59'1
TARRAGONA	23,423	30,747	7,324	31'3%		

FONT: Gran Geografia Comarcal de Catalunya

A partir de les dades que e pressa al quadre podem fer les següents observacions referides a la dinàmica demogràfica del Camp en el primer terç del segle: s'observa, entre les dues dades, un creixement global de la població del Camp si bé Valls i la seva comarca mostren un retroces. La població tendeix a concentrar-se en les capitals, procés molt evident en el cas de Tarragona i Pels i en sentit invers a Valls ja que perd població respecte al conjunt de la comarca. Finalment podem constatar com l'evolució global se situa en un creixement del 3'9%. Aquest creixement és molt inferior al català que arriba al 38'9% en el mateix període la qual cosa fa que el pes de la població del Camp de Tarragona que el 1900 significava el 7% del total català passi al 5'2% el 1930. Situació que és provocada pel creixement de l'àrea barcelonesa que s'ha extès pel Baix Llobregat i pel Vellès, al costat del creixement de l'alt del Llobregat, configurant-se així, les àrees industrials catalanes que foren especialment potenciades durant la guerra europea. Davant d'això observem com el Camp de Tarragona presenta un creixement poc important, del 3'9%, en sintonia amb les comarques litorals i prelitorals colpides encara per les sequeles de la crisi de la fil·lovers. El creixement mitjà anual dels municipis més expansius fou no obstant això modest, les taxes mitjanes no superen el 5%.

Pel que fa al període de 1930 - 1936, etapa completa per l'estudi demogràfic, per manca de dades fiables, s'observen fets que pertorbaran la dinàmica global i especial de la població. La crisi de 1929 frenà el creixement econòmic i paralitjà els moviments migratoris, malgrat tot, la població catalana cresqué i es manté constant la tendència a la polarització o concretació urbana. Però

la població, en aquest període, es manté estable, especialment pel que fa a les comarques rurals, tot plegat s'e plica per la crisi econòmica que provoca l'estagnació dels canvis demoespecials.

POBLACIÓ RURAL I URBANA

	1900	1930	INCREMENT	
TOTAL C. DE TARRAGONA	137,562	143,063	5,501	4'0%
POBLACIÓ URBANA	62,729	71,711	8,982	14'3%
POBLACIÓ RURAL	74,833	71,352	3,481	-4'7%

FONT: Gran Geografia Comercial de Catalunya.

Al Camp de Tarragona, segons que mostra el quadre, presenta una tendència a la concentració demogràfica en les capitals del Camp és a i que si bé al 1900 la població urbana era del 45'6% el 1930 havia passat al 50'1%. Produint-se un creixement negatiu de la població dels pobles del Camp del 4'7% i un augment de les tres ciutats en el 14'3%, fets més notables en el cas de Tarragona i Reus.

Com és sabut el Camp de Tarragona, marc territorial del nostre estudi, no ha constituït una unitat administrativa ni política, és per això que l'escassa informació estadística de què disposem referida als anys trenta, com ara els Censos de Població, tenen un abast provincial. Per això ha calgut procedir al buidatge dels padrons d'habitants i més e actament dels censos electorals de Reus,

Tarragona i Vallès. Aquesta font aplega, al 1934, els homes i dones majors de vint-i-dos anys.

El criteri adoptat per població activa inclou tots els oficis i professions, que no a tot arreu s'anomenen igualment, així com el clergat, els militars i el servei domèstic a compte d'altri, mentre que no hi figuren ni els jubilats ni estudiants ni, potser erròniament, les mestresses de casa. En la classe obrera està integrada per treballadors de la construcció com paletes i manobres, peonatge, pintors, ofers, ferroviaris, ebanistes, lampistes, boters, carreters, sastres i modistes, fusters, treballadors eventuals, barbers, tipògrafs, sabaters i d'altres. I l'altre sector d'activitat que diem "professionals" aplega des dels alts funcionaris, els petits ho són a empleats, com secretaris de jutjat o d'ajuntament, mestres, notaris, a professions liberals com metges, advocats, agents comercials, comissionistes, músics i artistes.

Catalunya experimenta durant el primer terç d'aquest segle una tendència generalitzada de trasbalsament de la població activa de l'agricultura a la indústria i els serveis. És així que al 1910 el 51'5% de la població tenia activitat primària mentre que el 1930 ha passat a ésser del 26'8%, en benefici fonamentalment del sector secundari que ha passat, en les mateixes dates, del 32% de la població activa al 51%. A les ciutats del Camp observem com Reus destaca per la seva ocupació industrial que se situa en el 47'4% mentre que Tarragona té una estructura més equilibrada en els tres sectors i Vallès presenta una activitat agrària majoritària que representa el 43'7% de l'activitat total.

ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ ACTIVA, 1954

	R E U S		TARRAGONA		VALLS	
<u>SECTOR PRIMARI:</u>	2,045	21'5	2,656	33'5	1,614	43'7
<u>Agricultura</u>						
. Propietaris	144	1'5	75	1	127	3'4
. Llauradors	1,217	12'9	437	6'2	1,366	37
. Jornalers	625	6'6	1,571	19'9	75	2
<u>Banateria</u>	58	0'6	36	0'4	45	1'3
<u>Pesca</u>	-		486	6'1	-	
<u>SECTOR SECUNDARI:</u>	4,465	47'4	2,925	36'8	1,169	31'6
Industrials	140	1'5	137	1'7	44	1'2
Classe Obrera	4,345	45'9	2,789	35'1	1,125	30'4
<u>SECTOR TERCIARI:</u>	2,939	31	2,424	30'7	912	24'7
Eneleats	551	5'8	612	7'7	91	2'4
Postaleria	177	1'9	99	1'2	55	1'6
Comerç	1,236	13	477	6'1	200	5'4
Dependents	191	2	153	1'9	203	5'5
Professionals	358	3'8	436	5'5	147	3'9
Militars-Policia	41	0'4	171	2'2	19	0'5
Religiosos	186	2	255	3'2	112	3'1
Servei Domèstic	139	2'1	232	2'9	95	2'3
TOTAL	9,459	100	7,951	100	3,695	100

FGVT; A.O.T, Censo Electoral Provincia de Tarragona, 1924, Elaboració pròpia.

Una breu anàlisi comparativa, de cada sector mostra com, Reus, situa les seves activitats primàries en el 21'6%, percentatge inferior a la mitjana catalana, mentre que Tarragona i sobretot Valls superen aquesta mitjana en sis i disset punts respectivament, és així que Valls i per extensió l'Alt Camp es una comarca predominantment rural. Altres aspectes significatius en la composició interna del sector primari poden ser, en el dubte de si hi ha una manipulació en la confecció del cens, que Valls presenta un nombre més important de propietaris agrícoles la qual cosa ens situa en el marc del conflicte agrari de la comarca, així com una xifra importantíssima de llauradors, del 37% sobre el total, que compaginaven l'agricultura pròpia amb els contractes de conreu, és per això que els jornalers no són significatius. A Tarragona i Reus es dona una presència menor de propietaris i una població relativa entre llauradors i jornalers entorn del 27 i 29'6%. A Tarragona s'incrementa aquest sector per por del mig miler de persones dedicades a activitats pesqueres. La ramaderia és minoritària arreu si bé un xic més important a Valls.

El sector secundari presenta diferències importants entre les tres viles capitals del Camp. Reus se situa en el 47'4% acostant-se a la mitjana catalana que és del 51% de la població activa el 1930. Tarragona i Valls, amb una diferència de cinc punts entre ambdues, són dues poblacions amb una població treballadora dispersa i de petita empresa procedent dels antics oficis urbans, fet que si bé encara és present a Reus no assolí la mateixa magnitud. La consideració d'industrials al cens fa que, estranyament, sorgeixen percentatges similars en els tres casos.

Les activitats del comerç i dels serveis són en les tres ciutats més abultades, pròpies d'una estructura subdesenvolupada, que no ho eren a la Catalunya de 1930 que se situava en el 22% de la població activa. Destaca a Tarragona els funcionaris-empleats i els professionals, que sumen el 13'2% mentre que a Reus és del 9'6% i a Valls del 6'3 evidenciant el caràcter de capital provincial de la primera. Fet que es repeta: dels militars-forces d'ordre públic que destaquen a Tarragona i són molt poc significatius a les altres dues, com també la població eclesiàstica que és similar a Tarragona i Valls. El comerç és l'activitat més destacada a Reus amb el 15% de l'ocupació, fet que il·lustra el caràcter comercial i la divisió del treball interna del Baix Camp. A Tarragona i Valls aquestes activitats no superen el 10'9% a Valls i el 8% a Tarragona. Finalment hem de destacar que el servei domèstic, les minyones, representen una franja d'ocupació similar en les tres ciutats.

		SOLTERS	CASATS	VIDUS	ALTRES	TOTAL
REUS	HOMES	7,414	6,193	611	495	14,719
	DONES	7,948	6,215	1,968	449	16,580
TARRAGONA	HOMES	8,611	5,954	474		15,039
	DONES	8,504	5,870	1,534		15,708
VALLS	HOMES	2,423	2,535	289		5,248
	DONES	2,725	2,504	732		5,962

FONT: INSTITUTO NACIONAL DE ESTADISTICA, Censo de la Población por regiones, Catalunya 1930.

L'estat civil, no se si té gaire interès, recollit del cens de població de 1930 es el reflectit en el quadre anterior.

Una altra dada demogràfica d'interès és el nivell d'estudis de la població en el quadre referit a les tres capitals del Camp. Aquestes dades mostren com la situació cultural de les dones és sensiblement pitjor a la dels homes. Així com un percentatge d'analfabetisme considerable que se situa entre el mínim del 20'5% dels homes reusencs i el 40'5% de les dones valenques.

NIVELL D'INSTRUCCIÓ

		N/LL	S/LL,	LLEG, I ESCRI,	N/C	TOTAL
REUS	HOMES	3,018 20'5%	327	10,819	555	14,719
	DOONES	5,319 32'0%	395	10,317	549	16,580
TARRAGONA	HOMES	3,088 20'5%	67	11,877	7	15,039
	DOONES	4,050 25'8%	132	11,521	5	15,708
VALLS	HOMES	1,406 26'8%	5	3,833	4	5,248
	DOONES	2,293 40'5%	6	3,350	3	5,662
Clau:		N/LL,	No sap llegir,			
		S/LL,	Si sap llegir,			
		LLES, I ESCRI,	Sap llegir i escriure,			
		N/C,	No consta			

FONT: I, N, E, Censos de Població, Elaboració Pròpia.

I.2.- EL TERRITORI.

El Camp de Tarragona constitueix una comarca natural (1) que es troba documentada des de 1.315 quan la seva organització administrativa depenia de la comuna del Camp. Durant l'edat mitjana els pobles que l'integren formaven part de les vegueries de Tarragona, Montblanc i Vilafranca. Amb el Decret de Nova Planta s'implantaren els corregiments. El de Tarragona estava integrat pel Camp i la vegueria de Montblanc. La divisió territorial de la Generalitat republicana reconeix la tripolaritat del territori al voltant de Reus, Tarragona i Valls i estableix les tres comarques. El Camp resta dividit en tres comarques que depenen de dues vegueries (2) la de Reus que integra la Ribera, el Priorat, el Baix Camp i la Conca de Barberà, comarques lligades amb el mercat supercomarcal de Reus, fet que segons la ponència "sorgeix de les realitats econòmiques i socials de les terres meridionals catalanes. Conflueix en a Reus totes les vies de comunicació que constitueixen el servei de les comarques abans anomenades, i tota la vida comercial de la ciutat del Camp es gira de cara a l'àmplia regió que aquelles comarques constitueixen". Mentre que la vegueria de Tarragona està formada per les comarques de l'Alt Camp, Tarragonès, Baix i Alt Penedès i Costes de Garraf. Els lligams amb Tarragona són, oltre el mercat; la relació amb el port les raons que ho justifiquen així com la conveniència de no establir una altra vegueria al Penedès. L'Alt Camp esdevindrà l'àrea d'influència de Valls que es una ciutat eminentment agrícola reorganitzada després de la fil·lo era i que viurà el gran moment de l'evellener entre la

dècada dels vint i la guerra civil. El Baix Camp és la comarca industrial i mercantil especialment fins al creixement de 1929 amb una importantíssima activitat tèxtil que la crisi el 1935 amb el tancament de dues grans factories. Aquest caràcter industrial dona lloc a un sindicalisme molt combatiu al primer terç del segle vint. Si bé també es ha de destacar la gran importància del cooperativisme agrícola a partir de la Llei de 1905. Tot això fa que Reus fos, de temps enrere, la capital econòmica del Camp mentre que la comarca del Tarragonès, que no integra cap unitat física ni històrica, esdevé l'àrea d'influència de la ciutat de Tarragona que canalitzava, des de finals del segle XIX, l'exportació de fruits secs i la producció a partir de la construcció del port. No serà vitivinícola fins els anys trenta, amb l'establiment d'activitats secundàries com la fabrica de tabacs, la CAMPSA i la Unió Azufrera que iniciarà una expansió industrial que no es consolidarà fins els anys seixanta amb la creació del polígon petro-químic.

La divisió territorial de Catalunya havia de fer possible, segons la Generalitat, el desdoblament de les antigues divisions provincials (3) acostant els centres directius a les comarques "les quals es compenetren fàcilment amb aquelles, per llur comunitat de produccions, de relacions i d'interessos" (4). És així que la Regió Tercera, amb capital a Tarragona, es defineix com a territori agrícola, bàsicament vinater: "... La vinya comparteix amb arbres de fruit (avellaners, oliveres i ametllers) el predomini de la terra. La cria d'aviram constitueix un recurs econòmic important. Amb l'aprofitament de la mà d'obra, sovint femenina, que els treballs de la terra, no gaire intensius, deixen desvagada, i també

amb l'aprofitament dels petits corrents d'aigua (Riudebitlles-Anoia, Gaià i Francolí) funcionen alguns establiments febrils (teixits, paper). Així mateix l'aprofitament dels calcaris secundaris ha donat lloc a importants explotacions de ciment als indrets on hi ha hagut sortides fàcils per al producte (Vellanca, Vilanova i els Morjos), Tarragona, amb el seu port especialitzat en l'exportació de vins i fruits seques, gràcies a les vies que, ara com abans, segueixen en l'andana costera, l'andana prelitoral i les valls del Gaià i el Francolí, constitueix un centre apropiat per a aquest aplegament de comarques." (5). Mentre que la Regió Quarta, la capital de la qual és Reus, "no es diferencia gaire de l'anterior, veïna seva. Essencialment es vinatera i oleícola, amb intercalacions cerealístiques, i el Camp, també ovellanera. Quasi tota l'activitat industrial es concentra a Reus, gràcies als capitals aportats pel comerç i a l'abundor de mà d'obra que li proporciona la seva nombrosa població urbana junt amb la de la rodalia. L'atracció comercial de Reus, que ha fet d'aquesta ciutat una cruïlla de comunicacions modernes, explica que, malgrat la proximitat de Tarragona, constitueix un centre intercomercial especialment per a les terres que té cap a ponent. Així explica que en aquesta divisió territorial de Catalunya apareguin, com a caps regionals d'unes comarques de característiques semblants, dues ciutats, Tarragona i Reus, a quinze quilòmetres l'una de l'altra; però com que per llur nombre (nou) calia subdividir-les, atenent les zones exposades, s'ha atribuït el grup de llevant a Tarragona i el de ponent a Reus." (6).

En la "ponència d'estudi de l'estructuració Comarcal de Catalunya" hi participaren, a més de Pau Vila i Ferran Valls i

Teberner, Manuel Gales, Josep Iglesias, Antoni Rovira i Virgili vinculats a les comarques tarraconines.

Tarragona ha tingut un caràcter sobretot administratiu i el comptar amb el segon port de Catalunya l'ha afavorida extraordinàriament. Però els dos nuclis comercials tradicionals han estat Reus i Valls. Reus ha centrat l'economia del Camp en general i particularment la de la part occidental mentre que Valls ha constituït un mercat de segona categoria.

"Així i doncs, si bé la unitat física del camp es indiscutible, des d'un punt de vista humà ens cal reconèixer-hi l'existència de tres contrades diferents, centrades en les tres ciutats que hi ha". A això vol respondre la divisió territorial de la Generalitat, l'atracció del mercat de les tres ciutats fou un dels motius que més pesaren a l'hora de fer la divisió" (7).

N O T E S

- 1.- IGLÉSIES, J, "Les comarques meridionals", "El Camp, - Recolzada en la serralada del prelitoral català, la plana del Camp s'obre, lliure, de cara a la mar, El Penedès, que és la comarca bessona, arran de la costa, té l'horitzó clos per la serralada de Marina, El Camp, en canvi, no té cap obstaclo vora la Mediterrània,

El Camp, vist del seu interior estant, apareix, limitat per un semicercle de muntanyes que li donen la fesomia d'una badia gegantina. Aquestes muntanyes, amb cingles alterosos davant la comarca, constitueixen en el nivell secundari que voreja la gran claps diluvial de la plana,

La comarca natural del Camp apareix claríssima en tots els seus aspectes. La seva unitat en l'ordre fisiogràfic és indiscutible, però, en l'ordre humà, ha estat possible de dividir-lo en tres fragments sense que entre ells hi hagi una veritable solució de continuïtat. Són l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès, designacions moderníssimes que fan referència a les rodalies de les ciutats de Valls, Reus i Tarragona.", p. 25,

- 2.- GENERALITAT DE CATALUNYA, "Divisió territorial" (1933), p. 158-165, 189-196,

- 3.- IGLÉSIES, J, "Les Comarques Meridionals", "Hi ha, encara, altres motius per a mostrar-se enemic de les actuals províncies. Comparem els pressupostos municipals d'una capital de província i els d'una ciutat d'importància considerable, de la mateixa demarcació. Escollirem les dues poblacions que més s'adequen al nostre propòsit: Tarragona i Reus. Hi ha una petita diferència en el nombre d'habitants d'ambdues ciutats, però aquesta no és suficient per desvaloritzar la nostra argumentació,

Començarem, en primer lloc, els capítols de Beneficència. Tarragona despenja, per aquest concepte, Ptes. 38.010'-- i Reus Ptas. 226.070'-. La diferència resulta impressionant. L'Ajuntament de Reus despenja Ptes. 188.060 de més a més que Tarragona en un sol capítol del pressupost. ¿A què es deguda aquesta diferència? A què l'Ajuntament de Tarragona no sent la necessitat d'atendre certs serveis com Casa de Vells, Maternitat, Hospital Civil, Casa de Caritat per infants, dispensaris, etc., per tal com, dins la mateixa ciutat, els té establerts la Diputació Provincial,

Una comparació semblant podríem fer amb els altres capítols dels pressupostos. Donarem, però, un resum de dades que parlen per si soles:

	AJUNT, TARRAGONA	AJUNT, REUS
, Beneficència	38,010	226,070
, Salubritat i Higiene	210,955	265,504
, Prest	0	12,000
, Policia urbana i rural	180,284	294,050
	<hr/>	
	429,249	797,624

Aquests quatre capítols del pressupost donen un diferència de 363.375' - Pres., que Reus despen més que la capital de província. Confessem, però, que allí on les diferències són més sorprenents és al capítol de Beneficència, '...'

unicament i exclusiva pel que fa referència als beneficis directes que nom obtenia de la Diputació d'ahir i obte de la Generalitat d'avui, la capital de província percep, sobre Reus, una prima de més d'un milió de pessetes. Renunciem a detallar sobre els beneficis que Tarragona rep de l'Estat per la seva mèstra condició de capital de província. Hi ha coses que per la millor serenitat del plantejament del problema més val no parlar-ne.

La injustícia que es deriva de les dades anteriors és deguda a la idea de centralitzar totes les institucions i tots els serveis a la capital. Això havia fatalment de situar unes poblacions en primera categoria i unes altres en segona. Havia de sentar privilegis per unes poblacions i postergacions per altres. Quan en la província únicament hi ha una gran ciutat - cas de la província de Lleida- la injustícia a què ens referim resta una mica minvada. Però quan es dona el cas d'haver-hi dues ciutats o més, que tenen una igualtat de població, la injustícia pren caràcters molt vistents i es deure dels bons governants d'esmenar-la."

- 4.- GENERALITAT, "La divisió territorial de Catalunya" (1937), p. 83.
- 5.- Ibidem, p. 84.
- 6.- Ibidem, p. 84-85.
- 7.- CARDO, J. "Els conreus ...". p. 43-44.

CAP. II. - L'AGRICULTURA.

- II.1. ELS CONSEUS DEL CAMP.
- II.2. PRODUCCIO I PRODUCTIVITAT.
- II.2. LA PROPIETAT DE LA TERRA.
- NOTES.

II.- AGRICULTURA

II.1.- ELS CONREUS DEL CAMP.

Al conjunt de les terres planes del Camp se li calcula una extensió d'un miler de quilòmetres quadrats però si, per extensió, hi afegim la fàbrica de les muntanyes que el voregen, la superfície augmenta, de fet en la divisió territorial de Catalunya de 1936 ocupa 1.565'49 km².

L'obra de Josefina Cardó sobre els conreus al Camp a partir del segle XVIII i fins 1954 demostra com en la primera meitat del segle vint s'observa un replantejament de l'agricultura després del retrocés de la plaga de la fil·loxera i així es comptà amb els antics conreus com ara en miras a l'exportació de l'avellaner i per al consum interior el garrofer. Amb la nova agricultura les pobres terres de muntanya quedaren abandonades, reduïdes a bosc o a garrigues. A la plana no s'experimentà el retrocés per la revaluació de les terres pobres on el garrofer s'hi avenia perfectament. Més a l'interior prengué peu l'ametller i l'avellaner s'ensenyoria dels collors secans i de bona part dels regadius.

Es veu que entre 1900 i 1954 s'observen les següents característiques en els conreus: a l'Alt Camp davalla la vinya, el

retrocés de la viticultura és fulminant al Baix Camp i la disminució de les vinyes és generalitzada al Tarragonès. Per tot això s'observa un descens general de la viticultura si bé amb diferent intensitat segons les àrees les causes del qual es la replantació postfil·loèrica, les crisis vinícoles importants i prollongades fins a la primera guerra mundial i el conreu ruïnós fins a la guerra civil així com al ritme d'una gran demanda d'avel·lanes a bons preus feu que fos desplaçat aquest conreu.

L'olivara persisteix com a cultiu secundari. Per comarques, a l'Alt Camp prospera cap a la banda del Gaià, al Baix Camp avança per la plana i les muntanyes de ponent mentre que descendeix al Tarragonès.

Els sembrats tenen una importància diversa segons les comarques. A l'Alt Camp augmenten a l'est del Francolí, al Baix Camp s'observa una reculada i al Tarragonès la regressió és predominant. Per tot això Cardó conclou que l'Alt Camp compensa amb el creixement el retrocés dels sembrats a la resta del Camp.

Entre 1900 i 1954 s'observen alts i baixos de l'avel·laner; augmenta discretament a l'Alt Camp, es produeix un increment moderat al Baix Camp i progressa al Tarragonès. En conjunt hi ha una indiscutible ampliació de l'àrea avellanera. Les oscil·lacions experimentades per aquest conreu durant aquest període té diverses causes; el moment culminant, tant en regadiu com en secà, fou la dècada 1920 - 1930 a causa dels bons preus que el seu fruit aconseguia enfront d'una viticultura cada vegada en situació més crítica. Té una gran importància en l'exportació als mercats europeus i americans.

El gran increment l'experimenta el garrofer, s'expandeix per la part meridional de l'Alt Camp al Baix Camp prospera seguint la costa i avança extraordinàriament a l'est del Francolí.

Durant el període que ens referim s'inicia l'expansió de l'ametller, acusat cap a l'interior de l'Alt Camp, a les muntanyes de ponent del Baix Camp i increments petits al Tarragonès. Per tot això podem dir que els ametllers prosperen sobretot a les terres muntanyoses i allunyades del mar (1).

Els primers cinquanta anys d'aquest segle signifiquen un augment general del regadiu al Camp de Tarragona s'amplia a l'oest del Francolí, avancen extraordinàriament a quasi tota la plana del Baix Camp i progressa a l'oest de la comarca del Tarragonès. En el conjunt sembla que els regatges es tripliquen. Els recursos aquífers s'obtenen dels aprofitaments tradicionals del Gaià i el Francolí i les mines. També en l'esforç per a obtenir aigua s'endeguen projectes d'embaixament als rius Francolí i Gaià vinculats al conreu de l'avellaner en regadiu. De totes les obres hidràuliques projectades l'única que es dugué a terme fou la del pantà de Riudecanyes, obra iniciada el 1907 que havia d'irrigar 1.500 hectàrees i proveir d'aigua suficient la ciutat de Reus. El 1925 es pensà en ampliar el trajecte a base de desviar cap al pantà, per mitjà d'un canal, l'aigua que portava sobrana el riu Siurana. La primera pedra de la nova obra es col·loca el 1934 i les aigües arribaren a l'embaixament el 1949 (2). Una altra forma d'aconseguir ampliar els regatges fou l'extracció de les aigües del subsòl per mitjà de pous. A començaments de segle els conreus de regadiu eren

els cereals, blat, ordi i moresc, mongetes i faves, hortalisses variades, patates, canem i fruiters i avellaners.

Les conclusions a que arriba Cardo després del llarg estudi sobre els conreus al Camp i que ens interessen són els següents, (21):

"A partir de la replantació postfil·loerica fins a la guerra civil, la crisi vinícola és cada vegada més acusada i això fa que la vinya vagi perdent terreny. A la inversa, aquesta són els anys de màxima expansió avellanera".

"Mirant-ho per comarques, trocem que com sempre, la més viticultora és la de Valls (30% de les terres conreades) seguida del Tarragonès (27'5%), mentre que la reusenc queda força per sota (18%).

"L'avellaner, després de la fil·loera, s'havia anat estenent pel molts secans, a la vegada que desplaçava també el canem dels regadius. Aprofitant-se dels anys difícils per a la viticultura, va aconseguir la màxima expansió des de 1920 fins a la guerra civil".

"Els conreus de les terres de regadiu han evolucionat força en el transcurs dels anys. A l'inici del segle, a l'est del Camp hi era important el canem, en rotació amb altres plantes sobretot cereals. Però l'avellaner el desplaçà aviat dels regadius del Francolí, dels quals s'apoderà totalment des de 1920 - 25 fins a la guerra civil, és l'època en que es feu amo de totes les terres irrigades del Camp".

II.2.- PRODUCCIÓ I PRODUCTIVITAT.

A la província de Tarragona el total de hectàrees conreades és de 623.885 de les quals el 40'6% són de prats, herbeses i monts, el 16'2% és vinya, el 15'2% és olivera, l' 11'4% correspon a arbres fruiters i l' 11'24% a cereals. En aquest sentit són més precises les dades que aporta Cardó que té significació comercial pels diferents conreus. O també les que aporta Iglesias (4)

SUPERFÍCIES CULTIVADES

	ALT CAMP		EIX CAMP		TARRAGONÈS							
	1900	1963	1900	1963	1900	1963						
Vinya	13,751	60'3	7,470	32'6	17,365	51'9	5,756	20'2	13,229	51'4	6,948	36'3
Oliveres	2,063	9'1	1,546	6'7	3,160	10'2	4,643	16'3	2,174	9'9	1,754	9'2
Astillers	52	0'2	1,651	7'2	107	0'3	578	2'0	23	0'1	609	3'2
Barrofers	934	4'1	1,162	5'1	1,607	5'2	920	3'2	3,065	12'6	937	5'9
Avellaners	1,095	4'5	1,687	7'2	5,344	17'2	6,121	21'5	659	2'6	997	5'2
	355	1'6	-	-	313	1'0	4,724	16'6	932	4'0	-	-
Sarbrat	3,395	14'9	7,358	32'2	1,545	4'9	-	-			3,955	20'8
Altres Fruit.	21	0'1	-	-			-	-			-	-
I Seca	21,679	95'1	20,908	91'2	29,748	95'6	22,744	80'0	22,953	94'4	15,195	79'4
I Regadiu	100	4'9	2,003	9'7	1,366	4'3	5,656	20'0	1,355	5'6	3,997	20'5
TOTAL	21,778	100'0	22,911	99'9	31,114	99'9	28,410	100'0	24,309	100'0	19,172	100'0

FONT: IGLÉSIES, J. "Estadística superficies cultivadas"

Una primera observació que pot ésser generalitzada és l'increment del conreu de regadiu entre 1.900 i 1.963 si bé la realitat durant els anys de la República s'adiu més amb la situació de principis de segle, és a dir com succeïx amb la resta de dades del quadre que indica una preminència de la vinya en les tres comarques, seguida de les oliveres, el sembrat i els garrofers i avellaners.

En relació a la productivitat de l'agricultura del Camp ens referirem als quadres que aporta Errull (5). Del qual es despren que en la producció cerealística la província de Tarragona està per damunt de la mitjana de Catalunya tant en seca com en regadiu, també succeïx el mateix en lleguminoses, rals, plantes industrials, horticoles, arbres fruiters i vinya. En canvi la producció en valor de pessetes és inferior a la mitjana catalana pel que fa als prats artificials, oliveres i obtenció d'oli.

La depreciació del preu de l'avellana és motiu d'una assemblea al Foment Nacionalista Republicà adreçada a totes les colliters d'avellanes de les comarques tarragonines, que acordà, que la "collita d'avellana, principal font de vida del Camp de Tarragona, sofreïx depreciació extraordinària i és causa de la ruina de la comarca. Fer deturar catàstrofe urgeix préstecs sobre mercaderies i protegir i subvencionar l'exportació". Altres acords de l'assemblea són no vendre fins que es normalitzin els preus, que els colliters de cada poble es reunissin per tal de nomenar representants, la pignoració de les avellanes i ajornar els cobraments dels arrendaments fins passades les actuals circumstàncies, gestionar que sigui protegida l'exportació i adreçar-se per telegrama al Ministre d'Agricultura i al President de la Generalitat. Aquesta iniciativa

aplegara representants de 60 pobles que elegirien un comitè executiu amb l'objectiu de "defensar dels interessos dels colliters d'avellanes" (6). Aquest comitè, al juliol de 1933, davant la baixa injustificada del preu aconsella a tots els colliters que s'abstinguin de vendre mentre no canvien les circumstàncies. Els problemes de l'avellana arribaran al Parlament de Catalunya per iniciativa de Simó i Bofarull que proposa s'intensifiqui el conreu tenint en compte la competència de Turquia (7). El comitè de la Unió convoca assemblea per qüestions organitzatives com establir seccions autònomes, creació d'una marca acreditativa, tenir un servei estadístic i intentar crear una mutualitat "per posar-nos a cobert de les obligacions que fixa la llei d'accidents de treball" (8).

A l'agost de 1935 la delegació de Valls de la Unió de Colliters d'Avellanes del Camp s'adreça al govern per tal que aquest no autoritzi un monopoli per a la venda a l'estranger de fruits secs als exportadors de Reus "tal concessió reportaria misèria comarca" (9).

Els colliters del Camp aconseguiren al gener de 1935 un crèdit de 800.000 ptes. en concepte d'anticip per part del Ministeri d'Agricultura, mesura molt ben rebuda "ja que això permetrà retenir les avellanes quan els preus siguin molt baixos en espera de còtitzacions més remuneradores" (10). Per exposar això i la possibilitat que la Unió tingui delegacions dels serveis de crèdit agrícola es realitza un assemblea a la Societat Agrícola de Valls.

La collita de la comarca de Reus d'avellanes el 1935 fou de 65.000 sacs, els colliters de la Unió mostren la seva protesta per haver arribat 24 vagons d'avellana d'Astúries la qualitat de la qual

es inferior a la del Camp i quan es fa la barreja aquesta resta molt perjudicada (11).

L'evolució del preu de l'avellana es negativa durant els anys de la República ja que si al 1929 ni hagué una cotització per sac de 100 quilos a 100 ptes, al 1931 fou de 93, de 54 al 1932 i de 75 al 1933 (12).

El professor Balcells ha escrit sobre aquest tema que la crisi vinícola procedia de la influència de la Iª Guerra Mundial que provocà l'augment en els costos de producció, entre altres degut a l'increment dels jornals agrícoles que passaren entre 1914 i 1919 d'una mitjana de 2'5 pessetes jornal a 5 o 6 pessetes duplicant-se, degut al augment del cost de la vida i per la pressió de les organitzacions obreres així com pel moviment de migracions a les ciutats; és més, situa la crisi vinícola com a fenomen internacional de sobreproducció que s'agreujaria durant els anys de la depressió econòmica iniciada amb el crack de 1929 i que es perllongaria fins la IIª Guerra Mundial. La problemàtica espanyola es feia més crítica per les dificultats en l'exportació i el debil creixement del mercat interior. En aquest marc les reivindicacions que plantejaren els viticultors consistiren en demanar l'atenció de l'estat que afavorís les exportacions, la protecció de l'alcohol vínic front l'industrial, la supressió dels impostos municipals i la persecució del frau (13). El Ple de l'Ajuntament de Tarragona, acordà adherir-se a les peticions de l'Assemblea de Sindicats Vinícoles i exportadors i també, ja al desembre de 1931, assistir a l'assemblea d'interessos vitivinícoles celebrada a Vilanova (14). El que més afectava l'exportació dels vins del Camp de Tarragona era el tractat

comercial amb França, és al i com el Sindicat d'Exportadors de vins de la província, presidit pel marqués de Muller acordà que més valia una ruptura comercial amb França que consentir una elevació dels impostos duanars i l'acceptació de les limitacions dels contingents de vins. Així mateix es posicionava la Cambra Agrària de Reus i comarca. Malgrat això al novembre de 1931 el tractat comercial bilateral amb França fou concertat establint-se en 1.800.000 Hl. el contingent d'exportació que era fictici ja que el superàvit en la producció vinícola francesa reduí a poca cosa la comanda de vins. Això ho fa pales el moviment d'exportació del port de Tarragona referit a productes vitícoles. Si l'exportació al 1931 havia estat de 115.805.030 Kgr. al 1932 es passà a 14.559.458, un descens de l'ordre del 93%.

El problema vitivinícola era tant important que a les Corts es constituí una minoria parlamentària amb diputats de totes les tendències per intentar elaborar una legislació addient que superés la redactada per la dictadura. Els diputats tarragonins que hi pertanyien eren Nogués, Berenguer, Loperena, Simó i Ruiz Lecina (15). També l'Ajuntament de Reus es posicionà al respecte en relació al tractat hispano-francès (16). A la província de Tarragona es creà el comitè vitivinícola que publica circulars a LES CIRCUMSTANCIES (17). També l'Ajuntament de Reus es posicionà sobre el tema, més exactament sobre l'impost del consum del vi, sobre el que s'acordà la necessitat que els pobles vitícoles s'oposin a tot impost com el del consum del vi que "gravi l'economia de dits pobles en benefici exclusiu del qui el recauda" (18). En aquesta línia seran també els acords de l'assemblea de Barcelona, al febrer de

1932, en que es planteja la unió espiritual dels vinyatera mitjançant l'assemblea vitícola que promogui la declaració de les collites i guies de circulació, la separació d'alcohols industrials i l'establiment de tractats de comerç favorables així com la supressió d'impost de consums, afirmant "no hi ha d'haver duanes dins el territori de la República espanyola" (19).

L'aspecte de les exportacions serà contínuament objecte de reivindicació, es demana que en el tractat comercial amb França es doni suport a la viticultura interior i que no sigui fixat el contingent en l'exportació a aquells país (20). Als acords de l'assemblea de viticultors si donen suport, en temes de mercat interior i d'exportació, 77 Ajuntaments, 69 dels quals són de la província de Tarragona, també s'hi sumen un centenar de Sindicats Agrícoles (21).

Els Ajuntaments es posicionaran en contra dels acords de l'Ajuntament de Barcelona que proposava l'augment de l'impost de consums en general i especialment sobre el vi, l'Ajuntament de Tarragona protesta per les dificultats del comerç interior que això provoca (22).

El Sindicat d'Exportadors de vins de Reus protesta contra el decret de 8 de setembre de 1932 o estatut del vi (23), en aquesta línia el governador Gaiata Freixa enviarà circulars als alcaldes afirmant que s'han rebut "quejas contra el abuso que supone por parte de diversos propietarios, medieros, arrendatarios, etc., de la provincia el hecho de que estén en la actualidad verificando plantaciones de viñedo, sin previa petición de autorización" (24). El gener de 1932 l'Ajuntament d'Alcover s'adhereix a l'acord del de

Valls en defensa dels interessos vitivinícoles (25). L'Estatut del vi pretenia acabar en els fraus i adulteracions en el consum, promoure l'exportació, l'establiment de guies per control estatal, algunes d'aquestes mesures fracassaren, al desembre de 1935 es publica, complementàriament i segurament massa tard quan s'havia generalitzat la crisi, la llei d'alcohols que protegia les empreses destil·ladores (26).

La minoria d'Acció Catalana de Reus proposarà, en defensa dels interessos vinícoles, la substitució o modificació de l'impost municipal sobre el vi que a Barcelona grava l'entrada de vins en una pesseta hectòlitre (27).

Al març de 1934 Jaume Gil Vernet, secretari general de la Federació Nacional d'Exportadors de Vins, donarà una conferència sobre crisi econòmica a Ràdio Tarragona sobre la baixa dels preus agrícoles i l'atur forçós i situa tres moments en la pràctica de política econòmica: lliure-canvi, proteccionisme i intercanvisme (28).

El problema del vi es va agreujant, "CRÒNICA DE VALLS", afirma, al febrer de 1935, que la depreciació és inevitable i ascendent, i que si abans el vi era la "primera font de riquesa avui no dóna ni per a les despeses imprescindibles que ocasiona el cultiu de la vinya" (29).

Al març de 1935 es celebra a Barcelona una assemblea a la Cambra de Comerç sobre els projectes de l'alcalde gestor de la capital que vol establir arbitris sobre els vins generosos i que pretén fer una proposició de llei en aquest sentit a les Corts. Hi participen el Sindicat d'Exportadors de Vins de Reus i Tarragona,

destaca la intervenció d'Aguadè del Sindicat de Reus que planteja el problema bàsic de la revalorització del vi i que qualsevol nou impost influirà en la seva desvalorització (30).

Al juliol de 1935 la secció agrària de Lliga Catalana planteja una instància al president del govern sobre la crisi de la viticultura tot i la nova llei d'alcohols, i demana la supressió a tota Espanya de l'impost de consum que grava el vi en un 50-70% del seu valor i que en aquesta línia ja hi han hagut propostes per no arruinar les hisendes locals, ja que l'impost de consums "favorece el alargamiento de la cosecha, causa principal de la desvalorización del vino en el mercado español" (31), hi insisteix al setembre en aproximar-se la collita, campanya que té el suport de molts ajuntaments i sindicats agrícoles, com en de Cambrils (32).

Una estadística del terme de Tarragona recull 92 declaracions de collites i existències de vi corresponent a l'octubre de 1935 i hi ha 2.171.838 litres de sec, 1.238.092 de dolç i de campanyes anteriors resten 6.556.656 de sec i 3.025.306 de dolç (33).

Al desembre de 1934 es realitza a Montblanc una reunió de la Federació Agrícola de la Conca de Barberà per donar suport a la campanya de la confederació de vinyaters d'Espanya per la revalorització del vi, i fou organitzada per Albert Talavera de la Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya, s'hi adheriren els Sindicats Agrícoles d'Aiguamúrcia, Maspujols, Montroig, Pobla de Mafumet i Sant Andreu de la Selva, també l'Associació de Propietaris Agrícoles de Tarragona, el Comitè de Lliga de la circumscripció, els sindicats agrícoles de Brafim, Cambrils, Nulles, Pla de Cabra, l'Associació de Propietaris de la Pobla de Montornès,

la Unió Agrària de Puigpelat, el Sindicat Agrícola Comercial de Reus, el Centre Agrícola de Reus i Comarca, el de Rodonyà, la Cambra Agrícola de Tarragona, la Junta Provincial Agrària de Tarragona, la Cambra agrícola de Valls, el Sindicat de Vilarrodona i l'AICSI. Les conclusions de l'assemblea vinyatera, celebrada a Barcelona el 23 de desembre de 1934, foren el suport a la proposició de llei del grup vitivinícola parlamentari sobre us d'alcohols, carburant nacional i regulació del mercat, i la reposició del decret Wais "concedint l'us exclusiu de l'alcohol vinic per tota mena de begudes fins que entri en vigor la llei proposada" (34).

En referència als factor de modernització de l'agricultura en consum d'adobs minerals l'any 1935 suposa un volum per a tota la província de 88.959 tones la qual cosa representa el 41'8% del consum català i el 0'14 per ha. conreada, la xifra més alta de les províncies catalanes (35).

II.3.- LA PROPIETAT DE LA TERRA.

En aquest aspecte no ens resta sinó confirmar les estimacions de Barrull (36) quan afirma que es fa difícil documentar aquest tema. Les úniques fonts de que disposem són els repartiments (37) confeigits a nivell municipal. També és important assenyalar la heterogenitat del primer grup de contribució fins a 10 pessetes. Es tracta d'una informació amb els problemes habituals de la documentació fiscal i amb importants llacunes.

CONTRIBUCIO TERRITORIAL 1933

CAMP DE TARRAGONA

	Nº CONTRIB.	%	IMPORT CONTRIBUTIO TOTAL	QUOTA MITJ.
Fins a 10 pessetes	6,660	32'9	36,223'5	5'4
10'01 a 20	4,105	20'3	62,626'5	15'3
20'01 a 30	2,347	11'6	58,324'7	24'8
30'01 a 40	1,771	8'8	57,706'8	32'6
40'01 a 50	1,007	4'9	52,262'7	51'9
50'01 a 100 pessetes	2,284	11'3	161,284'5	70'6
100'01 a 200	1,196	5'9	146,191'4	122'2
200'01 a 300	332	1'6	84,406'2	254'2
300'01 a 400				
400'01 a 500	248	1'4	102,041'8	411'5
500'01 a 1000 pessetes	182	0'88	104,562'6	574'5
1000'01 a 2000	53	0'3	68,752'2	1,297'2
2000'01 a 5000	22	0'1	35,895'8	1,631'6
5000'01 en endavant	6	0'02	5,667'6	944'6
NOME RE PROPIETARIS FINQUES RÚSTIQUES			20,213	

A.H.T. DELEGACION DE HACIENDA TARRAGONA, Tributos Directos Rústica 1933, Elaboració pròpia.

Com es desprèn del quadre el grup més important de propietaris rústics al Camp es concentra en les tres primeres agrupacions, entre 0 i 30 pessetes que concentra el 64'8% del total, es així que l'aplicació tradicional de la divisió en petita i mitjana propietat al Camp es fa evident, per contra ens trobem que hi ha un molt petit nombre de propietaris en les escales impositives més altes, entre les 500 i 5000 pessetes, només suposa el 1'3% dels contribuents.

CONTRIBUCIÓ TERRITORIAL 1933

ALT CAMP

	Nº CONTRIBUENTS		IMPORT CONTRIBUCIÓ	
	TOTAL	%	TOTAL	QUOTA MITJ.
Fins a 10 pessetes	2,916	38'8	16,197'1	5'55
10'01 a 20	1,566	20'9	22,554'0	14'40
20'01 a 30	850	11'4	21,114'4	24'84
30'01 a 40	506	6'7	17,574'7	34'73
40'01 a 50	334	4'5	14,455'8	43'28
50'01 a 100 pessetes	736	9'8	51,887'94	70'49
100'01 a 200	356	4'7	50,086'22	140'69
200'01 a 300	105	1'4	25,777'0	246'49
300'01 a 400	68	0'9	25,958'3	381'73
400'01 a 500	60	0'8	30,605'4	510'09
500'01 a 1000 pessetes	7	0'08	13,049'2	1,864'17
1000'01 a 2000	2	0'02	5,999'8	2,999'9
2000'01 a 5000	-	-	-	-
5000'01 en endavant	-	-	-	-
TOTAL	7,506	= 100		
NOMBRE PROPIETARIS FINQUES RUSTIQUES			7,398	

A.H.T, DELEGACION DE HACIENDA TARRAGONA, Tributos Directos Rustica 1933, 1936 (38), Elaboració pròpia.

La realitat de la propietat agrària de l'Alt Camp no presenta diferències importants en relació al general del Camp segons que ens

indica el quadre: fins a 30 pessetes es concentra el 71'1% i la gran propietat, superior a les 500 pessetes el 0'9%. La gran propietat a l'Alt Camp és als municipis de Milà, 1; Alic, 2; Cabra del Camp, 2; Puigpelat, 1; Alcover, 11; Vallmoll, 5; Maslloranç, 1; La Masò, 1; Bràfim, 1; Valls, 21; Arguamúrcia, 22; Pla de Cabra, 1.

CONTRIBUCIÓ TERRITORIAL 1933

BAIX CAMP

	Nº CONTRIBUENTS		IMPORT CONTRIBUCIÓ	
	TOTAL	%	TOTAL	QUOTA MITJ.
Fins a 10 pessetes	2,804	34'2	14,431'42	5'14
10'01 a 20	1,604	19'5	26,158'38	16'32
20'01 a 30	915	11'1	23,231'5	25'38
30'01 a 40	603	7'3	27,569'77	45'72
40'01 a 50	414	5'1	26,187'1	63'25
50'01 a 100 pessetes	1,018	12'4	70,755'7	69'50
100'01 a 200	518	6'3	55,232'0	106'62
200'01 a 300	137	1'8	38,041'75	277'67
300'01 a 400	99	1'2	37,276'9	376'53
400'01 a 500				
500'01 a 1000 pessetes	51	0'6	35,639'5	698'81
1000'01 a 2000	24	0'34	30,772'0	1,282'16
2000'01 a 5000	8	0'09	15,039'1	1,879'76
5000'01 en endavant	6	0'07	5,667'6	944'6
TOTAL	8,201 = 100			
NOMBRE PROPIETARIS FINQUES RÚSTIQUES			8,105	

A.H.T. DELEGACION DE HACIENDA TARRAGONA, Tributos Directos Rustica 1933, 1936 (39), Elaboració pròpia.

Similarment ens trobem que la petita propietat, és, els tres primers grups, del 64'8% i la gran, els quatre darrers grups és de l' 1'1%. Els termes que concentra la gran propietat són L'Aleixar (4 propietaris), Almofter (1), Colldejou (1), Botarell (3), Riudacanyes

(3), Riudoms (5), Pratdip (1), Les Iries (1), Cambrils (15), Vinyols (1), Riudecols (10), Albiol (8), Alforja (14), Argentera (8).

CONTRIBUCIÓ TERRITORIAL 1933

TARRAGONÈS

	Nº CONTRIBUENTS		IMPORT CONTRIBUCIÓ	
	TOTAL	%	TOTAL	QU. MITJ.
Fins a 10 pessetes	940	22'3	5.595	5'95
10'01 a 20	935	22'2	13.884'2	14'84
20'01 a 30	582	13'8	13.978'8	24'01
30'01 a 40	362	8'6	12.562'4	34'70
40'01 a 50	259	6'2	11.619'84	44'86
50'01 a 100 pessetes	530	12'6	38.640'9	72'90
100'01 a 200	322	7'6	40.873'2	126'93
200'01 a 300	90	2'2	20.537'5	228'75
300'01 a 400				
400'01 a 500	81	1'9	38.806'6	479'09
500'01 a 1000 pessetes	71	1'8	38.317'76	539'68
1000'01 a 2000	21	0'5	24.931'06	1.187'19
2000'01 a 5000	12	0'3	14.857'96	1.238'16
5000'01 en endavant	-	-	-	-
TOTAL		4,205		
NOMBRE PROPIETARIS FINQUES RUSTIQUES			4,469	

A.H.T. DELEGACION DE HACIENDA TARRAGONA. Tributos Directos Rustica 1933, 1936 (40). Elaboració pròpia.

El 58'3% dels contribuents se situen en la franja inferior a les 30 pessetes de contribució. I només el 2'6% en el superior a les 500. Xifres, ambdues, que varien considerablement de la mitjana del Camp. La gran propietat figura als termes de la Pobla de Mafument, 1; Altafulla, 3; Bonastre, 6; La Riera, 3; La Canonja, 2; El Catllar, 6; Constantí, 17; Tamarit, 9; Roda, 9; La Secuita, 16; Renau, 16.

N O T E S

- 1.- CARDÓ, J., op. cit., p. 410, 416, 409-422, 431-435, 443-447, 457-463, 483-487, 495-499.
- 2.- AVUI, 27-II-1935. es nomenat el delegat del Ministeri de la Juntes d'Obres del Panta el Sr. Pau Dimet Pujol del Partit Agrari Espanyol, l'anterior delegat fou Miquel Boleda del partit Radical Espanol.
- 3.- CARDÓ, J., op. cit., p. 552.-554
- 4.- CARDÓ, J. "L'evolució dels conreus del Camp de Tarragona a partir del segle XVIII", ps. 418-419, 434, 446-447, 461, 487, 498, 511.
- 5.- IGLÉSIES, J. "Estadística de las superficies cultivadas del Camp de Tarragona en el present segle".

VALOR DE LA PRODUCCIO PER PROVINCIAS
1935. (PER 100)

	BARCELONA	GIRONA	LLEIDA	TARRAGONA	CATALUNYA	ESpanya
Cereals	17,09	45,50	50,84	32,60	33,74	42,42
Llegums	2,0	4,37	2,78	1,75	2,45	5,00
Rels, tubercles i bulbs	26,59	16,66	8,09	6,69	15,34	11,50
Plantes industrials	-	2,09	2,09	0,15	0,64	2,62
Arbres i arbusts fruiters	12,32	2,78	3,83	20,28	10,75	8,42
Plantes horticoles	20,32	8,56	6,44	15,75	13,90	8,66
Vinya	16,36	5,09	1,93	12,20	9,94	5,87
Oliveres	1,32	3,27	13,06	9,12	6,75	7,08
Prats artificials i farratges	3,63	11,64	10,11	1,30	5,84	3,47
Prats, deveses i munts	0,35	1,96	0,75	0,15	0,61	4,47

FONT: Anuario estadístico de las producciones agrícolas, 1935.

BORRULL, J. "Les Comarques de Lleida durant la Segona República", ps. 62-63.

- 6.- LES CIRCUMSTANCIES, 10-IX-1932, 13-IX-1932, FOMENT, 21-IX-1932.
- 7.- Diari Sessions Parlament de Catalunya, 22-VI-1933, ps. 1929.
- 8.- FOMENT, 28-II-1933.
- 9.- EL TEMPS, 31-VIII-1935.

- 10.- CRONICA DE VALLS, 26-I-1935, 12-I i 19-I.
- 11.- REVISTA AGRICOLA 1935.
- 12.- CATALONIA, 27-III-1936.
- 13.- BALCELLS, "El problema agrari", p. 57-62.
- 14.- A.M.T, Ple 11-V-1931, 7-XII-1931, VIRGILI, M.P., MESTRE, R. "Relaciones hispano-francesas, El Problema vinicola en Tarragona", Actes Col.loqui Internacional IIª República, ps. 21-27, Vol. III.
- 15.- Vegeu les Actes Col.loqui IIª República, VIRGILI, M.P., MESTRE, R. "Relaciones hispano-francesas, Problema vinicola en Tarragona", ps. 21-27, Vol. III, EL COMERCIAL 27-IX-1931, També el COMERCIAL 21-VI-1931, 8-XII-1931.
- 16.- LES CIRCUMSTANCIES, 22-III-1934 i 21-III-1934.
- 17.- LES CIRCUMSTANCIES, 26-IV i 5-XI-1931.
- 18.- A.M.T, Acta Ple, 1-II-1932.
- 19.- TARRAGONA FEDERAL, 20-II-1932.
- 20.- B.O.P., 12-II-1932.
- 21.- TARRAGONA FEDERAL, 27-II-1932, A.M.R. Acta, 12-II-1932.
- 22.- A.M.T. Acta Ple, 13-III-1932.
- 23.- FOMENT, 3-XII-1932.
- 24.- B.O.P., 14-I-1933.
- 25.- B.O.P., 5-IV-1933.
- 26.- BALCELLS, p. 90-91. Al desembre de 1933 es constitueixen les juntes vitivinícoles provincials (competències, funcionament, recursos, sancions). VEURE BOP 19 i 20-X-1933.
- 27.- A.M.R. Acta, 8-II-1934.
- 28.- EL COMERCIAL, 11, 18 i 25-III-1934.
- 29.- CRÒNICA DE VALLS, 1-II-1935.
- 30.- AVUI, 1-III-1935.
- 31.- EL TEMPS, 27-VII-1935.
- 32.- EL TEMPS, 21-IX-1935.

- 33.- A.M.T. Estadística 1931-1936.
- 34.- REVISTA AGRÍCOLA 1935. AVUI, 24-II-1936.
- 35.- BARRULL, J. op. cit. p 73.
- 36.- BARRULL, J. Op. cit., ps. 78-84, 87.
- 37.- AHPT, DELEGACION DE HACIENDA, Tributos directos rusticos 1933, 1936.
- 38.- Num. municipis 23, comptabilitzats, 15. Num. propietaris forasters 2.729, que paguen 160.787'9. No hi ha dades de Fuigpelat, Nulles, Alió, La Riba, Alcover, Maslloreng, Vallis i Aiguamúrcia. Num. contribuents 7.358. Num. propietaris veïns 4.582, que paguen 199.365'97, falta Nulles.
- 39.- Núm. municipis 28, comptabilitzats 18. Núm. propietaris forasters 2.895 que paguen 293.662'68. Núm. Contribuents 8.105. Núm. propietaris veïns 5.000 que paguen 360.562'08. Falten pobles com ara Aleixar, Almostar, Colldajou, Maspojols, Argentera, Vinyols, Vandellòs, Riudoms, Pratdip, Irlès, Albiol
- 40.- Num. municipis, 24, comptabilitzats 14. Num. propietaris forasters 2.044, que paguen 366.829'11. Falten pobles com ara La Canonja, Vespella, Garidells, Tamarit, Renau. Num. contribuents 4.469. Num. propietaris veïns 2.472, que paguen 311.038'27. Falten pobles com ara Poble de Mafumet, La Canonja. En aquest cas compten els municipis de Torredembarra i Vespella que només disposen de xifres totals, hi manca, doncs, el repartiment. Per això són 16 municipis en total. Per les altres informacions s'opera amb 14 municipis. A les fitxes hi ha confusió propietaris contribuents. El cas és que els totals d'ambdòs no coincideixen. Quota mitjana = $5.595 / 940 = 5'95$.

CAP. III.- LA INDUSTRIA, EL COMERÇ I LA BANCA.

III,1, LA INDUSTRIA I EL COMERÇ.

III,2, ELS SERVEIS; LA BANCA,

NOTES.

III. LA INDÚSTRIA, EL COMERÇ I LA BANCA.

III,1.- LA INDÚSTRIA I EL COMERÇ.

En aquest capítol ens proposem estudiar la realitat econòmica del Camp en el que fa a la indústria i als serveis així com el capital financer. No podem oblidar que la República ha de conviure amb els efectes de la crisi de 1929 que al Camp tindrà com a conseqüència la reducció en l'exportació dels productes agraris, es així que "el vi tingué un continu enfonsament per quantitats exportades i per les baixes en el seu preu de venda, els fruits secs oscil.laven amb irregularitat i es produí una baixa en l'exportació de l'oli" (1). Un altre fet decisiu és la fallida del Banc de Reus, Això i altres fets locals -com la desaparició dels quaters a Reus- i la crisi endèmica que s'arrossegava provocaran el tancament, el 1935, de dues importants indústries tèxtils reusenques, sector que agrupava al 1930, 1920 treballadors (2).

El sector tèxtil reusenc travessa una important crisi durant el període republicà, així ho constata la memòria de la Cambra de Comerç corresponent a 1931. La situació es veu agreujada per les dificultats en l'exportació de les tres fàbriques de filats de cotó. La situació en l'anomenada "paqueteria de algodón" també mostra decadència per la crisi del mercat peninsular. Aquest ram tenia una

ocupació majoritàriament femenina i la maquinària era molt envellida. L'únic subsector que es manté en un estat relativament satisfactori és el de gèneres de punt del qual hi havia 6 establiments a Reus de fabricació de mitges i mitjons i tot i que la maquinària és envellida se suporta bé per la manca de competència en el mercat peninsular. La memòria passa balanç d'altres indústries més petites com ara les de cordoneria, tintoreria de cotó i la de teixits de seda la més asentada on hi treballen en la seva majoria dones i que necessita renovació i obrir més l'exportació (3).

La situació del tèxtil no millorarà, a l'agost de 1933 es constata una crisi important al Vapor Vell que suspen el treball en tant no sigui resolta la situació financera de l'entitat. La premsa s'en fa ressò i lamenta que sigui la tercera indústria reusenca que pugui fer fallida ja que en cinc anys el Vapor Nou i la Sedera Pasqual han tancat les seves portes evidenciant una crisi d'abast (4).

Les principals indústries reusenques, ultra la tèxtil, són les de marroquineria que ocupa més de 500 obrers en nou indústries. La de petites manufactures de cuir i pell es troben en relativa crisi segons que sembla per l'increment del transport mecànic per carretera. Hi ha nou tallers de fusteria que ocupen tres-cents obrers i amb forta competència estrangera. Per la no utilització d'envàs de fusta en el transport de l'oli i per la crisi en l'exportació de vi tot fa que només subsisteixen 10 tallers amb moltes dificultats laborals com ho constata l'acord del Jurat Mixte en fixar restriccions a l'adquisició de les botes a altres llocs. La cistelleria també en crisi per la progressiva oferta de noies en el

treball a domicili. Una altra branca d'ocupació en crisi és la de la construcció. La situació és millor per la indústria farmacèutica que ocupa un centenar d'obriers. Les alimentàries, de pasta de sopa, farina, xocolata i begudes gasoses subsisteixen i també 8 tallers del metall. Altres sectors d'ocupació són 48 perruqueries, 25 sabateries, 9 carnisseries. Hi ha 25 industrials paletes que donen ocupació a 342 obrers, 8 industrials pintors amb 48 obrers i 5 fontaners amb 13 treballadors. Una indústria que s'introdueix amb èxit és la del gas per enllumenat. La de construcció de carros manifesta retroces per l'increment del transport mecànic i 5 indústries de fabricació de somniers que, com afirma la Memòria de la Cambra de Comerç, "trabajan bastante debido a que después de la Gran guerra ha mejorado la manera de vivir de los habitantes de esta comarca". També són de destacar 13 tipografies amb un cens total de 50 treballadors (5). Fins aquí una breu descripció de la realitat industrial reusenca que segons que afirma la Cambra és poc optimista per "la suspensión de pagos del Banco de Reus, la sequía que ha reducido las cosechas y el estado social del país en sus repercusiones sobre su economía" (6).

La situació no havia de millorar durant el període d'estudi per l'abast internacional de la crisi econòmica d'especial incidència sobre el sector tèxtil i la disminució de l'activitat comercial en general. Reus també es resen de la baixa dels preus agraris donada la seva condició de capital comarcal i també per la nova legislació laboral (7). En aquesta línia apunta Domènec Freixa que aboga per la creació d'una nova entitat financera local i per la promoció dels mitjans que consolidin Reus com a centre de contractació i

transferència de productes agrícoles així com la promoció d'obres públiques com la plaça del mercat i un magatzem de dipòsit i noves vies de comunicació (8). El balanç de 1934 per la Cambra de Comerç, tot i la constitució de 4 noves indústries de mosaics, taluts i automòbils és negativa i el ressò dels fets d'octubre s'hi fa sentir quan l'entitat demana a la Generalitat "la necesidad de que fuera aumentada la fuerza armada de Reus" (9).

El comerç reusenc també patirà la situació de crisi econòmica, situació que s'errossegava al 1931 per "la no muy regular cosecha y los precios bajos que se cotizaron los productos, principalmente el vino, hizo que el pequeño comercio de Reus, el cual se nutre de la clientela de la comarca, viera reducidos al minimo sus ventas, lo que junto con la suspensión de pagos de nuestro más importante establecimiento de crédito local, le llevó a una situación muy delicada" (10). De tota manera hi havia 1.840 comerciants i industrials que significa que el 13% dels habitants posseeixen indústria o comerç. El més important és el d'exportació de fruits del país, l'oli "Camp de Tarragona" i els vins "Tarragona" i "Priorat". Al 1933 el cens electoral de la Cambra era de 5.452 persones de les quals 3.312 comerciants i 2.140 industrials i que acusen la crisi, segons que afirma la Cambra, per les mesures de restricció del comerç d'exportació amb els països amb els quals la balança comercial era favorable a Espanya per això han estat desvaloritzats els productes agrícoles i manufacturats (11).

La memòria de 1935 del Banc de Valls, fundat el 1881 i partícep del Banc Mercantil de Tarragona en la seva constitució, expresa que si bé la situació comercial millora, la crisi agrícola roman

constant, per la disminució del preu del vi i per la manca d'exportació de l'oli, això provoca que el ritme dels balanços del Banc de Valls sigui decreixent. Situació similar es dona al 1934 si bé entre les mateixes causes de la crisi l'entitat financera hi inclou la manca de normalització de la vida política i que el moviment dels negocis no es desenvolupa per la manca de tranquil·litat i disciplina (12).

L'Entitat patronal valenciana per excel·lència és el Foment Econòmic que anteriorment es deia Unió Gremial. Casas Mercadé aporta un llistat de la petita indústria i comerç valenc (13)..

Tarregona no té una realitat industrial gens destacable, la més característica és la de cria de vins "tan arraigada en el comerç del puerto y la que tiene más tradición" diu la Cambra de Comerç. Altres activitats més recents són algunes manufactures de gèneres de punt, calçat, alimentàries i tèxtils de petita dimensió. En el darrer bienni havien tingut un impuls notable la fàbrica de tabacs i l'establiment de la refinaria de petrolis que explota la CAMPSA, dues empreses públiques i que empleen un nombre petit de treballadors. Tabacalera passà de 64 treballadors al 1932 a 102 al 1934 que suposà un fort increment en mà d'obra, esdevenint la principal fàbrica de la ciutat. CAMPSA no arribarà al centenar de treballadors si bé entre 1929 i 1932 l'augment de productes refinats s'elevà un 28% mentre que al 1934 baixà al 62% del total refinat al 1932 (14). Les petites indústries tèxtils suposen una ocupació d'un centenar d'obriers. La majoria dones i que tingué un creixement moderat al llarg del període, mentre la crisi afecta profundament al sector del calçat que passà de 5 fàbriques amb 180 obrers al 1932 a

només 1 fabrica amb 20 obrers al 1934 (15). Les indústries de la fusta serveixen per a cobrir les necessitats locals i es constata la decadència dels boters. Una altra activitat remarcable són les dresanes que ocupen en bona època 250 treballadors (16). També hem de fer esment de les fàbriques farineres on la producció es manté estable. No així a les destil·leries, que entre 1931 i 1934 es reduïren de 53 a 14 fàbriques. En conjunt podem afirmar que el ritme de l'activitat econòmica es mantingué fins el 1932 en que comença a decaure en paral·lel amb les inversions i el moviment portuari (17).

L'activitat comercial no experimenta modificacions importants durant aquest període i el comerç del vi pateix les dificultats en l'exportació (18).

La Cambra de Comerç remet, al Ministeri d'Hisenda, al maig de 1936, un informe sobre la situació econòmica en la que diu que és escassa la repercussió dels darrers canvis polítics. Afirmar que el comerç pateix un ritme descendent per la paralisi en l'exportació de fruits secs, olis i vins amb cotitzacions baixes i mercats amb poca concurrència. En indústries afirma que s'ha disminuït, en el darrer quinquenni, el 30% de la producció i que el moviment portuari també enregistra el descens que ja es tradicional (19).

Les cambres oficials de comerç agrupaven bona part de l'empresariat del Camp. Al 1931 el nombre d'afiliats era el següent: Reus, 5.553; Tarragona, 3.122 i Valls, 447. I les entitats patronals eren a Reus el Foment Industrial i Mercantil, a Tarragona la Federació Patronal i a Valls el Foment Econòmic.

Les Cambres de la Propietat Urbana assistiran a l'activitat que es desenvolupa a nivell d'estat (20) i la de Tarragona, al gener de 1932, s'adhereix a l'ofensiva de la Cambra de Barcelona en contra de l'estabiment de nous impostos a les capitals de més de 50,000 habitants. La Cambra pretén obrir delegacions a cada capital de partit judicial per agilitzar la seva comesa. Sobre el decret de dissolució de la Companyia de Jesús sol·licitan al govern "un plazo prudencial para que puedan disponer libremente de los bienes inmuebles de su propiedad".

Les cambres respondran el qüestionari referit a la reforma dels Jurats Mixtos (21). També a Tarragona el Centro industrial s'havia pronunciat sobre el control obrer de 1931 (22).

A Tarragona el Centre Industrial i Mercantil, a l'octubre de 1935, s'havia proposat ser l'entitat patronal que aplegui la petita empresa. Realitza una assemblea al maig de 1936 per tractar de la llei d'expropiació forçosa i obertura de nous establiments (23).

Alguns aspectes de la crisi que es vivia ho reflexa la posició de l'Associació d'Hotels, Restaurants i similars de Tarragona que demana a l'Ajuntament que sigui consultat el gremi per l'autorització a obrir nous establiments degut a la saturació de la oferta i als problemes derivats de l'acceleració dels mitjans de transport (24).

Els flequers avançaran en la seva organització al constituir-se la Federació de Catalunya i l'espanyola davant els problemes que els afecten: tributari, dels jurats mixtos, dels consells superiors de treball, les cooperatives i els sindicats agrícoles. Al març de 1936 redacten uns estatuts els de les comarques tarragonines per la

constitució d'una secció mutual finançada per la quota mensual d'una pesseta (25).

Un aspecte nou en l'economia del Camp seran les Cooperatives de fluid elèctric a Tarragona, Valls i Reus que suposa aventatges com ara l'economia en el preu del fluid, l'exenció d'impostos i la col·locació de comptadors de control dels consumidors (26).

Un aspecte interessant de l'activitat econòmica i que reflecteix l'oposició de la patronal a l'acció dels nous Ajuntaments populars són les pugnes de les Cambres de Comerç amb els Ajuntaments de Tarragona i Reus. És així com els pressupostos de Tarragona del 1932 seran motiu de polèmica quan s'aprova l'augment impositiu per diversos serveis d'aigua potable i clavegueram i que segons la Cambra de la Propietat Urbana significa una nova càrrega a un sector colpit per una crisi "verdaderamente agobiante y amenazadora" per això s'endega una campanya d'oposició, que culmina amb la presentació del recurs a la delegació d'Hisenda i les negociacions del maig de 1933 (27). De tota manera el conflicte més important esdevé quan l'Ajuntament decideix implantar l'arbitri sobre solars edificats o sense edificar, segons la Llei del Parlament de Catalunya de 21 de març de 1934, que permet d'un 1% sobre el valor de venda. Fel que sembla és una campanya contrària de les Cambres de la Propietat de Catalunya que el laboren un manifest al qual s'hi adhereixen les de Tarragona i Reus. Aquest concepte impositiu significava un pressupost extraordinari per l'Ajuntament de Tarragona de 552.000'- pessetes. La posició de LA CRUZ, favorable als propietaris considerarà el recurs "d'acord amb l'esperit cristià que informe els sentiments d'equitat i de justícia", ja que es

graven poques propietats en benefici de tota la població, per això es un "ensenyament contra la propietat". El recurs serà desestimad, però al novembre de 1934 el mateix diari advoga per aturar la seva aplicació en vistes als nous temps. I així havia de succeir, al desembre de 1934 es comunica que com a conseqüència de la sol·licitud del comandant militar de la IV Divisió l'impost es suspès. El conflicte es reprendrà al març de 1936 (28).

Posteriorment sorgiran altres problemes entre els Ajuntaments i les entitats patronals en temes menors com ara per la venda ambulat els dijous al qual s'hi oposen els comerciants i que és considerat lícit pels venedors "en una República democràtica i de treballadors" degut a les conseqüències de l'atur forçós i a la crisi de treball (29). Una altra topada amb l'Ajuntament de Tarragona s'esdevindrà amb l'aprovació del pressupost de 1936 que serà objecte de reclamació per la Cambra de la Propietat (30).

Fets similars succeiran a Reus. A proposta de l'ERC s'intenta aplicar un arbitri de 50 centims per cada sac d'avellanes que entri a la ciutat la qual cosa podia significar un augment pressupostari per l'Ajuntament d'un quart de milió de pessetas. Això segons els comerciants de fruits secs, augmentaria la competència forana i encariria el producte fent-lo menys competitiu (31). El pressupost de 1936 també fou recurrit per les forces econòmiques (32). L'impost sobre solars, aplicat a Reus, per acord del setembre de 1934, serà paralitzat per la comissió gestora (33).

Un sector d'interès a considerar en la marxa de l'economia és el port de Tarragona que segons sembla "Després d'un fort creixement dins a l'any 1927, primer en el qual se superen les 500.000 tones,

es va produir una estabilització a uns nivells elevats per sobre d'aquesta quantitat dins a 1935" (34). Es tracta d'un període de creixement del tràfic desembarcat a un ritme superior al de càrrega (35). Al 1934 es viurà la polèmica del traspàs dels serveis del port a la Generalitat, en una campanya de "EL COMERCIAL" que afirmarà: "Igualtat de facultats i mateixa proporció de recursos en relació amb Barcelona" (36). A l'estiu de 1934 es produeix un esforç decidit per part de la Cambra de Comerç i l'Ajuntament per aconseguir l'autonomia del port de Tarragona (37). AL 1936 s'elabora el Pla General d'obres públiques que programava inversions pel Port de Tarragona per valor de 14 milions i incloïa el nou moll de Llevant, contradic, moll per a pescadors, moll transversal i rafals en el moll de llevant. Totes aquestes obres es durien a terme tot i que amb un retard notable (38).

"Sigue la marcha progresiva en la importación y una manifiesta depresión en la importación. El tráfico comercial es de aumento en la importación, debido a la llegada de abonos y primeras materias para la fabricación de productos químicos para la gricultura, y carbones y breas para obras públicas" mentre que l'exportació es troba a la baixa "debido a les restricciones en el comercio de vinos y aceite" (39).

III.2.- ELS SERVEIS: LA BANCA

El Banc de Reus nasqué el 1862, i segons Lluch i Giral (40), pot ésser considerat com la primera fita de la moderna història bancària del Camp. Al 1919 es procedí a una ampliació de capital,

mitjançant la qual els srs. Fabregas i Recasens adquiriren el control del Banc. Aquesta ampliació, junt amb l'expansió dels dipòsits que suposà l'establiment de la modalitat de compte a termini significà l'entrada en una nova etapa bancària. Hem d'assenyalar que provenint del poderós comerç d'exportació reusenc reforçat per la I Guerra Mundial ambdós havien fundat pel març de 1917 la societat bancària "Fabregas i Recasens S.R.C.". Aquesta societat que fou la fundadora, tres anys després, del Banc de Catalunya, havia pres la iniciativa dins del Banc de Reus i del de Tortosa, a partir d'altres entitats de menor ordre del Vendrell i Tarragona. L'actuació del banc no fou a partir d'aquest moment gaire dinàmica ja que si el balanç del 1922 ascendia a 50'5 milions el 1931 era de 55'7. Aquesta marxa lenta contrasta, en canvi, en una expansió ràpida i excessiva en l'obertura de "finestretes" ja que si al 1919 en tenia 3 i al 1922 eren 12 i al 1931 pujaven a 54. Les actuacions a nivell reusenc, en aquesta etapa, foren importants i intervingué en la Sedera Reusenca, l'Auxiliar de Construcció, l'electrificació del tren Reus-Salou i altres.

L'enfonsament del Banc de Catalunya s'emportà també el Banc de Reus. Si la cotització havia estat al juliol de 1931 a 550, a partir del mes d'agost era de 50. Tot i la declaració d'insolvència provisional el desembre de 1931 el primer de març de l'any següent un nou grup d'homes es feu càrrec del Banc. La situació no poguer redreçar-se i al desembre de 1934 fou traspassat al Banc Hispano Colonial.

La suspensió de pagaments del Banc de Reus, fou un fet econòmic determinant ja que era l'eix de l'activitat comercial i industrial

de la ciutat. La voluntat que reflexa un conveni entre el Banc i llurs acreedors era inicialment de manteniment; es crearà una associació de creditors que sol·licitarà ajuts als diputats a Corts. Al febrer de 1932 es dóna per normalizada la situació legal i s'inicia una activitat publicitària per recuperar el moviment financer (41). En totes les memòries de la Cambra de Comerç s'hi fa constar les conseqüències que ha tingut en l'activitat econòmica (42).

L'evolució de les cotitzacions reflexa la dificultat que patí en recuperar-se; la cotització oficial passa de 550 al març del 1931 a 50 el setembre i octubre i a 25 fins el novembre de 1932, a partir d'aleshores cau a 12, 2'5 fins al desembre de 1934 situació que roman així fins el gener de 1936 (43). L'intent de represa de l'entitat bancària fou assumida pel president de la Junta General Ordinària d'Accionistes que era Ramon Nogués Biset.

Ultra les conseqüències de caràcter econòmic de la fallida del Banc hem de fer esment de les repercussions en la política local. És així que Evarist Fàbregas, alcalde, dimiteix al setembre de 1931 essent substituït per Martí Bages. La ruïna de Fàbregas era tal que després de la fallida demanà al Centre de Lectura de Reus que se li paguessin els interessos corresponents al seu donatiu per l'entitat que ascendia a 83.000 pessetes (44).

Una altra de les institucions financeres del Camp és el Banc de Valls que fou creat al 1881, en el marc de la febre d'or, pel que sembla en els seus inicis tenia per objecte la realització d'obres públiques, si bé aquesta secció fou tancada el 1902 per manca de pagament de l'Estat. A partir del 1906 comença a fer crèdits en

compte corrent amb garantia personal. El foment de la riquesa comarcal passarà a ésser la seva missió a partir de 1912, en l'ajut als Sindicats Agrícoles d'Alió i Pla de Cabra. Durant els anys de la I Guerra Mundial col·laborà amb el Sindicat de Banquers de Barcelona. Concedí crèdits a 16 sindicats agrícoles dins la seva zona d'influència de la Conca de Barberà i el Camp. Una expansió bancària, que resta exemplificada per la fundació, al 1919, del Banc Mercantil de Tarragona a terceres parts amb l'Urquijo i un grup de tarragonins. Els anys de la República són de poca activitat (45).

N O T E S

- 1.- HERAS, P; MAS, C. "Els primers cent anys de la Cambra, p. 166. ANGUERA, P.
- 2.- MELICH, J. "Aproximació a la història de Reus", p. 72.
- 3.- CAMARA DE COMERCIO DE REUS, Memoria 1931, ESCODA, "De la dictadura a la Republica".
- 4.- LES CIRCUMSTANCIES, 7-VIII-1932, "Plaguen les grans empreses que irradiaven una influència benèfica oferint treball a centenars d'homes i dones. El motor de la nostra economia, la banca autòctona, resta pràcticament inoperant. Els millors ingressos de l'Ajuntament, aquells que procedeixen a la participació en les contribucions i en la patent de circulació han sofert una caiguda vertical, a l'extrem d'haver desarticulat tota l'economia municipal, l'atur forçós més aviat augmenta que no minva i són incalculables les llars obreres que han vist minvar llurs ingressos perquè el treball escaseja". FOMENT, 30-VIII-1933, A.M.R. REFORMES SOCIALS 1933, Expedient de reducció de la setmana laboral a raó mercantil "Vda. de Joan B. Borrás" i petició al Patronat de Previsió Social de Catalunya de liquidar exclusivament les quotes de retir obrer dels dies treballats. SERRA PAMIES, "Records i siluetes", ps. 39-40. "Els anys vint ens havien estat fatals i no es comptava pas amb prometedores perspectives. Lentament van desaparèixer les abans importants fabricques de filtes i teixits de cotó, ferides de mort per la crisi comercial de després de la guerra de 1914 i la falta de maquinària adient. Així mateix ja no ens restava cap de les adoberies que en dies pretèrits havien representat la segona indústria reusenca, car els seus propietaris no van saber modernitzar-les a temps, en contrast amb les mateixes indústries de Barcelona, Igualada, Valls i d'altres poblacions".
- 5.- VIDA ECONOMICA 1931, Cambra Oficial de Reus.
- 6.- BOLETIN OFICIAL CAMARA COMERCIO REUS, Setembre 1931.
- 7.- LES CIRCUMSTANCIES, 7-IV-1936, 8-IV-1936.
- 8.- AVUI, 2-III-1935.
- 9.- CAMARA DE COMERCIO DE REUS, "INDUSTRIA I COMERCIO 1934". L'abril de 1936 el Foment Industrial i Mercantil es manifesta sobre els organismes paritaris de relacions industrials.
- 10.- CAMARA DE COMERCIO DE REUS, "VIDA ECONOMICA 1931".
- 11.- CAMARA DE COMERCIO DE REUS, "INDUSTRIA Y COMERCIO 1933".
- 12.- A.H.P.T. Lligall 822, balances de Societades 1930-39, Banco de Valls, Memorias.

- 13.- CASAS MERCADÉ, F. "Valls: La guerra civil", p 120.
- 14.- HERAS, P.; MAS, C. Ob. cit., p. 169-170.
- 15.- HERAS, P.; MAS, C. Ob. cit., p. 170.
- 16.- CAMARA DE COMERCIO DE TARRAGONA. "VIDA ECONOMICA 1033-34".
- 17.- HERAS, P.; MAS, C. Ob. cit., p. 172.
- 18.- CAMARA DE COMERCIO DE TARRAGONA. Ibidem.
- 19.- EL COMERCIAL, 24-V-1936.
- 20.- LA CRUZ, 20-V-1936, INDÚSTRIA I MUTUALITAT, 15-X-1936, MUTUA ACCIDENTS TREBALL, Memòria 1932.
- 21.- FOMENT, 13-II-1934.
- 22.- LA CRUZ, 29-XI-1931. Considera la llei de control obrer "altamente vejatoria a la dignidad patronal y extremadamente ruinoso para la industria nacional".
- 23.- CATALONIA, 1-V-1936.
- 24.- INDÚSTRIA I MUTUALITAT, 15-X-1935.
- 25.- FLEQUER TARRAGONÈ, juliol 1935, març 1936.
- 26.- DIARI DE TARRAGONA, 23-II-1936, AVANÇADA, 15-VIII-1933.
- 27.- LA CRUZ, 7-IV-1932, DIARI DE TARRAGONA, 14-V-1933, A.H.M.T. Actes Ple, 4-VII-1932, 5-IX-1932.
- 28.- LA CRUZ, 24-IV-1934, 29-VI-1934, 6-VII-1934, 20-X-1934, 13-XII-1934. El pressupost extraordinari preveia la construcció d'un pavelló pel servei Medic Escolar, una cantina escolar, obrers al mercat central, construcció de l'Arxiu Històric, millores a les platges i al zoològic-colombari, adquisició de material d'incendis, promoció turística. Totes elles qualificades per LA CRUZ de superflues i "greuge a la justícia distributiva", que havia qualificat la mesura "antipatriòtica, incivil, antisocial, injusta, illegal i antieconòmica política" i d'obra partidista de l'Ajuntament que "troba en aquest impost una ocasió per a rebejar-se contra un sector, contra un estament que sospitava oposat a la seva política ... aturant així l'expensament de Tarragona i gravant, en aquesta forma, l'atur forçós que hipòcritament es deia voler remeiar amb l'al·ludit pressupost extraordinari".
- 29.- CATALONIA, 6-III-1936.
- 30.- CATALONIA, 22-III-1936, LA CRUZ, 6-V-1936.

- 31.- EL CONSEQUENT, 17, 14-III-1934. (Veure fotocòpia).
- 32.- LES CIRCUMSTANCIES, 23-IV-1936.
- 33.- A.M.R. Actes Comissió de Govern, 28-IX-1934. Actes Comissió Gestora, 29-XI-1934.
- 34.- AA.VV. (Roquer). "EL PORT DE TARRAGONA", p. 111.
- 35.- LOPEZ, D; ROVIRA, R. Ob. cit., p. 114-115. L'evolució del tràfic total de mercaderies es la següent:

ANY	DESCARREGADES	CARREGADES	TOTAL
- 1930	370.576	191.404	561.980 Tones
- 1935	443.714	115.553	559.267 Tones

mentre que, com podem observar en l'evolució del tràfic de cabotatge, mentre s'incrementa l'importació notablement, en els productes d'exportació hi ha estabilitat, la qual al 1934 era fonamentalment d'olis, d'oliva, ciment, farina de blat, plom, vi, carbó i productes químics.

TRAFIC DE CABOTATGE			
ANY	DESCARREGADES	CARREGADES	TOTAL
- 1930	199.703	36.641	236.344 Tones
- 1935	235.763	37.228	272.991 Tones

- 36.- EL COMERCIAL, 5-VIII-1934.
- 37.- HERAS, P.; MAS, C. Ob. cit., p. 176-170. LOPEZ, D.; ROVIRA, S. "El Port de Tarragona", p. 90.
- 38.- EL PORT DE TARRAGONA, p. 119-120.
- 39.- CAMARA DE COMERCIO. "VIDA ECONOMICA 1933-1934", p. 34.
- 40.- LLUCH, E.; E. GIRAL. "L'Economia de la regió de Tarragona", ps. 69-72. Vegeu també CABANA, F. "La Banca a Catalunya", ps. 95-160, i del mateix autor "Bancs i banquers a Catalunya", ps. 285-299. Vegeu la monografia de VECIANA, J. i J. VIA, "El banc de Reus (1863-1942)".
- 41.- SEMANARIO CATOLICO DE REUS 11-VII-1931, FOMENT 8-VII-1931, LES CIRCUMSTANCIES 21-VII-1931, 20-VIII-1931, 7-II-1932, 22-IX-1932.
- 42.- CAMARA DE COMERCIO DE REUS. "Vida Econòmica 1931", ps. 235-184. AHOP. Banc de Reus al Lligall 822 "Balances de Societats econòmiques". BANC DE REUS. Memòria 1932.
- 43.- BOLETIN OFICIAL DE LA CAMARA DE COMERCIO DE REUS. COMERÇ I INDÚSTRIA.

44.- ANGUERA, P. "El Centre de Lectura de Reus", ps. 174.

45.- LLUCH, E., op. cit., ps. 72-74. MUIÑOS, M.J., "Tarragona, 1923 ...", p. 25.

SEGONA PART;

CAPITOL IV.- Institucions ideològico-culturals.

CAPITOL V.- Associacions de base econòmica.

CAPITOL VI.- El sistema de Partits.

CAF. IV.- INSTITUCIONS IDEOLÒGICO-CULTURALS.

- IV,1, LES INSTITUCIONS RELIGILOSES,
- IV,2, ENTITATS CULTURALS I RECREATIVES,
- IV,3, LES FESTES POPULARS,
- IV,4, LA PREMSA AL CAMP,
- NOTES.

IV. INSTITUCIONS IDEOLÒGICO-CULTURALS.

Les institucions de caràcter ideològic i cultural esdevenien centres locals de vertebració social. Cada una d'aquestes categories socials pretenen atendre necessitats bàsiques individuals i col·lectives. Habitualment tenen caràcter orgànic i permanent i presenten una reglamentació. El teixit social es constitueix a partir d'una xarxa de vincles que representen heterogeneïtat d'interessos religiosos, econòmics, ideològics i culturals. En aquest capítol ens proposem estudiar les institucions de caràcter ideològic i cultural existents als pobles i ciutats del Camp. Hem inclòs una breu aproximació als cicles festius que complementa la informació sobre la societat civil. També intentarem recollir la premsa com a vehicle més propagandístic que informatiu, característica comuna a les manifestacions hemerogràfiques de l'època.

IV.1. LES INSTITUCIONS RELIGILOSES.

L'estadística de 1927 pel que fa al cens de capellans (coadjutors, parròcs, econòmics, regents, beneficiaris o adscrits) suposa una aproximació fidel a la realitat dels efectius religiosos parroquials.

EL CLERGAT AL CAMP DE TARRAGONA

COMARQUES	HABITANTS	NUM. CAPELLANS	CAPELLANS/CAPITA
1) Alt Camp	15,483	31	499
Baix Camp	26,388	41	570
Tarragonès	20,959	38	551'5
Reus	23,700	23	1,248
Tarragona	30,414	22	1,382
Valls	11,250	33	341
2) Alt Camp	22,733	64	355
Baix Camp	55,089	64	861
Tarragonès	51,373	60	856
Camp de Tarragona	129,194	188	687

FONT: A.D.T. Estadística de la Diòcesis, 1927. Elaboració pròpia.

Notes: 1) No inclouen la capital; 2) Inclouen la capital.

La major concentració del clergat es troba a l'Alt Camp, és la comarca amb menys població i amb una proporció d'un capellà per cada 355 habitants, situació força similar si hi comptabilitzem Valls ja que aporta el 50% del clergat comarcal. El Tarragonès i el Baix Camp tenen una relació capellans/habitants força inferior i molt similar entre elles ja que en ambdós casos se situa en els 860 habitants per cada clergue mentre que a les respectives capitals la xifra puja notablement situant-se en 1.300 habitants, aconseguint d'aquesta manera reduir la relació de comarca que sense la capital se situa en unes dades sensiblement similars en les tres subcomarques.

Una mostra de la disidència religiosa, anterior a la política laicista que propugna la República, correspon a un apartat de l'estadística que es demana pels joves menors de 25 anys que durant

el darrer quinquenni han deixat de complir el precepte pasqual, és evident que l'incompliment afecta sobretot els pobles grans on el control social es manys estricte.

<u>Tarragonès:</u>		<u>Baix Camp:</u>		<u>Alt Camp:</u>	
La Canonja	357	Alforja	351	Alcover	900
Constantí	470	Prades	280	Bràfim	128
El Morell	400	Reus, La Sang	540	Pla de Cabra	769
Tgna, St. Joan	3,183	St. Francesc	824	Pont d'Armentera	345
St. Pere	1,309	St. Joan	2,250	Valls, Carne	605
Torredembarra	823	St. Pere	235	St. Antoni	665
		Riudecanyes	185	St. Joan	2,740
		Riudecols	304		
		Riudoms	200		

Les associacions Religioses presents en cada poble del Camp són dades complementàries del cens del clergat i que poden ajudar a entendre les contradiccions en què es viurà el conflicte religiós durant la IIª Republica.

L'estadística del bisbat corresponen al 1927 però sostenim que la realitat no havia de canviar substancialment als anys trenta. Els pocs anys que hi van fins la proclamació de la Republica fan que poguem considerar-les representatives del terít associatiu catòlic. Tots els pobles, dels quals tenim informació, presenten un total de dues o més associacions o germendats (vegeu apèndix), els pobles, agrupats per comarques, amb una afiliació religiosa més important són els que segueixen:

Al Tarragonès: La Catedral, 11; La Pobla de Montornès, 8; El Morell, 7 i Roda, 6. Altres pobles en tenen més de cinc com ara Altafulla, La Nou, La Riera, Torredembarra i Sant Joan de Tarragona. És un total de 5.398 afiliats en només 13 parròquies de les 24 amb

informació dels quals els que enregistren més afiliació són; més de cent afiliats, Pallaresos, Pobla de Mafumet, Tamarit; més de dos-cents, Ferafort; més de tres-cents, Sant Pere de Tarragona; més de set-cents, La Secuita; més de vuit-cents, La Pobla de Montornès; més de mil sis-cents, Sant Joan de Tarragona.

Al Baix Camp el total d'afiliats són 23,745 en 15 parròquies del total de 17 parròquies que donen informació al respecte; cinc germandats, Duesàigues, Montroig, Riudecols; quatre, Botarall, Riudecanyes; set, Alforja, Maspujols; vuit, Montbrío; nou, l'Alaixar; deu, Sant Pere de Reus, onze, La Selva; dotze, Riudoms. Les parròquies amb més afiliació són Botarall, 462; Riudecanyes, 589; Maspujols, 899; Montroig, 1.200; L'Alaixar, 1.557; Riudoms, 1.592; Sant Joan de Reus, 1.700; Alforja, 2.341; Sant Pere de Reus, 6.339; La Selva, 6.297.

A l'Alt Camp el nombre de germandats destaquen entre quatre i cinc, Alió, Brafim, La Riba i La Masó. Entre vuit i onze hi ha Alcover, Pla de Cebra i Figuerola i dinou germandats a Sant Joan de Valls. El total d'afiliats a les 14 parròquies de l'Alt Camp de les 18 amb informació és de 9,956. En nombre d'afiliats a les parròquies de l'Alt Camp destaquen; Brafim, 275; Pont d'Armentera, 415; La Masó, 365; Carme de Valls, 720; Alcover, 1.006; Figuerola, 1.672; Sant Joan de Valls, 4.228.

L'Anuari Estadístic de 1931 situa en 420 persones el clergat diocesà de Tarragona, 6 arxiprestats, 151 parròquies, 17 filials i 228 capelles-santuaris o oratoris. Les cases de religioses a la diòcesi eren 13 masculines i 68 femenines amb un total de 127 i 570 religiosos/es respectivament (1).

La major o menor presència d'ordres religioses a les viles del Camp es una altra dada complementària del cens del clergat que recull l'estadística del bisopat per a 1.927, és així com en el total del Camp hi ha 60 cases de religioses, destaquen principalment les grans capitals; Tarragona, 16; Reus, 17 i Valls, 8. Mentre que als pobles n'hi ha una com a màxim. Per comarques la majoria es concentren al Baix Camp; Aleiàer, Riudoms, Borges, Cambrils, Montbrío i La Selva del Camp. Al Tarragonès en trobem a Roda, La Riera, Torredembarra, Vila-Seca, Pobla de Montornès i Constantí. A l'Alt Camp a Vallmoll i el Pla de Cabra. La població total del Camp que pertany a ordres religioses és de 105 a Valls, 285 a Tarragona i 100 a Reus, concentrant d'aquesta mena, les tres capitals concentren a 490, el 84'7%, del total de 578 clergues regulars existents.

Les ordres religioses es dedicaven principalment a ensenyament i/o beneficència. Les Germanes Carmelites Descalces tenen casa oberta a Roda, La Riera, i Pobla de Montornès, Les Borges del Camp, Cambrils, Montbrío del Camp i Montroig. La congregació de Sant Viceç es a Torredembarra, Aleiàer i La Selva del Camp. Les germanes de la Presentació a Vila-Seca; La Congregació de Sant Josep a Vallmoll, i la de Sant Domènec al Pla, a Riudoms la de la Consololació i a La Selva de Camp el Cor de Maria, mentre que els Germans de la Salle són a Cambrils. També tinc les congregacions de les tres ciutats.

Casas Mercadé ha escrit que a Valls la missió d'associacions religioses (Filles de Maria, Arxiconfraria de Santa Úrsula, L'Apostolat de l'Oració, Adoració Nocturna, branques de l'Acció Catòlica, etc.) eren "tentacles que l'església extenia en el mon

seglar" si bé "no es distingien per la seva vigoria. Eren focus lènguids, anèmics. Cap d'ells no prengué contacte, ... amb la vida", (2) i comenta específicament la vida de la Congregació Mariana fundada al 1909 que organitzava oficis, catecisme i assistència en corporació amb la pròpia bandera a festes, processons i aplecs; més tard agafa ja un caire que s'interpreta com a tendenciosament polític. L'acte de pietat més freqüent era el rosari de l'aurora que se celebrava a l'alba, també comenta l'obra d'exercicis (3). La Congregació de Cambrils, fundada al 1907 tenia seccions de propaganda apologètica i catequística, Esbart Maria, secció sèbatina, de pietat i caritat i tenia als anys trenta uns 38 congregants (4).

El feiocisme també s'implantà a la Diòcesi de Tarragona, si el 1932 hi havia 7 grups i 198 feiocistes, al 1935 havia passat a 25 grups, 700 joves, 22 avantguardistes i 500 nois avantguardistes (5) que AVANÇADA irònicament diu que feiocisme es llegeix: fei·isme (6).

Al maig de 1931 es reorganitza a Valls la Junta d'Acció Catòlica (7). També existeix la Cofraternitat de Cambreses de Jesus Sacramentat LLUITA informa, al juny de 1931, sobre les associacions de les dames caritatives que promouen una recollida de firmes als col·legis (8). Mentre LA CRUZ propugna la constitució d'Associacions en defensa de les ordres religioses (9).

A Reus, segons l'estadística del govern de la República, existien 8 congregacions religioses, 4 dedicades a l'ensenyament, 2 a la vida contemplativa i 2 a beneficència (10).

El govern civil publicà una circular sobre la inscripció d'entitats religioses que es criticat per LA CRUZ per qualificar-les d'entitats politico-religioses i que "se'ls fa la vida impossible",

ja que es inviàble que en les petites parròquies puguin complir la llei d'associacions, la psicologia dels pobles rurals fa que les disposicions els siguin negatives, ja que la majoria quedaren disoltes i conclou que es una intromissió del poder civil (11). Segons sembla l'esmentada circular ha causat una gran perturbació a la majoria de parròquies (12) quan la majoria no tenen altra vitalitat que celebrar la festa del patró i es constituïen per a fomentar la devoció a un sant i guanyar indulgències.

Al desembre de 1931 s'intenta reorganitzar les entitats catòliques de Reus a partir d'una conferència al Centre Catòlic amb l'objectiu de federar-les (13).

Acció Popular Catòlica de Tarragona celebra la seva festa patronal de Sant Fructuós i convoca una conferència de Gil Robles per a la qual el governador nega l'autorització (14).

Al gener de 1932 es reorganitza la Congregació Mariana de Reus en les seccions acadèmiques, de caritat, de pietat, catquística, de propaganda i musical (15). La Congregació de Tarragona realitza conferències apologetiques (16). També l'Acció Catòlica de la dona fa conferència sobre divorci al final del cicle de Verrades i celebra la seva festa anual per nadal per alumnes de l'escola nocturna dominical (17).

La delegació comarcal de Reus d'Acció Popular es constitueix al març de 1932 ediant un missatge de filial submissió a Vidal i Barraquer i després promou un manifest per la recristianització del poble mitjançant la propaganda oral, l'apologetica i la pràctica dels bons costums (18).

A Valls a l'abril de 1932 es constitueix l'agrupació catòlica d'acció pública (19), i al febrer de 1933 la junta de la Congregació Mariana. LA CRUZ dedica quatre pàgines a les noves noces d'argent de la Congregació Mariana de Cambrils al 8 de desembre de 1932.

El SEMANARIO CATÓLICO DE REUS publica, a partir del juny de 1932, notícies de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, i també a l' 11 de juny de 1932 es fa públic a LA CRUZ el manifest als joves de Tarragona. AUDAX, portaveu de la FJCC, realitza una intensa informació del Grup Caritat de Tarragona sobre la diada diocesana i avantguardisme (20). La primera assemblea diocesana de la FJCC se celebra al febrer de 1935 (21). Al juliol de 1935 es fa el primer aplec fejecista de la comarca de Valls al Pont d'Armentera (28), i a la Selva del Camp diada fejecista i la inauguració de les tasques de Joventut catòlica femenina (22).

Segons el Anuario de 1933 hi ha confessions religioses a Morell (HH Teresas de Sant Josep), a Constantí (convent HH Terciàries del Carmen), igualment a Vila-Seca (HH Francescas de la Presentación). A Reus hi ha ja al 1931 una capella evangèlica i les organitzacions catòliques de Tarragona al 1931 eren Acció Popular Catòlica i al 1933 la Junta diocesana de reparación de tempos, museo diocesano, junta de la provicèndia, junta de la unió apostòlica, obra pia de Jerusalem, Obra de Ejercicios Parroquiales, Comisión Diocesana de arte sagrado i 21 esglésies, 4 parròquies i el Seminari Conciliar Pontifici que té facultat de teologia, de dret canònic, filosofia i llatí i humanitats.

Per LLUM I VERITAT, al maig de 1933, es l'hora de sacrifici i de la conseqüència, considera negativa la desaparició de les

congregacions ja que la cultura popular es en gran part sostinguda per l'esforç abnegat dels religiosos (23). També reivindica la catequesi en l'obra de l'acció catòlica.

Uns incidents es produïren abans del miting catòlic contra la llei de congregacions davant de 250 espectadors, uns joves s'imposaren als catòlics, impedit llur parlaments cantant La Marsellesa i la Internacional i alguns catòlics sortiren cricant 'Viva Cristo Rei' i foren ofegats per visques al laïcisme i a la República (24).

A Valls, al març de 1935, se celebra el 15 aniversari de la fundació de la Congregació Mariana amb, entre altres coses, una vetllada literario musical presidida pel Bisbe. També a Alcover, al març se celebra la missió i la inauguració del nou estatge del Foment Parroquial. A l'abril de 1935 se celebra al santuari del Remei d'Alcover l'assemblea de les congregacions marianes del bisbat i un aplec de 400 congregants (25).

Acció Catòlica de la dona de Valls crea la secció catequística. I la Lliga de la perseverància de Valls fa una diada de recés comarcal amb persones d'Alcover, Reus, Rourell, Figuerola, Nulles i la Pobla de Mafumet per tal de reorganitzar-se (26). Es fa una segona diada al novembre de 1935. CRÒNICA DE VALLS publica una pàgina mariana, un tema es contra la blasfèmia (27). La Congregació de Valls es reorganitza i convoca concurs de pessebres i fan una col·lecta procatecisme (28). L'Agrupació femenina tradicionalista de Tarragona fa una campanya en favor del "Socorro blanco" per aliviar la situació de famílies dels empresonats, a l'abril de 1936, "por su

firmeza en sostener sus ideales religiosos y politicos", i organitza viacrucis col·lectiu i missa (29).

A l'abril de 1905 LA CRUZ prouega la creació de l'Acció Catòlica de la província eclesiàstica tarraconense amb presència d'homes, joves i dones (30).

IV.2.- ENTITATS CULTURALS I RECREATIVES.

Palestra, l'entitat catalanista fundada a Barcelona el 1930 per Batista i Roca, pretania educar la joventut catalana en un sentit global, promouia diversos tipus d'activitats al Camp; cursos d'història, literatura, art i llengua catalana, cercles d'estudis, competicions atlètiques i la gran campanya pro-estatut que significà l'organització de mitings arreu del país. DIARI DE TARRAGONA informa periòdicament de les activitats, d'aquesta entitat mitjançant una pàgina especial, que havia estat impulsada per Joaquim Icart i amb la col·laboració constant de Manuel Comes Segura que fou el principal artífex d'una campanya endegada a l'Escola Normal de Mestres contra dos professors per fèbia anticatalana (31). Similernent succeí amb el diari reusenc LES CIRCUMSTANCIES que també publica col·laboracions de Palestra, sovint en forma propagandística, i amb l'objectiu de divulgar els principis que la inspiren (32).

Les seccions de Palestra a les capitals del Camp realitzaran les activitats pròpies de l'entitat, fonamentalment concursos de lectura i escriptura catalana. Una iniciativa especialment reeixida

es la celebració d'un festival a Poblet en commemoració del primer centenari de la publicació de la "Oda a la Patria" a la qual hi col·laboren els Ajuntaments (33) o també l'acte d'afirmació de la unitat de les terres catalanes que se celebra a Reus i la commemoració, del saqueig de Cambrils per Felip IV i que havia de contribuir a la restauració de les muralles i del portal de la vila, celebrat al desembre de 1931.

L'activitat musical es vertebrava al voltant de diverses entitats, molt actives durant aquest període. El Conservatori de Música de Tarragona i l'Orfeó Tarragoní especialment. Aquest segon és dirigit pel mestre Xavier Gols que organitza recitals i concerts, especialment per Sant Jordi i que promou un aplec d'Orfeons celebrat a Tarragona tots ells adherits a "Germanor d'Orfeons de Catalunya" i en el que hi participaren, entre altres, orfeons del Camp com ara de Reus, Tarragona, Canonja, Constantí. A Tarragona en el camp musical hem de fer esment també de la secció de Teatre de l'Ateneu que promou esdeveniments lírics amb obres del mestre Serrano i organitza importants cicles de conferències musicals com són les d'Otto Meyer, "Tradicionalisme i avantguardisme en la música contemporània" celebrada els mesos de març-abril de 1936. La Filharmònica de Tarragona també és una altra entitat activa i la Banda Militar no para de fer concerts de música espanyola pràcticament tots els diumenges. Una altra coral tarragonina és el Cor l'Àncora. A Reus cal fer esment de la Banda de Música Municipal i la de la Palma, de l'Orfeó Reusenc. I a Valls del "Cau de l'art líric", Associació de la Música i Aroma Vallença. Les gramòles eren els vehicles musicals

per excel·lència juntament a la progressiva introducció dels receptors de ràdio (34).

Els concursos de caramelles per pasqua seran especialment habituals potser més encara durant el bienni negre. Les bases que estableix l'Ajuntament, organitzador del concurs, fixaven la interpretació de dues peces lliures i "Els Pescadors" de Clavé. Es celebraren a Tarragona els anys 1934-1935 i hi participaren l'Entitat Coral l'Ancora i "Joventut Serrallença" (35). També se celebraven caramelles a Valls.

Una de les manifestacions culturals sovintejades seran els homenajes a personalitats destacades en el catalanisme i republicanisme com els actes dedicats a Rafael de Casanova a Tarragona, la col·locació d'una làpida a la casa on nasqué Marcel·lí Domingo, la col·laboració econòmica dels Ajuntaments a Guifré "Fundador de la nació catalana" que es promou a Ripoll o del monument a Galán i Garcia Hernández a Jaca. Durant el bienni negre s'honorarà la memòria dels que caigueren en defensa de l'ordre públic o també la promoció d'una subscripció popular per a oferir insígnies a Domènec Batet Mestre. En una altra ordre de coses a Tarragona se celebra el centenari de la mort del científic il·lustrat Antoni Martí i Franqués.

En les activitats artístiques podem esmentar l'Agrupació Fotogràfica de Tarragona que convoca un concurs interlocal i organitza una Exposició Històrico-fotogràfica de la Catalunya actual, a l'any 1934. Un altre fet destacat és el cursat d'història de l'Art sagrat al Pedagogium al primer trimestre de 1936. Les exposicions de l'Ateneu i els concursos de dibuix infantil o

l'intent de sensibilització arqueològica per part de l'Institut de Est il·leret. L'Ajuntament de Tarragona també es planteja l'el·laboració d'un catàleg de les finques urbanes d'interès artístic i per la conservació de la riquesa monumental, Romà Bonet "EON" realitzarà sessions amb infants per una pedagogia estètica. A Tarragona es crea l'Associació "Amics de les Arts" que es proposa impulsar la creació d'un museu d'art modern, organitzar concursos i exposicions i conservar el patrimoni artístic. El 29 de maig de 1935 s'inaugura, a Tarragona, el taller Escola de Pintura i Escultura i el 22 d'octubre de 1933 el Passeig Arqueològic.

En llibres i biblioteques hem de citar la del CADCI i la Biblioteca de l'Ateneu de Tarragona que publica a la premsa relacions periòdiques d'estadística de lectors i d'adquisicions, també es produeix la cessió de la biblioteca popular obrera a l'Escola elemental del treball, mentre que la Biblioteca circulant "Antoni Agustí" prepara una exposició de llibres itinerants que és recomenada pel comissari de la Generalitat als Ajuntaments al gener de 1936. Aquesta biblioteca disposava de servei de préstec i publicava un orientador bibliogràfic. A Tarragona una biblioteca esdevindrà famosa per la crítica que rebrà de l'opinió pública republicana, laica i catalanista, ens referim a la Biblioteca Provincial, que és criticada pel setmanari d'ERC "AVANÇADA" que promoua un plec de signatures, al març de 1933, adreçada al Conseller de Cultura de la Generalitat en defensa de "La igualtat de tracte a totes les ideologies" i la queix perquè a l'esmentada Biblioteca "no es coneix en res el canvi de règim operat a la nostra terra" se citen casos de coacció als lectors així com a la selecció

intencionada i repressiva que considera "sospitosa" l'obra de J.M. de Segarra "Vida Privada", se cita una relació d'autors que no disposen d'obres a la biblioteca des de Darwin a Pi i Margall passant per Marx, Engels, Moliere, Proudhon, etc. (36). A Valls hem de destacar la Biblioteca Popular que és un institució cabdal, allí s'hi reunien els "Amics de l'art i la història local", s'hi celebra un curs de gramàtica catalana que serà inaugurat per Pompeu Fabra. També publica relacions a la premsa de lectors i proporciona llibres en préstec. A Reus hi ha el CADCI, la del Centre de Lectura i altres. Hem de destacar la celebració dels Jocs Florals el juny de 1936 patrocinats per l'Associació de la Premsa i el Banc de Reus. També són habituals les diades del llibre per Sant Jordi a les tres ciutats.

Iniciatives de lleure eren el Colombari Popular al Passeig Pi i Margall que es constitueix el febrer de 1931 i és subvencionat per l'Ajuntament de Tarragona i finançat per les quotes dels 236 associats. El Parc Samà cedirà al colombari una col·lecció zoològica de 83 animals la qual cosa complicarà la gestió de l'entitat, mentre que els socis també disminueixen ja que entre el novembre de 1933 i el mateix mes de 1934 es passa de 236 socis a 154 (37). Una altra iniciativa similar és la colombofília - Parque Popular que vol ésser "un punto de recreo y expansion para grandes y pequeños", es torna a obrir l'abril de 1935 i li es atorga el permís per a la venda de cacahuets i menjar per animals. També cal esmentar la secció d'esbarjo de l'Ateneu que organitza uns famosíssims balls de carnaval i el Club d'Escacs Tarragona que organitza campionats locals. Altres festes i distraccions a Tarragona foren el Dia del

Carrer, al concurs de carruatges guarnits, les curses dels veïns de la Plaça de la República i el Cos Blanc per les festes de Sant Joan (38)

El conreu del folklòric serà objecte, en les més diverses manifestacions, d'una expansió important. A Tarragona destaquen el Foment de la Sardana l'Harmonia i l'edició del Butlletí del Foment de la Sardana que es funda a partir de l'Orfeó Tarragoní (39). Tarragona serà la seu de la VI Assemblea de la Lliga Sardanista de Catalunya. També els castells experimentaran una revifalla amb la celebració del II Concurs Casteller a Tarragona en el qual hi participen colles de Valls, Vendrell i Tarragona.

Entre les entitats culturals hem de destacar els Ateneus com el de Tarragona que constitueix una secció d'estudis econòmics, socials i polítics el gener de 1932 i que tenia una secció d'art, d'excursions i que organitzava cursos i conferències. Un fet important és la fusió, al novembre de 1931 dels dos ateneus tarragonins, l'Enciclopèdic i el de Tarragona dirigit pels regidors Miró Esplugues i el secretari Llobet de secretari (40). També funciona a Tarragona el Cercle, el president del qual és Teodor Llebaria Borja o les conferències de temàtica socio-política que endega el Centre Republicà Democràtic Federal. A Reus hem de destacar l'activitat democratitzadora que viu el Centre de Lectura, especialment quan al març de 1935 decideix suprimir els drets d'entrada per ingrès dels socis. Aquesta entitat organitza una exposició de pre-història base del futur museu amb seu a Reus que fou clausurada pel President Macià, amplia el seu immoble. La crisi del Banc de Reus que afecta Fabregues, el gran mecenes del Centre,

fas front a l'obligació moral d'ajudar-lo. Organitza conferències d'interès local i la Diada de la Llengua Catalana i millora la biblioteca tot i la crisi en els òrgans de direcció. El Circol és una altre entitat reusenca que malgrat els tres-cents associats fa poca vida pública durant la República (41).

Segons l'Anuario Estadístico de 1931 i 1933 al Camp existien sis llibreries a Reus i sis a Tarragona, dotze impremtes a Tarragona i dos a Reus, cinc cinemes a Reus (Bartrina, Mompeò Pujol, Fortuny, Sala Reus i Kursaal) i a Tarragona tres (Teatre Saló Modern, Ideal Cinema Tarragona i Saló Modern). El cinema sonor es inaugurat l'abril de 1931 a Valls al Teatre Principal.

IV.3.- LES FESTES POPULARS.

L'activitat festiva en el que té de relació amb les formes de relació cultural constitueix un aspecte que, encara que esquemàticament i breu, cal tenir present en aquesta introducció a les formes associatives, d'integració i/o confrontació comunitària (42).

A Tarragona el Sindicat d'Iniciativa tenia un gran pes en l'organització de les festes, organitzava les revetlles a la Rambla, batalles de confeti, ginkama automobilística, concert a l'Orfeó, concurs de sardanes, focs artificials, i altres, per Sant Tecla. Era tradicional que si hi havia cursa de braus la companyia dels camins de ferro montés algun tren especial de viatges. També actuaven els gegants, nanos, Xiquets de Tarragona i Ball de Dames i Vells i les gralles. Un altre fet clàssic era el repartiment de bons, 700 al

1931, per pobres comprensius de pa, carn i arròs. Al 1931 l'Ajuntament decidí suprimir les despeses que es feien per Sant Magí per motius econòmics i per "l'estat anormal que han creat en la majoria de pobles les qüestions socials que d'un temps ençà venen succeint-se", això el veïnat ho ha vist "amb disgust manifest", per això s'intentà donar més relleu a Santa Tecla i ultra l'activitat festiva popular s'inaugurà el monument als Herois de la Independència i es col·locaren làpides d'homenatge a Guimerà i Russinyol.

El programa de 1932 a Tarragona era el tradicional, destacant una aviada de coloms, audició de sardanes, ballables, partit de futbol, concert de música, castell de focs, cursa pedestre, concurs de castells presidit pel President de la Generalitat, cursa ciclista, travesia pel Port i trace, es col·locaven envelats on tenien lloc els balls, i els teatres i sales d'espectacles feien funcions extraordinàries. El pressupost passà de 6.000 ptes., al 1931 a 9.000 ptes. el 1932.

Per Pasqua de 1933 a Tarragona es farà concurs de caramelles "costum popular plena de tipisme" i hi podien participar entitats i veïns que es concentraven a la Plaça de la República i havien d'executar "Els Pescadors" de Clavé i una altra peça lliure.

La festa major de Santa Tecla de 1933 tingué un programa similar als anteriors, i s'hi afegí el Cos Blanc-Blau que transcorria per la Rambla i l'Ajuntament proposa a entitats econòmiques i culturals que hi participin amb carrosses.

Les festes de 1934 presenten una polèmica amb el Sindicat d'Iniciativa que es contrari a la creació de comissions ciutadanes

ja que suposen, diuen, "entronitzar el desgavell i l'anarquia en llur execució" i desacrediten el prestigi de la ciutat en l'organització de festes (43).

Les festes de Reus cal seguir-les per FOMENT 28-VI-1932, 1-VII-1933 i 28-VI-1934, HERALDO REPUBLICANO critica la poca festa de 1932 que fou "programada parco y mezquino". Els festivals es feien a societats de recreo i esportives i es convocava a la gent "como no fuera el aldeano bailotear de los gigantes, que ya no divierte ni a los chiquillos" l'Ajuntament, per estalvi, suprimí la tronada i els castells de foc (44).

A Valls les festes de Sant Joan eren celebrades amb funcions religioses, que pel que sembla comptaren amb l'assistència de l'Ajuntament, completes cantades pel poble, folklore amb gegants, gralles i bandes de música i castells i sardanes. També repartiment de 167 bons als pobres (45). Caylà, en nom dels carlins es manifestà en contra de les festes per que s'ha prescindit d'incloure cap aspectes religiós (46), situació que no es reprendrà fins 1935, el programa incloïa cerca-vila de gegants, gralles dels castells, banda de música, gegants i castells que ronden per la ciutat, focs de Sant Joan, a la plaça del Eilat crema de la tradicional graella, il.luminació i banderes a l'Ajuntament, i completes a les que assisteix l'Ajuntament, il.luminació dels carrers i les típiques coques (47). També es montava un gran envelat a la Unió on s'elegia Mis elegància 1935. Els abonaments als balls costaven 10 pessetes, l'entrada solta 2 ptes., i l'abonament de les llotges i espectacles 15 pessetes (48).

La festa tenia un caire conflictiu, en alguns llocs, es així que no palesen articles a la premsa sobre la festa de Riudoms en que s'afirma el 1935 que "després de tan temps d'ester esclavitzada per l'absolutisme dels dirigents esquerrans, avui, dia de la festa major, s'han obert novament els cors amb la màxima alegria al veure que aquesta joiosa vila retorna a les seves típiques i santes costums dels nostres avantpassats", es refereix a la recuperació de la missa amb assistència de les autoritats, el repic de campanes i la processó (49).

El Carnaval serà una altra festa destacada. A Tarragona el Club Gimnàstic monta al 1931 la Rue (50). També es feien balls al Club Nàutic, a l'Hotel Europa, a l'Ateneu de Tarragona i a la Penya Esportiva al teatre Principal, també la Joventut de la Lliga Autonomista montà un ball al teatre Principal (51).

El carnaval de 1932 serà criticat pel SEMANARIO CATOLICO DE REUS per la despesa que comporta quan hi ha tants problemes com són diu el religiós, de l'atur, agrícola i l'anarquia pública (52). Al 1933 es canvia el tò i es el CONSEQUENT qui lamenta l'escassa celebració del Carnaval "assassinat" (53). Al 1935 es fan Balls al teatre Bartrina i a la Societat "El Olimpo" (54).

A Valls el carnaval serà un tema conflictiu, al 1934 es limita a festejos a les sales de societat i poques disfresses i varanques. Similarment succeirà el 1935 que segons TREBALL no se celebren amb alegria (55), si bé un grup del Pla de Cabra presentarà una Mascarada al Teatre de la Societat Agrícola. El més esplèndid a Valls fou el de 1936 quan es feren balls a les societats, una mascarada al Casinet per ridiculitzar els armats, també actes al

Casino i al Centre Catalanista i l'enterrament del Carnestoltes amb profusió de notes sectàries i bromes barroeres que segons CRÒNICA DE VALLS provocaren funcions de desgreuge a les esglésies (56). També es feren balls al teatre principal organitzats per l'Associació Catalanista i el Centre Catalanista Republicà i es repartien premis, mentre que al Centre D'Unió Republicana es feia l'enterrament del carnestoltes i cavalcada pels carrers amb gran participació de públic (57).

IV.- LA FREMSA AL CAMP.

Les publicacions periòdiques esdevenen vehicles d'informació i cració d'opinió. Són, en definitiva, peces fonamentals de comunicació social i instruments culturals (58). Des d'aquest punt de vista ens interessa conèixer les propostes ideològiques, la lectura de la realitat social de la premsa publicada al Camp durant el nostre període d'estudi. En aquest sentit hi ha una monografia de la premsa reusenca i una obra dedicada a Tarragona i la seva premsa que constitueixen estudis als que hem de fer referència (59).

A la capital de l'Alt Camp es publicaven CRÒNICA DE VALLS setmanari comarcal, fundat al 1905 per Indaleci Castells, d'orientació conservadora propera als postulats tradicionalistes, amb molta informació religiosa i secció fixe de Pàgina Mariana, segons Casas Mercadé, fou adquirida pel grup de JOVENTUT i "ja no era res, sense el caliu d'aquells antics partits dinastígs" (60). Un altre òrgan carlista era JOVENTUT (61) que fundà Tomàs Caylà al 1919 i que portava com a lema "Per la fe i per la Patria".

ACCIO COMARCAL dirigida per Pere Batalla de caràcter catòlic i catalanista (62) que evolucionarà cap a les posicions de Lliga Catalana fins que deixa pas a EL TEMPS que aplega inicialment col·laboradors de distinta procedència però que passà a mans de la Lliga per la generalitzada vinculació partidista de la premsa d'aquell temps segons que afirma qui el dirigí en els seus inicis (63). Els setmanaris d'orientació progressista foren LLUITA (64) creat al 1930 per Joan Ferré Bella que canvià el subtítol de Setmanari Republicà Català per Setmanari d'Esquerra el desembre de 1932, i TREBALL al 1933 (65) pel militant socialista Francesc Ollé, hereus del PROMETHEUS de 1929, dirigit pel diputat d'Unió Socialista de Catalunya, Carles Gerhard, intitulat "Setmanari d'Avançada de Valls" que aplegà col·laboradors.

Els ciutadans reusencs del 1931 podien accedir a la lectura de tres diaris: LES CIRCUMSTANCIES, d'A.C.R.; FOMENT, vinculat a l'E.R.C., i DIARI DE REUS, de caràcter conservador, setmanalment sortia EL SEMANARIO CATOLICO Y HERALDO DE REUS (66).

FOMENT creat al 1909, diari de caràcter nacionalista republicà, abonava les posicions de l'Esquerra Republicana en la seva segona etapa que va del 2 de juny de 1931 al 5 d'octubre de 1934, assolint una tirada de 600 exemplars. Novament apareixerà al febrer de 1935 per donar suport al Front d'Esquerres i no sobreviurà al 18 de juliol (67).

LES CIRCUMSTANCIES fou fundat el 1874 per Josep Guell i Mercader. Esdevé portaveu d'Acció Catalana sota el lema "Catalunya, Llibertat, Democràcia, Republica" fins l'abril de 1933 en què es convertí en portaveu d'Acció Republicana "Degà dels diaris

republicans de la península, Lliberalisme, Democràcia, Republica, Justícia social" fins al desembre de 1936 en que desapareix. La seva tirada era de 500 exemplars. Serà interromput pels fets d'octubre i fortament censurat i multat durant el bienni negre (68).

DIARI DE REUS, catalanitzat d'avisos i notícies l'octubre de 1932 si bé el text ja ho era des del març de 1930 en que fou arrendat a la Lliga Regionalista fins al 1925 en que passa a portaveu de la CEDA quan surt l'AVUI. Era el diari de més tiratge ja que venia 1.200 exemplars al 1933. Va aparèixer al 1844 si bé es publica durant un sol any, tingue continuïtat des del 1859 (69).

L'AVUI fou fundat pel dirigent de Lliga Catalana, Josep M. Casabó, el febrer de 1935 i tingue continuïtat fins el 19 de juliol de 1936 (70). EL CONSEQUENT (71) es el portaveu inicialment del Partit Republicà Autonomista de Reus i des del juliol de 1933 del P.R.R.S.C., pateix una suspensió entre el 29 de setembre de 1934 i el 25 de gener de 1936 en que reapareix com a portaveu del Partit Republicà d'Esquerra iniciant tot seguit la campanya favorable al Front d'Esquerres en les eleccions de febrer de 1936. En les seves pàgines podem seguir l'evolució dels radicals socialistes com Nogués Biset o Gaietà Virgili. Es força intel·lectualitzat i profundament anti E.R.C., farà campanya per la Coalició d'Esquerres tarragonines el novembre de 1932 en les eleccions al Parlament Català i el novembre de 1933 a les eleccions a Corts. EL POBLE, òrgan de la Casa del poble, de tendència radical, sortirà en cinc números fins l'11 de juliol de 1936. EL RADICAL, es el setmanari tradicionalista que es publica a Reus a partir del maig de 1935, recollint una capçalera anterior a la premsa de la ciutat, EL SEMANARIO CATOLICO DE REUS

(1915-1936) es l'òrgan catòlic reusenc per excel·lència, s'alinia amb les posicions conservadores dels tradicionalistes i Lliga Catalana i farà una intensa activitat propagandística en contra de la legislació laicista de la República durant el primer bienni. Altres diaris són HERALDO DE REUS (1916-1933), REPUBLICA (1931), REDENCIÒN (1931) i LA VOZ DE REUS (1931).

Altres publicacions reusenques, de caràcter més sectorial, i amb desigualtats notables en la seva edició són, en l'àmbit cultural: LA REVISTA DEL CENTRE DE LECTURA (1920-1934), BUTLLETÍ D'ASSAIGS DE L'AGRUPACIÓ CULTURAL (1931), BATXILLER (1933-1934), ESTUDIS (1933-1935) i AULES (1934-1936). De caràcter professional trobem els òrgans de les corporacions econòmiques com els Butlletins de la Cambra de Comerç (1915-1934), de la Propietat Urbana (1920-1936), Agrícola (1931) i COMERÇ I INDÚSTRIA (1935). En el camp mèdic cal fer esment de FULLES CLÍNQUES (1931), FULLS CLÍNICS (1932) i PUERICULTURA (1922-1935). La premsa satírica i humorística també té lloc a Reus, una expressió de tot el Camp, amb publicacions de poca vida com ara MAI BADEM! (1931), SOM-HI ...? (1931), LA PATACADA (1931), LA SIBECA (1932), LA MULASSA (1932), QUELCOM (1936) i QUÈ PENSES ANTON? (1936). Altres publicacions són: el Butlletí de la FEDERACIÓ DE OBREROS TONELEROS (1931-1932), REUS DEPORTIU (1933), LA TORXA (BOC) (1933) i RESSO DE NATZARETH (1936).

La premsa tarragonina d'aquest segle ha estat objecte d'un llarg estudi d'un home de l'ofici, en Josep Virgili Sanromà. És per això que ens limitarem a citar les publicacions amb un criteri més o menys sistemàtic fent referència a l'esmentada obra (72). En la premsa de caràcter dirari hem de fer esment del DIARI DE TARRAGONA

que patí un capgirament polític cap a posicions favorables a Acció Catalana Republicana, partit al que pertanyia l'Alcalde Lloret, per això donà suport primer a M. Domingo i després a la Coalició d'Esquerres tarragonines. Es catalanitza absolutament a l'abril de 1932 (73). LA CRUZ (1901-1936) és l'òrgan catòlic especialment combatiu en els temes d'implantació del laïcisme i separació de l'església i l'estat, i MES I MILLOR, òrgans de la F.J.C.C., va publicar els suplementes AUDAX, MES AVANT i LLUM I VERITAT, suplement catequístic. (74). Altres mitjans (75) són LA VEU DE TARRAGONA, que defensa les posicions de Lliga Catalana, la voz de la provincia (1930-1931) i HERALDO REPUBLICANO de tendència radical. AVANÇADA va sortir com a setmanari de l'E.R. a les comarques tarragonines al juliol de 1932 dirigit per Manuel Galès i que segons Virgili es publicà fins acabada la guerra civil. TARRAGONA FEDERAL (1920) esdevingué el portaveu del P.R.R.S.C. LA CEDA (1935) és el setmanari portaveu d'A.P.C. a la provincia. DILLUNS (1933) volia ésser el diari de la tarda però plegà al cap de set mesos. Al 1935 es funda CATALONIA (76), en el platenjament propagandístic de Lliga Catalana que inicià al mateix temps l'AVUI a Reus i ARA a Tortosa.

Entre les publicacions tarragonines de caràcter literari hem de destacar SÍNTESIS (1932), TARRAGONA (1934) i COSSETANIA (1935) (77). L'opinió estudiantil va tenir la seva plasmació en revistes (78) com ara TÉCNICA Y TRABAJO (1930-1936), òrgan de l'Associació d'Alumnes de l'Escola del Treball, BATXILLER (1933-1934) i VIDA ESTUDIANTIL, de l'Institut Martí d'Ardenya, (1934). Una altra publicació és el BUTLLETÍ DEL FOMENT DE LA SARDANA.

EL BUTLLETÍ OFICIAL DEL BISBAT (1865) encapçala les publicacions de caràcter catòlic (79) a Tarragona, ho són: SEMPRE AVANT (1931), portaveu dels minyons de muntanya, INFANTS (1932), LA FIESTA SANTIFICADA (1933), full parroquial, ESPIGA (1934), òrgan de la Joventut femenina d'Acció Catòlica, i ADORACIÓ DIURNA (1934) i MGRALITAT I CINEMA.

Entre les publicacions de caràcter econòmic i/o professional (80) hem de fer esment de EL COMERCIAL (1892) òrgan de la Cambra de Comerç, la REVISTA AGRÍCOLA (1935) de la Cambra Oficial, INDÚSTRIA I MUTUALITAT (1935), de la Mútua d'Accidents del Treball, i del Centre Indústrial Mercantil, BUTLLETÍ DEL COL·LEGI OFICIAL DE METGES (1931), PRACTICA MÈDICA (1933), del BUTLLETÍ DE L'ASSOCIACIÓ D'EMPLEATS MUNICIPALS, del FLEQUER TARRAGONÈ (1934-1936) portaveu de la federació d'Industrials de l'Ofici i de TARRAGONA AUTOMOBILISTA de la Germandat de Xòfers "Germanor".

N O T E S

- 1.- GARCIA JORDAN, "Els catòlics catalans ...", p. 22.
- 2.- CASAS MERCADÉ, "Valls sol ...", p. 285.
- 3.- CASAS MERCADÉ, op. cit., p. 290-293. Per a la Congregació Mariana vegeu l'obra de QUINTANA.
- 4.- QUINTANA, "Congregació Mariana", p. 50. Al celebrar el 25 aniversari, la secció de propaganda afirma que "En les actuals circumstàncies no cal dir, com ha actuat aquesta secció en les campanyes pro religioses, repartint fulles i passant casa per casa quan aquell plebiscit de l'any passat i en totes les ocasions que la situació actual ens ha portat".
- 5.- GARCIA JORDAN, P. "Els catòlics catalans", p. 37. DUCH, M. "Catalanisme i Cristianisme durant la II^a República. La federació de joves cristians de Catalunya".
- 6.- AVANÇADA, 29-IV-1933.
- 7.- ACCIÓ COMARCAL, 30-V-1931.
- 8.- LLUITA, 6-VI-1931.
- 9.- LA CRUZ, 20-VIII-1931.
- 10.- LLUITA, 22-VIII-1931.
- 11.- LA CRUZ, 4-XII-1931. En el comentari sobre la inscripció de les associacions del govern civil afirma que "Una intrusió de les autoritats civils o d'elements laicistes en aquests afers purament i exclusivament religiosos, fóra més intolerable que les tan blasmades, però indemostrades, intrusions de l'Església en el govern civil de l'Estat".
- 12.- LA CRUZ, 28-XI-1931.
- 13.- SEMANARIO CATOLICO DE REUS, 19-XII-1931.
- 14.- LA CRUZ, 19-I-1932, 22-I-1932. "Art. 19. Se constituye en Tarragona la entidad llamada "Acción Popular Católica", puesta bajo la advocación del S^o. Corazon de Jesus, con el fin de difundir teorica y practicamente los principios religiosos y sociales de la Iglesia.
Art. 20. Acción Popular Católica actuará preferentemente por medio de escuelas gratuitas diurnas y nocturnas y la institucion de cuantas obras sociales se estimen convenientes para el cumplimiento de su misión, según permitan las circunstancias." A.G.C. "Asociaciones". Constituida el 22-I-1923.

- 15.- SEMANARIO CATOLICO DE REUS, 16-I-32.
- 16.- LA VEU DE TARRAGONA, 10-I-1932.
- 17.- LA CRUZ, 21 i 28 - II-1932, LA VEU DE TARRAGONA, 13-II-1932.
- 18.- SEMANARIO CATOLICO DE REUS, 12-III-1932. SCR, 19-II-1932.
- 19.- LLUITA, 23-IV-1932.
- 20.- AUDAX, 25-III-1934.
- 21.- GRUP AUDAX, "Benedicció de la Bandera, 12ª Assemblea Diocesana",
 Diu com a lemas: "Tenir un ideal es tenir un motiu per viure/ La millor lògica, es combatre fets amb fets/ Recordem la consigna papal: empre més i millor/ No es la violència la que salva el món sinó la caritat/ Aspiram a la redempció total de la classe obrera/ Crist per Catalunya; Catalunya per Crist/ Sacrifiquem per la nostra organització els nostres lleures/ L'amor cristià es més fort que la dinamita revolucionaria? L'Acció Catòlica es la gran necessitat dels nostres temps/ La religió es la passió dels cors grans/ La Federació de Joves Cristians de Catalunya vol el millorament social de l'obrer/ La castetat ens ha de fer forts i lliures/ Sigueu recters d'intenció i pures i purs de consciència/ Som essencialment apolítics perquè som acció catòlica/ La nostra màxima ambició es servir a Deu i a la Patria/ Tota la doctrina de Crist es de deslliurança i elevació/ La Grandesa de l'esperit es l'unica grandesa humana/ Les grans organitzacions salven el món modern/ Cercles d'estudis, exercicis espirituals, formació de l'esperit/ L'actuació conjunta es el secret de l'èxit/ Ara més que mai: disciplina! organització!/ Sense entusiasme, envellirem prematurament/ Aboquemnos als sacraments i a la paraula viva de l'evangeli/ La vida de pietat ha d'esser la base al nostre enteniment/ L'acció catòlica es un deure de la vida cristiana/ Joventut pura, joventut forta/ Per Deu i per la Patria veniu amb nosaltres/ El món es dels que es mouen/ Nosaltres som pel nostre treball, col.laboradors de Deu/ Catalunya! Compta amb nosaltres".
- 22.- CRÒNICA DE VALLS, 22-VI, 27-VII, i 3-VIII-1935. EL TEMPS, 20-VII-1935.
- 23.- LLUM I VERITAT, 28-V-1933. Afirmes que la llei de confessions i l'escola laica s'han fet "per arrebastrar-nos els infants, invertebrar llurs enteniments, assecar llurs cors tendres, per tal de formar els homes antireligiosos i anticlericals de demà. Per això la importància de la catequesi: Fem propaganda, treballem, lluitem per tal de preparar el fracàs del laïcisme i d'assolir el triomf definitiu de Crist i de la seva església en l'enteniment, en el cor i en l'ànima de l'infant".
- 24.- AVANÇADA, 22-VII-1933.

- 25.- EL TEMPS, 31-III-1935, JOVENTUT, 13-III-, 24 i 30-IV-1935.
- 26.- JOVENTUT, 20-XI-1935, EL TEMPS, 16-XI-1935.
- 27.- CRONICA DE VALLS, 16-XI-1935.
- 28.- EL TEMPS, 7 i 14-XII-1935.
- 29.- LA CRUC, 9-IV-1936.
- 30.- LA CRUC, 1-IV-1936.
- 31.- VIRGILI, J. "La premsa a Tarragona" (vol. I), p. 23. DIARI DE TARRAGONA, 27-XI-1931.
- 32.- LES CIRCUMSTANCIES, 26-X-1932.
- 33.- CATALONIA, 7-III-1936, A.M.T. "Cultura 1929-1933".
- 34.- A.M.T. CMP, 15-VI-1931.
- 35.- A.M.T. "Festes 1934-1935".
- 36.- AVANÇADA, 18-III-1933, 14-IV-1933.
- 37.- A.M.T. "Governació 1935", "Cultura 1929-1932".
- 38.- DUCH, M. "Les pires romanes de Tarragona durant la IIª Republica", DIARI DE TARRAGONA, Col.leccionable, Setmana del 8 al 14 de novembre de 1986.
- 39.- VIRGILI, J. ob. cit., p. 160.
- 40.- TARRAGONA FEDERAL, 5-XI-1931.
- 41.- AVUI, 9-III-1935, ANGUERA, P. "El Centre de Lectura de Reus", ps. 173-182. "El Circol", ps. 64-65.
- 42.- PRAT, J., CONTRERAS, J. "Les festes populars".
- 43.- TARRAGONA FEDERAL, 13-VII-1934, CATALONIA, 22-IX-1935.
- 44.- HERALDO REPUBLICANO,
- 45.- ACCIO COMARCAL, 27-VI-1931.
- 46.- AJUNTAMENT DE VALLS, Ple, 22-VI-1931.
- 47.- CRONICA DE VALLS. EL TEMPS, 22-VI-1935.
- 48.- EL TEMPS, 1-VI-1935. Sembla que a l'agost de 1935 es torna a fer programa d'altres festes amb unes activitats similars, envelat a la Cooperativa i vermut-concert a la Plaça de la Republica. CRONICA DE VALLS, 31-VIII-1935.

- 59.- JOVENTUT, 30-I-1935, A les Borges del Camp es feia palès la polarització política en motiu de les festes majors de la Mare de Déu on es feien dos envelats el 1932 i problemes amb el canvi de dates, JOVE HORTONEDA, "Guia de les Borges del Camp", p. 71.
- 50.- A.H.M.T., Fiestas 1928-1933.
- 51.- CATALONIA, 2, 6, 19 i 25-II-1936.
- 52.- SEMANARIO CATOLICO DE REUS, 13-II-1932.
- 53.- EL CONSEQUENT, 14-II-1936.
- 54.- AVUI, 25-II-1935.
- 55.- TREBALL, 17-II-1934. JOVENTUT, 17-I-1935: "Constatant amb aquest mundanal soroll han tingut lloc en els nostres temples especialment en les tres parròquies, les funcions religioses". TREBALL, 16-III-35, "Carnaval de 1935! El teu pas només ha portat que misèria i odis concentrats. Tant de bo que el Carnaval de 1936 ens porti prosperitats i pau als esperits!".
- 56.- CRONICA DE VALLS, 29-II-1936.
- 57.- EL TEMPS, 22 i 29-II-1936.
- 58.- "Metodologia de la Historia de la premsa", ps. 271, 288.
- 59.- ANGUERA, P., CABRE, R. "Ideologia i Història dels diaris rausencs en català". VIRGILI, J. "Tarragona i la seva premsa".
- 60.- CASAS MERCADÉ, J. "Valls. Sol ... ", p. 307.
- 61.- En comentar el canvi de la toponímia vallenc, concretament del carrer Sant Miquel pel de Ferrer i Guàrdia, afirma, a primera pàgina: "fou un blasmen, un despota, un bàrbar, un dissolvent, un antipatriota. I aquest nom, que ara volen posar al carrer, és per preparar-hi l'entrada a l'escola? Horror fa pensar-ho!". JOVENTUT, 21-III-1934. Aquest setmanari no amagava, en celebrar el tercer aniversari de la proclamació de la República la seva posició en contra del règim: "en el fons del nostre cor i sense amagar-nos en proclamarem el crit contrari d'aquell, el de "Visca el Rei". JOVENTUT, 11-IV-1934. Al desembre de 1934, afirma en negreta a la contraportada: "Mentre les organitzacions sindicalistes puguin continuar cotitzant, existirà el perill d'una actuació revolucionària". JOVENTUT, 5-XII-1934. Voldrà celebrar la diada de la premsa catòlica, o "dia de la bona premsa" que si els catòlics reflexionessin hauria d'esdevenir "desnonament dels innombrables periodics neutres i perversos que entren a les llars catòliques i d'obertura de portes i augment de subscripcions per a la premsa catòlica". JOVENTUT, 26-VI-1935.

52.- Si al gener de 1931, anticipant-se a la campanya electoral que havia de fer possible la proclamació de la República, ACCIÓ COMARCAL havia escrit: "Seria llastimós per als patriotes que, en les actuals circumstàncies, encara tinguessin probabilitats de veure elements desafectats a la causa catalana", 3-I-1931, en l'editorial del 18 d'abril del mateix any afirma "veja, doncs, la nostra col·laboració, per bé que modesta, al servei de la República catalana". En les eleccions a Corts Constituents del juny de 1931 la campanya per la Candidatura autonomista i republicana, en suport de "la tradició cristiana, l'ordre social i Catalunya", JOVENTUT, 27-VI-1931.

53.- CASAS MERCADÉ, J. op. cit., p. 310, "La desorientació que seguí a la proclamació de la República feu que homes de molt distinta procedència s'aplegaren al seu voltant". EL TEMPS en l'editorial del 15 d'abril de 1933 afirmava que es proposava "maldar perquè Catalunya pugui arribar a un major grau de progrés moral i material i retrobar a l'ensans, la plena consciència de la seva personalitat per mitja de l'acció persistent i ordenada dels seus ciutadans" "La necessitat que té tot òrgan d'expressió de mantindre un contacte efectiu amb qual que estat d'opinió que es manifesti en sentit orgànic, per tal de que la tasca del periòdic rendeixi la màxima eficàcia" per això "fem nostre l'ideari de «Lliga Catalana», constituint-nos en defensors de la doctrina sostinguda en l'última Assemblea", considerant que la Lliga és "un organisme prou fort ... cabuda totes les inquietuds nascudes de les autèntiques democràcies catalanes", "volem fer del nostre periòdic un hebdomadari de combat". "Lliga Catalana proclama la seva adhesió a una política de reforma social que tendeix a corregir imperfeccions de l'organització econòmica i social present", EL TEMPS, 20-V-1933, "Dreta vol dir l'ordre, l'austeritat, la justícia, Esquerra l'anarquia, la disbaria, la iniquitat", EL TEMPS, 19-XI-1932, "Enfront les organitzacions obreres socialistes i anarquistes, s'alcequen les cristianes proclamant llur fe incommovible en la serenitat dels valors que cenen en la síntesis de la nostra civilització ... nosaltres esperem l'aparició dels Sindicats Cristians com una nova aurora de pau social", EL TEMPS, 14-XI-1931, "Hi ha odi contra l'Església, que es tingui la valentia i sinceritat de dir-ho, ... Així s'explica com hom té molta presa en aplicar l'article 26 i tots els demés que afecten a la religió però els altres no. I això és just?", EL TEMPS, 24-XII-1932, "Recordem-ho:

Lenin digué que en el món dues serien les forces que lluitarien: el catolicisme i el comunisme.

Els trastorns del món no convenen a donar raó a Lenin, en el sentit de que el comunisme fa via amunt?

Cuitem, doncs, a engrosir i donar força al catolicisme si no volem ésser ofegats pel comunisme", EL TEMPS, 21-I-1933, "Cal no oblidar que totes les restriccions que sofreix l'Autonomia de Catalunya tenen per única causa i principal motiu la follia dels esquerrans catalans en la nit del 6 d'octubre. Sobre ells ha de recaure tota la responsabilitat", EL TEMPS, 16-V-1935, "Enfront de tot extremisme i de tota

violència de dreta o d'esquerra proclamem una vegada més la nostra fer en la Democràcia Cristiana", EL TEMPS, 23-V-1936.

64.- LLUITA inicia una campanya publicitària per duplicar els 500 e emplars de tiratge al setembre de 1931 amb l'afirmació de que era "el periòdic comarcal esquerra més netament idealista republicà".

65.- TRESBALL en la seva primera editorial escrivia: "el treball no pot ésser, com fins ara, materia objecte d'exploació" sino "participació activa de tots en l'obra magna del progrés comú" "Aspirem a la instauració d'un ordre nou de coses on tothom tingui reconegut i garantit el dret indiscutible al treball" "El treball és una magna empresa de cooperació social, de solidaritat humana, que lliga els homes i els agermana en un gran afany col·lectiu d'amor, de pau i de progrés" "... l'advanament del ncu tipus de civilització que anhelem ha d'ésser la conseqüència obligada de l'emancipació col·lectiva dels treballadors.

és doncs als treballadors que ens adrecem en primer terme; als treballadors de tots els ordres -els del camp i els de la ciutat, els manuals i els intel·lectuals- per a oferir-los la nostra modesta però decidida i entusiasta col·laboració". TRESBALL esdevindrà el portaveu dels socialistes valencs. En un article "Socialisme contra feixisme" afirma "Amb més fe que mai, doncs, ens afirmem camí en el nostre ideal socialista. I a la fe de la burgesia en la força del diner i en el domini de la força, nosaltres oposedem la nostra fe en els principis eterns de la justícia, de l'humanisme i la raó", TRESBALL, 24-II-1934. "VOLEM una democràcia socialista, o sigui amb intervenció directa dels individus i nuclis socials en el regiment de la col·lectivitat; VOLEM la solialització de la riquesa; VOLEM la supressió dels cossos armats; VOLEM la supressió de les fronteres fiscals i econòmiques; VOLEM l'escola Única, o sigui l'obligació de la col·lectivitat de donar a tots els ciutadans una integral educació formativa i que tots tinguin obert el camí als ensenyaments superiors mitjançant la selecció d'aptitud; VOLEM assegurar per a tothom el dret a la vida; VOLEM la desaparició de les classes socials. I tot això ho aconseguirem, costi el que costi, per tots els mitjans al nostre abast", TRESBALL, 31-III-1934. "En aquest vintè aniversari de l'assassinat del campió de la pau i de la justícia, Jean Jovrés, TRESBALL es solidaritza amb tots els del món per a l'acció comuna d'enderrocament del Capitalisme, l'autor i inductor de totes les guerres", TRESBALL, 4-VIII-1934. La lectura d'aquest setmanari permet copsar les posicions socialistes que portaran als fets d'octubre. Així escriu al 3-III-1934, "Després de Lerroux, Lerroux".

Cada dia es tanca una altra porta a la sortida legal de la Republica. La Revolució era una aspiració, després una necessitat, avui l'única solució". "Europa vassa sang. El capitalisme enfonsa cada dia més les ungles al cor dels treballadors. (...) El capitalisme fa tems que prepara l'e<corvador internel" (...) El feixisme, precursor de la

guerra que ens ve al damunt, s'estén", (...) La bestia negra, el Papa, calla. Els catòlics callen. Els petits tenders i la classe mitja callen. Tot deu calla. Covarda, (...) Treballadors alerta! O ella o nosaltres!", TREBALL, 17-II-1934. Vegeu RIUS, A. "Treball. Setmanari d'Avançada de Valls". Quaderns d'Història Contemporània. Entre "Revolució i guerra civil", ps. 227-230.

- 66.- La Cambra de Comerç de Reus, que dona compte de l'activitat periodística local, afirma que les onze publicacions reusenques "no deixen de acusar una poderosa inquietud del espíritu civil", tot i que la premsa diària es ressentir de la concurrència dels diaris barcelonins. VIDA ECONOMICA 1931. En aquesta línia l'Ajuntament "donades les dificultats econòmiques perquè passen les esmentades publicacions" concedeix una subvenció de 100 pessetes a DIARI DE REUS, FOMENT I LES CIRCUMSTÀNCIES. A.C.R. Acta Comissió de Govern, 27-VII-1934.
- 67.- Vegeu ANGUERA, P., CABRE, R. "Ideologia i història dels diaris reusencs en català", ps. 17-23.
- 68.- Ibidem, ps. 29-43.
- 69.- Ibidem, ps. 49-56.
- 70.- Ibidem, ps. 59-64.
- 71.- EL CONSEQUENT, 12-XI-1932, 20-V- i 22 i 29-VII-1933, 25-I-1936.
- 72.- VIRGILI SANROMA, J. "Tarragona i la seva premsa 1900-1936", 190 pàgines.
- 73.- Ibidem, ps. 23-27.
- 74.- Ibidem, ps. 65-66, 164, 166, 180, 174.
- 75.- Ibidem, per l'ordre en que se citen els diaris, 100, 154, 165, 163-164, 91, 92-93, 176.
- 76.- Ibidem, ps. 177-179.
- 77.- Ibidem, ps. 175, 173, 165.
- 78.- Ibidem, ps. 157, 167, 172, 160.
- 79.- Ibidem, ps. 34-35, 161, 163, 169, 170, 171, 130.
- 80.- Ibidem, ps. 39-41, 175, 180, 162, 167, 172, 159.

CAP. V. - ASSOCIACIONS DE BASE ECONOMICA.

- V.1. ORGANITZACIONS PATRONALS.
 - V.2. SINDICATS AGRICOLES.
 - V.3. LES ORGANITZACIONS PAGESES.
 - V.4. L'ESTRUCTURA SINDICAL OBRERA.
- NOTES.

V. ASOCIACIONES DE BASE ECONOMICA

V.1.- ORGANIZACIONES PATRONALES.

La primera muestra significativa de l'organització dels propietaris agrícoles es quan a l'octubre de 1931 es reuneixen més de 200 propietaris a la Diputació de Tarragona en la qual acorden constituir-se en Federació Provincial i demanen al governador "protección y justicia en sus derechos, sentando como principio que la propiedad rustica es la base de la economia rural" (1). També a Valls, poc després, es constitueix la Mutuèlitat de patrons agrícoles dels pobles del partit judicial relativa a l'assistència facultativa i farmacèutica als treballadors obrers en casos d'accidents de treballs participant-hi propietaris d'Alió, Brafim, Fuirpelat, Vilabella, Vallmoll, La Masó i Vilallonga. Similarment succeeix a Tarragona en aplicació del decret d'accidents de treball (2).

L'Associació Mutua de Propietaris del Partit Judicial de Tarragona es reuneix per primera vegada al novembre de 1931 i acorda no atendre els litigis que tinguin pendents fins a partir de tres mesos de la inscripció a l'Associació (3). Simultàniament al desembre s'anuncia que l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI) inicia els treballs per a l'organització de la propietat rustica a

la província, i en aquest sentit organitzen actes a Valls i altres capitals "ja que és una necessitat urgent que els propietaris s'agrupin formant forts nuclis defensors dels seus interessos" (4) i va atenant l'organització a partir de conferències i assemblees.

A l'abril de 1932 es produïren importants danys a les propietats d'alguns vallencs quan es destruïren a cop de destrals més d'un centenar d'avellaners que tenien entre 12 i 20 anys i altres arbres fruiters i 1.700 plantes d'hortalissa, hi intervé el jutjat d'instrucció i els propietaris s'entrevisten amb el governador (5). Novament al juliol l'Associació Mutua de Propietaris de Valls telegrafia al Ministeri de la Governació per tal de "protestar respetuosamente, actos delictivos contra propiedad vienen impunemente repitiendose, cortandose árboles, arrancando hortalizas, incendiando cinco casas de campo y anteayer novecientas gavillas cerealies y otra casa de campo" (6).

Per l'abril de 1932 sembla que ja s'ha consolidat l'organització de l'IACSI al Camp, els delegats són a Tarragona Lluís Ballester i Joan Guinovart, a Reus Joan Vilanova i Montanya i Josep M. Llevat Badia i a Valls Vicenç de Moragas Rodés i Francesc Galofré Oller (7).

Els propietaris atenen el conflicte obert amb la parceria i també es preocupen dels drets de duanes en relació a les garrofes i en aquest sentit telegrafien M. Domingo (8).

Les associacions de propietaris inscrites, que segons el Ministeri de Treball poden participar en la constitució del Jurat Mite de Treball Rural al juny de 1932, són: Societat d'Agricultors Rabassaires dels pobles d'Aiguamúrcia, Associació de Propietaris de

Finques Rustiques de la Fobla de Montornès, Federació Social d'Agricultors del Pont d'Armentera, Cambra Agrícola de Reus, Societat Agrícola de Reus, Societat d'Agricultors Rabassaires de Roda de Barà, Unió de Rabassaires de Rodonya, Centre Social Agrari de Santes Creus, Associació Mutua de Propietaris del Partit de Tarragona amb 1.832 obrers que en depenen, la Societat d'Arrendataris de Torredembarra, "La Serwantena" de Valls, la Mutua de Propietaris de Valls amb 653 obrers i l'Associació de defensa de la propietat de Vimbodí (9).

Es reuniren a Reus a l'estatge del Foment els colliters d'avellanes "para ver de encontrar manera de luchar contra los precios ruinosos que prevalecen" i acorden suspendre les vendes fins que el preu sia remunerador i nomenar un representant dels colliters a cada poble (10). L'octubre de 1932 es constituïren definitivament la Unió de Colliters d'Avellanes del Camp de Tarragona i acorden "unir-nos i no vendre les avellanes fins que estiguin a un preu en relació amb el cost de producció i amb els mitjans de vida que ens precisen", es reuniren a la Sala d'Actes de la Societat Agrícola de Valls (11). L'abril de 1933 s'anuncia l'organització de la Mutualitat d'Accidents Agrícoles del Camp de Tarragona en compliment de l'obligació legal d'assegurança mutua de l'assistència mèdico-farmacèutica i les indemnitzacions en cas d'accident (12).

El juny de 1933 se celebra a Valls una assemblea de propietaris presidida per Garriga Massó, vicepresident de l'IACSI, i ben ple el local, es produïren incidents entre dos bàndols al començar a parlar Talavera de Montblanc i després de Vidal del Vendrell, l'acte fou suspès per l'alcalde i a la sortida s'enregistraren incidents (13).

aquest acte es realitzà en el marc d'altres assemblees de propietaris com el Vendrell sota el tema de que "los momentos que este viviendo la propiedad rustica en todos los pueblos de Catalunya" cal respondre per a defensar "la justicia y de los altos intereses de Catalunya, puestos en trance de ruina inminente", s'organitzen autobusos per facilitar l'assistència (14).

Davant l'immediatesa de la recollida de la collita, al juliol de 1933 el governador civil rebé comissions de propietaris que li han denunciat al propòsit d'alguns parcera de quedar-se el cinquanta per cent més del que tenen estipulat en els seus contractes, segons el governador cal adreçar les denúncies a les comissions arbitrala ja que l'autoritat governativa només intervindrà en cas de furt (15).

La memòria de 1933 de l'IACSI ens proporciona una important informació sobre l'organització dels propietaris del Camp i afirma que l'activitat durant 1933 "no han obeit a res més que a la necessitat de defensar la propietat i els interessos dels propietaris de les furioses escomeses de governants i politics i dels qui fins ara havien estat i han de tornar a ésser, els nostres companys i associats per a l'explotació de las terres" quan s'assolien els 3.147 associats a Catalunya, xifra en creixement ja que al 1931 només ho eran un miler de propietaris (16). Les associacions de propietaris adherides a l'IACSI eran la Mutua de Propietaris del Partit de Tarragona, la Cambra Agrícola de Reus i Comarca i la Mutual Agrària de Valls. Al partit judicial de Tarragona hi havia 36 socis corresponsals, 50 al de Reus i 55 al de Valls i dels pobles del partit del Vendrell que corresponen al Camp

hi havia 19 socis corresponsals (17). L'IACSI, en defensa dels seus interessos de classe afirma que, ha procurat "alliberar l'agricultura catalana de la inútil i perniciosa aplicació" de la llei de reforma agrària ja que a Catalunya "si ho haguessin vingut a pertorbarles era un e emple vivent i constant de benestar i progrés" (18).

A l'agost de 1934 comença la mobilitació de les mútues patronals adherides a l'Insitut de Sant Isidre en protesta per la Llei de Contractes; s'organitzen trens especials i reballes a hotels i fondes madrilenyes (19). Simultaniament l'Associació de Tarragona, en carta al Conseller de Justícia i Dret de la Generalitat, compareix en la informació pública sobre el projecte de reglament per l'aplicació de la Llei de Contractes de Conreu en el qual observa que "persisteix la finalitat de destruir el que es tan nostre i que ha estat fins avui la fórmula més pràctica que s'ha conegut per arribar a la veritable redenció de l'obrer agrícola" (20). La premsa donarà àmplia informació de l'assemblea realitzada a Madrid fent públiques les conclusions aprovades entre les quals que "als propietaris són propicis a tota reforma enquadrada dins del concepte cristià de la propietat" (21). Sembla que a l'assemblea hi assistiren 400 propietaris del districte de Tarragona.

Després dels fets d'octubre, una ordre del general Batet havia d'establir noves condicions en les relacions agràries, l'IACSI recomana que les denúncies es canalitzin per les Associacions de Propietaris de Partits Judicials que evitaran "l'aglomeració pertorbadora davant els agents del'autoritat, que, entorpiria una actuació feconda i eficaç" (22). A partir de les ordres de Batet,

segons la premissa, el repartiment de collites és normal i d'acord als antics contractes existents, restablint-se en favor dels propietaris, les velles relacions agràries.

Al 1935 la Revista del'IACSI felicita les Cambres Agrícoles de Tarragona i Reus per la publicació dels respectius butlletins d'informació corporativa.

Una assemblea de propietaris del Camp presidida per Talavera que fou molt concorreguda celebrada a Valls, al juny de 1936, ratifica les posicions clàssiques dels propietaris davant la legislació agrària republicana, en aquest sentit afirmà que la llei de contractes de conreu "intenta fer de l'agricultura catalana un e empler anacrònic de conreus primitius que introdueix al règim jurídic del nostre camp moltes perturbacions innecessàries i imposa a la propietat certs perjudicis injustificats i podria encara servir d'instrument per a la normalització del camp" (23).

Les entitats patronals agrícoles del Camp de Tarragona experimenten una devallada importantíssima pel que fa a l'afiliació durant el bienni conservador ja que si al 1934 hi havia 631 associats dels quals en depenien 2.532 obrers, el 1935 la xifra és de 361 associats i al 1936 ha passat a només 55 (24). Aquesta evolució tan negativa manifesta el reflux reivindicatiu dels propietaris agrícoles durant la nova situació creada arran de la victòria conservadora que preludia el bienni negre i també la regressió als fets d'octubre amb el precedent de la victòria front el Parlament en ésser desautoritzada la Generalitat per promulgar la Llei de Contractes de Conreu.

ENTITATS PATRONALS AGRÍCOLES 1924-1936

	DATA CONSTITUCIÓ	SOCIS			NOM. CEREPS		
		1934	1935	1936	1934	1935	1936
<u>REUS:</u>							
. FOMENT INDUSTRIAL I MERCANTIL	30-01-1925	9		7	68		35
. GREMI PATRONS AGRICULTORS	24-07-1932	61	54	48	122	81	71
<u>TARRAGONA:</u>							
. AS. MUTUA PROPIETARIS PARTIT JUDICIAL DE TARRAGONA	27-10-1931	158		1264			
. AS. PROPIETARIS POBLA MONTORNÈS	26-10-1931	32		340			
. SOC. PATRONS AGRICULTORS SECURITA	24-10-1933	15		55			
<u>VALLS:</u>							
. AS. MUTUA PROPIETARIS DE VALLS	14-06-1920	355	305		742		
. FOMENT ECONOMIC DE VALLS	02-07-1934			2			

FONT: Cens Electoral Socials, D.O.G.C. Elaboració pròpia.

Les set entitats patronals convenientment legalitzades que funcionaven al Camp de Tarragona foren creades majoritàriament durant el primer bienni republicà a excepció de la Mutua de Valls i el Foment Industrial de Reus que és poc significatiu per l'afiliació de la propietat agrària. Com podem observar per les dades de socis i obrers que en depenen el moviment associacionista experimenta un reflux que encara és més acusat al cens de 1936 on només hi consten el Gremi de Patrons i el Foment Industrial de Reus.

CENS ELECTORAL SOCIAL DE CATALUNYA
ENTITATS PATRONALS CAMP DE TARRAGONA

GRUP INDUSTRIES	CENS 1934			CENS 1936		
	ENTITATS	SOCIS	EMPLEATS	ENTITATS	SOCIS	EMPLEATS
3, ALIMENTACIÓ	4	163	620	6	709	798
4, MINES	1	1	5	-	-	-
6, PETITA METAL·LURGIA	2	57	140	1	50	271
7, AIGUA, GAS, ELECTRICITAT	2	17	117	1	8	24
9, CONSTRUCCIÓ	3	137	474	1	84	313
10, FUSTA	2	45	407	1	33	212
11, TEXTIL	1	16	1,766	1	10	1,018
12, CONFECCIÓ	2	53	342	1	29	284
13, ARTS GRAFIQUES	1	10	55	1	9	33
14, TRANSPORT FERROVIARI	1	4	24	-	-	-
15, TRANSPORT TERRESTRE	2	45	216	2	75	601
16, DUANA-PORT	3	36	348	1	20	240
17, ENERGIA	1	1	60	1	1	54
19, COMERÇ GRAL.	4	235	1,001	3	206	1,118
20, HOSTELERIA	2	78	626	2	30	220
21, SERVEIS HIGIENE	2	49	52	1	2	13
22, BANCA I OFICINES	3	158	556	1	84	348
23, ESPECTACLES PUBLICS	1	1	7	-	-	-
24, ALTRES	2	65	44	-	-	-
TOTALS	41	1,209	7,765	26	1,453	6,008

B.O.G.C., 31-VII-1934 i 9-VII-1936, Elaboració pròpia.

L'estructura econòmica del camp als anys trenta, amb un predomini de les activitats agràries, fa que l'activitat dels altres sectors sigui minsa i que afecte quasi exclusivament al sector secundari a Reus i Tarragona. En aquest sentit, i segons el quadre d'entitats patronals, podem veure com, en el nombre de propietaris i treballadors que en depenen destaca el sector tèxtil, ubicat majoritàriament a Reus i que malgrat la crisi galopant afecta més

d'un miler de treballadors depenents de setze empresaris. Altres sectors importants seran el comerç i l'alimentació amb uns dos-cents petits propietaris, altres són l'hosteleria i la banca i oficines. Ens trobem doncs amb una estructuració patronal feble, derivada de la realitat econòmica d'aquestes comarques en els anys trenta que com hem vist mantenia una ocupació majoritàriament agrària i terciària a Tarragona (64'2% població activa) i Valls (68'4%). Malgrat això de les quaranta-una entitats patronals registrades al 1935, trenta-set havien estat creades abans de 1931 la qual cosa mostra que l'empenta d'associacions no fou tant necessària com en els propietaris agrícoles que actuaren a la defensiva davant una legislació agrària que configurava un nou tipus de relacions al Camp.

V.2.- ELS SINDICATS AGRÍCOLES

Al començament del segle XX moltes associacions del món rural prengueren la denominació de Sindicats agrícoles. Anteriorment, a partir de 1890 havien estat creades les cambres agrícoles de caràcter local a Reus, Tarragona i Valls (La Sei antena) i provincials, de caràcter obligatori a partir de 1919. Les seves funcions, com a associació voluntària d'agricultors propietaris, ha estat la defensa dels interessos agrícoles fent pressió sobre la política agrària governamental. Les Cambres de Catalunya i Les Illes es reuniren a partir de 1899 en la Federació Agrícola Catalano-Balear que es proposava la defensa dels interessos corporatius i la

difusió dels coneixements i tècniques agrícoles. La Federació, estretament vinculada a l'organització dels grans propietaris agrícoles, fou sostinguda per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (25).

Un decret del govern de la República del maig de 1933 reorganitzava el funcionament de les Cambres Agrícoles Provincials a les quals hi pertanyien obligatòriament totes les entitats que haguessin estat reconegudes com a Sindicats Agrícoles d'acord amb la llei del gener de 1905 així com aquelles associacions formades per propietaris o parcera. Assumien la representació dels interessos de la patronal agrícola i eren organismes consultius de l'administració. Al gener de 1935 la Cambra Agrícola de Reus endega la publicació d'una revista en estreta simbiosi amb l'IACSI mentre que la de Tarragona publicava la REVISTA AGRÍCOLA (26).

La Cambra Provincial Agrícola de Tarragona es posiciona, al juny de 1931, sobre els nous projectes de legislació agrària. En l'informe ofereix com a modèliques les relacions del camp català, ja que el contracte de parceria es "eminente y democrático" : afirma que les demandes de reformes legislatives i el malestar camperol no són imputables al contracte sinó a les cotitzacions que els fruits aconseguen en els mercats. En definitiva, el contracte de parceria "es tan justo, como socialmente sabio; y que por eso representa la más sólida garantía del funcionamiento armónico del capital y el trabajo agrícolas, en nuestros campos". Per això demana al Ministeri una legislació que impedeixi les demandes d'indemnització per millores que "formuladas de mala fe, prosperan, originando dispendios y molestias injustificadas" (27).

Posteriorment, la Cambra emetrà el seu informe sobre el projecte de reforma agrària en el que afirma que si la voluntat no és altra sino "corregir una distribució defectuosa de la propietat rústica, como camino directo para producir después un estado de máxima prosperidad en la riqueza agrícola de la nación (...), diremos que no juzgamos acertado el camino elegido" perquè no es tenen en compte les grans diferències territorials en l'estructura de la propietat de la terra. També considera que es fa una limitació al dret de propietat i que es pretén allunyar del camp la classe mitjana acomodada (28).

El 21 de juny de 1931 es celebra l'assemblea dels sindicats i associacions agrícoles de la província per a decidir l'actitud a adoptar davant les eleccions generals del 28 de juny. S'acorda, amb l'oposició del sindicat de Vilarrodona que no vol participar-hi, nomenar Albert Talavera com a candidat que permeti obtenir representació agrària i per això acceptar un lloc a la llista de la Lliga (29).

La Cambra de Comerç de Tarragona, en la memòria de 1933, afirma que si bé és escàs el desenvolupament del cooperativisme, sí que està molt a tesa la cooperació en els Sindicats Agrícoles que existeixen quasi bé a tots els pobles i que realitzen operacions de compra i venda comuna d'edreps, llavors, maquinària i elaboració de productes (30).

La Cambra Oficial Agrícola de Tarragona, presidida per Lluís Ballester tramet carta a les corporacions analogues sobre el decret de 8 de juliol de 1931 sobre millora en els arrendaments de la terra i afirma que "implica una seria agresión a toda la propiedad rústica" i que "arrojaba encendida la tea de la discordia sobre las

ya resacas miesas del campo catalán, provocando con ello un incendio que ha de destruir la obra social de cientos de generaciones", en convocatòria als presidents de les cambres de la província (31). La mateixa institució invita, a l'agost, a associar-se i inscriure's en el cens social agrícola i que s'abandonin els hàbits de discernir totes les incidències en la vida de relació del capital i el treball "sustrayéndolas al conocimiento de los tribunales de justicia" (32).

Al juny de 1932 s'aplica un decret de dissolució de les cambres i posterior presa de possessió de vocals nats per adequar-se a la legislació democràtica (33). A Reus la Cambra, que es constituí el 20 d'octubre de 1900, a l'abril de 1933 comptava amb 82 socis, elegí una nova junta al març de 1934, el president és J.M. Llevat Badia (34). El Sindicat d'Agricultors de Reus crea la secció de mutualitat, que es constituí, segons impressió dels seus corresponents estatuts, al 1933 té per objecte "sustituir a los patronos agricultores a ella pertenecientes en el cumplimiento de sus deberes de asistencia medico-farmacéutica y pago de indemnizaciones procedentes en los casos de accidentes de trabajo, mediante el reparto entre todos ellos del equivalente de los riesgos que sufren por tales conceptos", el mínim és 100 socis i es fa l'obligació d'inscriure's tots els patrons agrícoles mentre no s'existeix cap altre. Els socis del Sindicat al setembre de 1933 eren 163 i està afiliat a la Federació Agrícola de la Conca de Barberà, es constituí el 1918 i com a activitat cooperativa només compra i ven alguns productes ocasionalment com oli i vi i adquireix adobs pels associats. Un altre Sindicat Agrícola es el del Pentà de Riudecanyes, reconegut el 2 de març de 1920, amb 690 socis al

setembre de 1933 i amb un capital de 60.000 pessetes en metàl·lic i 3.750 títols de 50 pessetes cadascun que suma 187.500 pessetes.

Les associacions agràries val·lenques eren la Societat Agrícola, fundada al 1928, a la que hi pertanyia algun petit propietari, de tendència esquerrana i el Sindicat Agrícola, creat el 1918 i la Cambra Agrícola, el 1905 que "constituïen el feu dels terratinents més importants del municipi" (35).

La Cambra Agrícola de Tarragona realitzada en assemblea al desembre de 1934 acorda, que s'adoptin mesures tendents a revaloritzar el vi, reclamar la suspensió de la llei de sindicats agrícoles del 30 de març de 1934 i alguns articles de la llei de bases de cooperació, la i transformació de l'impost de l'entrada del vi a les ciutats (36).

La Unió de Sindicats Agrícoles s'adreça, l'estiu de 1934, al President de la Generalitat expressant la seva parcial disconformitat amb la llei de Contractes de Conreu però exigint la seva aplicació per tal d'acabar amb la conflictivitat al camp (37).

L'assemblea anual de la Unió de Sindicats de Catalunya es realitza a Tarragona al juliol de 1935 al Teatre Tarragona en coordinació amb la Cambra Oficial Agrícola de la ciutat, els temes objecte de tractament foren: "l'aspiració antiquíssima dels vinyaters de l'absoluta desgravació del vi, avui indispensable degut a les depreciacions del producte que arruïna comarques agrícoles senceres", també la proposta de la Cambra Agrícola de Tarragona "de recabar de les companyies elèctriques la supressió del canon que paguen els motors agrícoles de temporada quan no treballen, mitjançant el percentatge dels materials, i altres mesures de

protecció de l'oli put d'oliva, i la contribució de les explotacions agrícoles de l'aurili als Sindicats per a la provisió d'adobs (38). Aquesta «magna assemblea» fou presidida per Albert Talavera i hi participaren dos milers d'agricultors, s'aprovaran unes conclusions, entre altres, la prohibició d'entrada d'olis a les fàbriques, altres aspectes de la producció olivícola, també sobre motors agrícoles, proveïment de superfosfats, la supressió de tota mena d'impostos municipals sobre la circulació del vi, el compliment de les lleis vitícoles, la regulació del mercat del blat i sobre credit es demana que la Generalitat restablís l'antiga pràctica de la mancomunitat d'auriliar en passetes els sindicats agrícoles solvents que es troben en situació difícil pel venciment de crèdits a curt termini. També acords sobre pinsos i consum de garrofes (39).

Al març de 1936 la Unió de Sindicats i Pagesos de Catalunya es reuní en consell directiu al seu estatge social, a la Rambla de Tarragona, i es debat la importància del projecte de repressió del freu del vi aprovat per l'Ajuntament de Barcelona que pot revaloritzar el preu i estimular el consum. Talavera serà nomenat del comitè de defensa vitícola a la Unió.

Són vint-i-set els sindicats agrícoles i cinquanta associacions agràries que sol·licitaren la seva inclusió en el cens d'entitats, trenta-cinc foren excloses per manar-les documentació les quals tenien dret a representació a l'assemblea de la Cambra Agrícola al desembre de 1933. De tota manera, l'extensió dels sindicats agrícoles es generalitzada a bona part dels pobles del Camp. A l'Alt Camp dels 22 municipis n'hi ha set que no en tenen constituit, almenys segons les nostres fonts. Al Baix Camp hi ha deu municipis,

als més petits, on tampoc hi consta i el Tarragonès afecta a nou dels vint municipis. És arí que en el 66% dels municipis apareix el Sindicat, en alguns casos amb més d'un col·lectiu com és a Cabra, Maslloreng, Nulles, Pla deCabra, Vilarrodons, Les Borges, Cambrils, Castellvell, Montroig, Riudoms, La Selva, Bonastre, Constantí, La Fobla de Montornès, La Riera i Vilallonga. En alguns d'aquests casos, vegeu l'apèndix, hi ha el Sindicat Agrícola i el Sindicat Agrícola Catòlic, en altres varia la denominació sense ésser generalitzada i ben segur que obereix la bipolarització latent de moltes societats rurals.

La majoria d'aquestes organitzacions es constitueixen en la segona dècada del segle entre 1911 i 1919. El nombre d'associats és variable, si bé només disposem d'informació de pocs municipis: El Morell (56), La Securita (70), Vilallonga (210), Vileseca (575), Tarragona (158), Alforja (275), Les Borges (80), Montroig (182), La Selva (243), Reus (98), Alcover (424), Bràfim (90), Cabra (161) (71), Pla de Cabra (456), Rodonyà (123) (62), Vilarrodona (183), Valls (325).

SINDICATS AGRICOLS

COMARCA	NOM, MUNICIPIS	NOM, SINDICATS	DATA CONSTITUCIÓ		
			FINS 1910	1911-1920	1921-1923
Alt Camp	22	27	3	20	4
Baix Camp	27	27	7	20	-
Tarragonès	23	20	3	11	6
Camp	72	74	13	51	10

FONT: B.O.P. 30-V, 13 i 14-VI-1933. Elaboració pròpia.

La Cooperació agrícola a Tarragona "en les comarques de la qual les cooperatives agrícoles feren llur aparició a la darreria del segle passat, principalment per a la distribució a llurs associats de diversos articles necessaris per a llur treball. Més tard, els volts de l'any 1920 a molts pobles les cooperatives es transformaren en els Sindicats Agrícoles que tots hem conegut i es fundaren els cellers cooperatius, els quals cellers permeteren de treure un millor rendiment a la collita del vi i foren creats gràcies a l'esforç pecuniari dels mateixos socis, que en molts casos hipotecaren llurs terres per poder fer l'aportació que als corresponia a l'obra col·lectiva" (40).

L'abril de 1934 s'intentà fer un pas important a nivell del cooperativisme català perquè es volia establir a Reus "uns magatzems o docs cooperatius de capacitat equivalent a un quart d'una illa de l'Eixample, on havien de fer cap els productes aportats pels Sindicats Agrícoles de Tarragona, per a llur transformació i condicionament per al consum, la base dels quals era l'exportació a

Suïssa" s'hi vinculaven sindicats de Picamoïons, Cebra i Pont d'Armentera entre altres de la Conca i el Priorat, es feu un projecte d'estatuts i es tractava d'aprofitar la firma suïssa propietària de l'utilitatge vinícola base dels projectats docs" (41).

Ucelay indica, que no es volia un cooperativisme proper a la col·lectivització que es convertís en la "base d'una tradició política rural enfundada en la parafarnèlia del federalisme; era l'esperit de "la terra per a qui la treballa" en el sentit literal de l'anhel de la propietat pagesa" (42), és en aquest sentit que cal entendre la dinàmica dels Sindicats agrícoles al Camp.

V.3.- LES ORGANITZACIONS PAGESES.

Ens proposem reconstruir, sobre la base d'informacions puntuals i fragmentàries el moviment pagès al Camp.

Les entitats obreres classificades en el grup II del Cens Electoral Social, apleguen una baixa afiliació que se xifra entorn dels 1.500 associats. La majoria d'aquestes entitats foren constituïdes en els anys del conflicte agrari, previa a la repressió desencadenada després dels fets d'octubre, és a dir que només dues de les 19 entitats que figuren al cens són prèvies a la proclamació de la República, mentre que la resta es creen 2 (1931), 3 (1932), 3 (1933), 2 (1934) i 2 (1936).

ENTITATS OBRERES AGRÍCOLES 1934

NON	MUNICIPI	DATA CONSTITUCIÓ	1934 ASSOCIATS	1936 ASSOCIATS
. Soc. d'Agricultors	Tarragona	25-02-1933	154	-
. Soc. de Treba,terra i Ofic, Varis	Cambrils	28-08-1931	151	66
. Unió de Treballadors del Camp	La Masó	08-04-1932	46	-
. Soc. d'Obrers Agricultors	La Secuita	18-08-1933	71	-
. Soc. Obrera d'Oficis Varis	Montbrió	05-02-1933	79	67
. Soc. d'Obrers del Camp (UdR)	Montferrí	21-12-1933	38	-
. Soc. Treba, terra i ofic, varis	El Morell	10-12-1933	53	-
. Soc. Obrera jornalers, Mitjers i Arrendataris	Pobla Mafumet	18-12-1932	40	-
. Societat d'Obrers Agricultors	Pont d'Arnertera	20-02-1934	65	-
. Societat Obrera Agrícola d'Arrendataris i parcers	Reus	23-04-1933	102	-
. Associació d'Obrers Agricultors	Reus	07-05-1931	227	222
. Societat d'Obrers Jornalers	Reus	16-02-1910	52	-
. Unió d'Obrers camp, arts i ofic,	Vilaseca	11-06-1927	293	-
. Associació d'Obrers casa Espinós	Reus	14-09-1932	1	-
. Sind.Obrers camp i oficis varis	Bràfim	26-01-1934	-	77
. Sind. treba, camp i ofic,diversos,	Constantí	26-05-1936	-	37
. Sind. professions camp i ofic, div,	La Riba	01-03-1933	-	4
. Sind. d'oficis diversos	Torredembarra	25-04-1936	-	30
. Reivindicació obrera	Vilallonga	05-09-1933	-	36

FONT: Cens Electoral Social, D.O.G.C. Elaboració pròpia.

El 31 d'octubre de 1931 se celebra a Llorenç del Penedès una assemblea de rabassaires de la província i al novembre es presenten els reglaments d'entitats o sindicats rabassaires de Salomó, Rodonya, Aiguamúrcia, Cabra del Camp, Vilallonga, La Secuita, La Nou de Gaià, Santes Creus i Roda de Barà (43). També al novembre se celebrà un miting organitzat per la Unió de Rabassaires a Vilarrodona en el que hi participà Companys, aquest es un dels pobles que enregistrarà més conflictivitats (44).

Al maig de 1932 es constituïa la federació comercial de la Unió de Rabassaires de Valls i Montblanc, fet estretament vinculat a les demandes de revisió de contractes d'arrendament pendents.

La Unió de Rabassaires, en una manifestació d'adhesió al nou règim celebrada el 14 d'abril de 1933, lliura al president de la Generalitat unes conclusions avalades per firmes de 240 adharits al Sindicat i que en síntesi recollien la intenció de que la República demostrés la seva voluntat de realitzar ara "aquella justícia social compatible i necessària" i demanen que no s'estronqui el corrent de sinceritat i comprensió entre el poble i el poder polític i que la lentitud que s'observa és desesperant per a tots i que "seguim orfes de legislació adequada al ritme del règim republicà", denuncien les contradiccions en el poder judicial arà com la seva fe i adhesió incommobible a la República i demanen: redempció de la terra cultivada a rabassa, la d'arrendament; desaparició del contracte de parceria i abolició del pagament de les rendes en fruits, establir crèdit agrari, assegurances d'accidents, i de collites i creació d'institucions de previsió i assistència social (45).

Al maig de 1933 se celebrà la constitució de la comarca de Tarragona de la Unió de Rabassaires i es nomena comitè (46). Al juliol del mateix any es prepara a Tarragona l'organització d'una diada rabassaire amb la participació d'importants creditors del sindicats, diuen que "Tarragona es veurà curulla de camperols" (47). Aquesta diada era per celebrar l'aprovació de la llei de conflictes al camp, que va tenir lloc el 23 de juliol en homenatge als Diputats del Parlament "que han defensat tan brillantment els interessos de la gent del camp" (48) aconseguint, segons el portaveu de l'E.R.C.

que critica l'oposició dels petits burgesos de la Unió Socialista, un "projecte endavant fins aconseguir fos llei sense temer a les amenaces dels propietaris ni a les campanyes subreptícies de certs elements interessats en fer fracassar l'obra eminentment revolucionària que porta a cap l'E.R.C. de Catalunya" en aquest sentit destaca l'obra de Galès, president de la comissió agrària i del diputat Folch ambdós vinculats al Camp.

S'organitza la manifestació rabassaire amb banderes de totes les societats, vermut i l'actuació d'un esbert i una cobla (49). Segons sembla hi participaren 3.000 rabassaires, i hi acudiren 160 representacions al miting celebrat al Teatre Tarragona. Intervingueren Bladé Desunvila, diputats de Lleida, Folch, l'aldelme de Falset, Galès i Ventura Gassol en delegació del President Macià i es cridaren "Morí la Lliga" "Visca Unió de Rabassaires" i "Visca E.R.C.". Aquest acte es denuncia per demagògic pel portaveu d'A.C.R. de Reus (50) i TARRAGONA FEDERAL denuncia que el problema rabassaire català a Tarragona que no existia l'ha creat l'E.R.C. per enfrontar propietaris i parcera i cercant l'expensió del seu partit "buscando en los obreros del campo, el calor y la colaboración que les ha negado el obrero de la ciudad" (51).

En motiu de les eleccions municipals de gener de 1934, el tema rabassaire serà motiu de confrontació electoral, es veu que la comarca rabassaire de Tarragona amb Pau Miró com a president signa un comunicat en el que es recomana el vot a la candidatura republicana i socialista i afirma: "El fuet del teu amo comença a brunyir, Si Catalunya sencera no imposa una esclatant victòria republicana socialista que reduirà a la mínima expressió

l'envalentament dels grans terratinents, caurà altra vegada amb aquells contractes nonerosos de mitgeria i parceria, hauràs d'anar, servilment, als peus del teu amo, a implorar un troç de terra on, regentada amb la sang del teu front, hi culliràs unes risèries que hauràs encara de compartir, privent-ho als teus fills" i conclou "Agricultors de Tarragona! Recordau el que els homes de l'esquerra han fet per vosaltres, no podeu girar-vos contra aquells que són els vostres germans i el vostre suport" (52).

TREBALL publica al setembre de 1934 les resolucions de l'assemblea de delegats de la Unió Rabassaires a Barcelona en agraïment a les organitzacions obreres de Madrid per "l'auxili que en forma de protesta contra la reacció d'ací i d'allà confabulada ens han prestat", també acorda obrir una subscripció per les "víctimes ocasionades pels facciosos catalans" així com la ratificació d'aplicar estrictament la Llei de Contractes de Conreu i "no lliurar quota part ni renda a aquells propietaris suspectes que no lliuren el rebut acreditatiu d'haver cobrat". I una resolució final: "guardar nota dels que a cada poble hagin anat a Madrid a demanar que ens siguin privades les llibertats aconseguides, per, si el cas d'una intervenció violenta fos arribat, erigir-los cometes de llur acció social" (53).

A l'octubre de 1934 es realitza a Reus, segons descripció del tradicionalista JOVENTUT "la manifestació dels feixistes esquerrans", al voltant de 7.000 que en una tònica d'odi demanaven "l'extermini dels isidres" i que constitueix un fet significatiu que il·lustra les múltiples causes que conflueixen en els fets d'octubre demanaven, en els fulls repartits pels rabassaires: imposar a tots

als propietaris el 50% de rebuda, que tots els presidents de les juntes arbitrials no fossin jutges sinó d'elecció popular, que els terratinents que anaren a Madrid fossin empresonats com a "traïdors de les llibertats autonòmiques de Catalunya i dels béns confiscats a benefici dels treballadors del control del comitè de pagesos i que quan els propietaris no acceptessin les participacions d'aquesta forma els conreadors s'emportessin tota la collita i finalment que fossin desheretats els terratinents "burgesos, feixistes i monàrquics i que s'armi al poble treballador per defensar les conquestes de la revolució" (54).

En l'assemblea del març de 1935 de la Unió de Rabassaires s'acorda la constitució de la mutualitat d'accidents i de la secció social també es crea una secció vinícola i s'examina la situació jurídica del camp català. Hi destaquen Colet de Roda de Barà, molt actiu en l'elaboració dels estatuts de la secció social, en la ponència de la matèria hi figura Joan Bosch d'Alcover i en el consell directiu de la secció de vinyaters hi és Ramon Carbo de Santes Creus i Pau Domenech de Valls (55). Entre les primeres seccions de la mutualitat d'accidents dels municipis del Camp només hi és Tarragona al maig de 1935.

En l'assemblea de la Unió de Rabassaires del novembre de 1935 hi assistiren 250 delegats i es elegit delegat de la comarca de Valls, Joan Figuerola Ribé de Vilarrodona, Joan Bosch d'Alcover pertany al consell de la secció social. Sembla que ni la comarca ni la capital de Reus i Tarragona no tenien una presència rellevant a l'estructura sindical de la Unió (56).

"Els desnonaments rustics a Catalunya" és un e'xcal, lent treball del Sindicat Rabassaire que recull la repressió al camp català derivada dels fets d'octubre i que ens proporciona informació valuossíssima. La Unió es decidí a fer una enquesta rigorosa que recollís tots els casos de llançament i desnonaments a partir de les seves seccions locals i comercials. Afirmà que els desnonaments són un fet gravíssim que incidirà en l'estructura social agrària catalana i en les relacions de classe en el futur. Afirmà que la majoria de llançaments responen a represàlies dels propietaris contra revisions de renda o condicions en la parceria que havien interposat els parcers i diu que "geirabè la totalitat amaguen un impuls venjatiu que ha estat afavorit i encoratjat per la Llei d'Arrendaments rustics" del Parlament espanyol. El sindicat afirma que han estat destruïdes les bases de convivència i que es fàls que es visqui l'altre cara de la moneda de la campanya rabassaire de 1931-1933 que provocà la retenció dels fruits, a partir de la negativa dels jutges a acceptar consignacions que estaven legislades i també, posteriorment, a la negativa a acceptar la partició disposada per la Generalitat per la resistència dels propietaris. Cita el Pacte de la Generalitat com a prova de la bona disposició camperola. Els pobles del Camp i els desnonaments registrats que se citen en aquest informe són els que segueixen: Alió, 25; el Catllar, 34; La Nou, 2; La Secuita, 9; Montbrío, 4; Nulles, 21; Parafort, 5; Pobla de Montornès, 42; Pont d'Armentera, 1; Puigpelat, 12; Reus, 14; Roda de Barà, 6; Salomó, 14; Selva del Camp, 36; Vilallonga, 7, i Vilarrodona, 43, (57).

La vinculació de la Unió de Rabassaires i de l'Esquerra són clars quan la comercial rabassaire de Tarragona demana el 21 de març de 1936 el local de la Joventut Federal de Tarragona "tota vegada que els interessos de l'Esquerra i els de la Unió de Rabassaires van estretament lligats" segons que afirma Antoni Soto, secretari general (58), es en aquest sentit que cal entendre la instrumentalització electoral del conflicte agrari i les crítiques que l'Esquerra haurà d'afrontar procedents d'altres organitzacions republicanes especialment en la campanya electoral al Parlament Català del novembre de 1932 i que desenvoluparem en el capítol dedicat al Conflicte Agrari.

En el moviment pagès de tendència anarquista destaquen Pere Sagarra de Vallmoll, Josep Pifas de Valls i Ramon Porté i Joan Arans de Montblanc i El Vendrell, respectivament (59). Ens referirem, especialment, als dos dirigents agraris del Camp. Mentre que Pifas duria a la pràctica, durant la guerra, la doctrina gestada al temps de la República, Pere Sagarra serà l'ideòleg del moviment entre 1931-1936 mitjançant nombrosos escrits sobre el fet agrari publicats en la premsa de la C.N.T. (60) que eren signats com "Anteo", fou també l'autor del llibre "La República i la Reforma agrària" publicat el 1932.

Sagarra participà en l'escissió trentista de la qual en fou impulsora l'organització sindicalista de Valls i l'Alt Camp. En el pla organitzatiu propugna la creació d'una Federació Nacional Camperola així com la formació de cooperatives com a mecanismes de defensa. Critica el desviacionisme d'alguns pagesos de Cabra del Camp que decidiren ingressar a la Unió de Rabassaires davant el

perill de desnonaments (61) mentre defensa "que cada poble agrupat en el sindicat camperol determini la manera com, segons l'experiència i la tendència, han de cultivar-se les diferents partides del terme municipal, d'una forma comuna i que els beneficis que s'obtinguin siguin repartits segons les necessitats familiars" (62). A l'estiu de 1931 escriu a la SOLIDARIDAD DEBERA reivindicant la reducció dels arrendaments al 5% del seu valor declarat a Hisenda; la supressió de la parceria i de la rebassa morta, o bé convertir-les en arrendament pagador en metàl·lic no superior al 5% abans esmentat; l'elevació del jornal a un tipus mínim suficient i que el jornalier tingui feina durant tot l'any; sense oblidar tampoc que les terres s'han de donar als pagesos pobres, mitjançant els seus sindicats (63). Entretant analitza la situació de l'arrendament a la comarca de l'Alt Camp i conclou que si abans de la Dictadura, les terres en regadiu es pagaven de 100 a 150 pessetes al jornal, els contractes d'arrendament eren per trenta anys i cas que s'acabés el període fixat, el pagès tenia dret a millores, i la parceria també era a llarg termini i mai a un sol any mentre que als anys trenta amb l'extensió de l'arrendament a mitges el propietari en surt beneficiat (64) així com que el jornal diari fixat en 5 pessetes quedava reduït a 2'65 bo i comptant tenir feina cada dia de l'any mentre que el sou d'un paleta i el d'obrer de la ciutat és de 10 i 12 pessetes. Aportacions aquestes que contenen una important informació de les condicions de treball agrari.

Segarra defensa les avantatges de l'explotació en comú de caràcter econòmic, moral i social afavorint els avenços en la mecanització agrícola i les prestacions socials als camperols:

L'organització comunitària es faria sobre la base de la incautació de les terres no treballades pel propietari i el conreu per brigades dividint-se el terme en partides en funció de la qualitat de la terra si fos secà o regadiu, es comptaria amb uns grans magatzems per encabir la producció local. El Sindicat pagès ordenari l'abastiment de queviures i d'objectes manufacturats d'utilitat pública i privada (65).

El projecte de Reforma agrària serà qualificat per Sagarra d'anodi i "mancat de valor i empenta" mentre que al desembre de 1931 natiuza la seva valoració, aquest tema serà objecte preferent dels seus escrits al març de 1932 (66). Finalment, quan el projecte ja era a punt d'aprovar-se el qualifica de "Conservador, acomodaticí".

Sobre l'evolució del conflicte pagès a Catalunya opina que els pagesos, escoltant a la Unió de Rabassaires, que els amparava en judicis gratuïts, ha caigut en un error ja que els "Jutjats estan plens de paper i la marxa actual dels enllestits es senzillament decebedora" (67).

Entre el 24 d'abril de 1932 i el 28 de juny de 1933 Pere Sagarra i la comarca de Valls, segons Gavalda "agafen un paper destacat en aquella lluita sindical dins el marc doctrinari pagès, centrat, en la Federació Regional de Comercis de Catalunya" (68). En el Ple de Sabadell es discuteix l'etern problema de la propaganda, situació més difícil a Valls i Montblanc que segons diu eren nuclis assatjats per Companys i Aragall amb molt mala sort, ja que a Valls no van poder ni parlar ja que a la Societat Agrícola no hi ha secció reconeguda de rabassaires i els socis van impedir l'acte públic.

Una altra fita decisiva en el moviment camperol vinculat a la C.N.T. és el Congrés camperol de Catalunya celebrat a Vilafranca del Penedès, l'ànima del mateix fou Joan Arens de Montblanc, se celebra al setembre de 1932 i hi assistiren els següents sindicats del Camp: Vallmoll, Pla de Santa Maria, Cabra del Camp, Puigpalat, Valls i s'hi adherí el de Reus. S'acorda, entre altres coses, que Pere Sagarra gestioni la publicació d'un periòdic pàges del qual e seria el director i que el lloc de residència del Comitè Regional Camperol de Catalunya sigui Valls (69) sera coordinat per Joan Pifas de Valls.

La reunió posterior, al 23 d'octubre, de la comarcal vallenc, que es reuni per tractar de la retenció per part del pàges del 50% de la part destinada als propietaris, cosa que s'aprova, hi assistiren més de vuitanta pàgesos delegats dels pobles de la comarca. Tambés es tracta el conflicte promogut a Figuerola del Camp ja que quan els propietaris es negaren a recollir el 50%, els pàgesos s'ho emportaren tot a casa i després intervingué la guàrdia civil enant a buscar els productes de la terra casa per casa. Tot això fa que Sagarra no dubti en proclamar a quatre vents la victòria pàgesa (70), victòria que tingué un final tràgic amb la manifestació de Tarragona ja que hi hagueren dos ferits. La responsabilitat de tot plegat recaigué en el president Macià i el governador Noguer i Comet. Aquest fet, "liderat des de Vilarrodona" provocà que Pere Sagarra censurés les altres comarcals de Tarragona perquè no col.laboraren en l'organització i participació, xifrada en un miler de parcens, de la manifestació de Tarragona.

Sagarra continua denunciant injustícies a la premsa. Critica la Unió de Rabassaires que no els deixa quedar-se el 50% de la part del propietari als seus afiliats, o quan afirma que es va contra el camperol perquè el propietari acusa de lladre al pages i l'autoritat governativa el recolza, i no els deixa fet vega al mateix temps que recorda la retenció feta a la comarca de Valls i l'èxit assolit. Accepta, no obstant això, que la C.N.T. a nivell pagès només domina la demarcació tarragonina, ja que la pagesia lleidetàna es afecta al E.D.C., la de Girona a l'Acció Social Agrària i altres als rabassaires i que per això no s'avança en l'organització de la Federació Regional Camperola (71).

La Comarcal vallencs serà signant, al gener de 1933, del manifest de Manresa que compta amb 800 associats (72), és així com s'iniciarà l'escissió trentista. En el Ple Regional de Sabadell del març s'inicia amb hostilitat cap a les tesis trentistes, les que defensa la comarcal de l'Alt Camp, és així que aquest Ple representara l'enfrontament de Sagarra, que poc després escriu contra la FAI (73), i els seus companys.

El procés escissionista a l'Alt Camp es perllongarà durant tres anys, en aquest context ambdues interpretacions del moviment llibertari havien perdut militància i efectivitat. Fins el 17 de Juny de 1933 el Sindicat pagès-trentista de la C.N.T. de la comarcal de Valls no entra als rengles de la gran família cenetista (74). Al llarg de 1933 i 1934 hi ha una intensa activitat organitzativa, que ha recopilat conològicament Gavalda (75). Es crea al setembre de 1933 el Comitè Provincial de grups anarquistes de la província, al novembre sorgeix l'Ateneu Sindicalista Llibertari a Valls, al

desembre es constitueixen comitès del Front Únic a diversos pobles de l'Alt Camp i se succeeixen actes de l'Aliança Obrera.

El Cens Electoral Social de Catalunya constitueix una eina per aproximar-nos a la verba associativa patronal i obrera.

V.4.- L'ESTRUCTURA SINDICAL OBRERA.

Es fa difícil arribar a una aproximació de la realitat associativa obrera durant els anys de la República al Camp de Tarragona. Les dades són sovint disperses, el Cens Electoral Social és en aquest sentit una informació poc precisa ja que toquem amb la negativa de la C.N.T. de participar en els Jurats Mixtos, fins la primavera de 1936, un altre fet que ho agreuja és la manca de premsa i documentació obrera al nostre abast. Pel que fa a premsa publicada al Camp només hem pogut localitzar a Reus REDENCIÓN "organo de los Sindicatos de la Provincia de Tarragona, Portavoz de la Confederación Nacional del Trabajo" (1931) del qual n'aparegueren pocs exemplars, FEDERACIÓN DE OBREROS TONELEROS (U.G.T.) (1931-1932). D'altra banda, la documentació que serveix l'Arxiu Històric Nacional de Salamanca, en la secció Politico-Social, es fa de difícil consulta per tal com els sindicats dels pobles i ciutats del Camp es troben barrejats amb la documentació corresponent a les organitzacions barcelonines (76).

El quadre resum de les entitats obreres mostra com, per una població activa total de 10.060 persones, si tenim en compte les dades que han estat recollides en el capítol I, referides a

ocupacions com es classe obrera, empleats i dependents, l'afiliació, considerable, era del 65'2% al Cens de 1934, del 40'4% al 1935 i del 75'5% al 1936, dinàmica associativa que pateix una disminució en les dades de 1935, recuperant-se amb escreix al cens d'entitats de 1936. La majoria d'aquestes entitats, 75, es constituïren entre 1931-1934. Per sectors d'activitat destaquen a l'alimentació (6), construcció i activitats portuàries (9), fusta (8) i comerç (6).

CENS ELECTORAL SOCIAL DE CATALUNYA, ENTITATS OBRERES, (CAMP DE TARRAGONA)

GRUP D'INDÚSTRIES	ANY CONSTITUCIÓ			CENS 1934		CENS 1935		CENS 1936	
	< 31	31-34	35-36	ENTIT.	SOCIS	ENTIT.	SOCIS	ENTIT.	SOCIS
3. Alimentació	3	3		6	477	3	153	10	546
6. Petita metal·lúrgia	1	3		4	467	-	-	3	226
8. Química	1	2		3	71	-	-	3	149
9. Construcció, Port	2	7		9	310	3	85	14	757
10. Fusta	6	2		8	484	2	152	6	1221
11. Tèxtil	-	4		4	435	1	105	8	1003
12. Confecció vestits	1	1		2	327	-	-	2	234
13. Arts gràfiques	2	-		2	91	-	-	1	49
15. Transports terrestres	2	3		5	835	1	703	8	1486
16. Estivadors	-	1		1	130	2	445	1	119
17. Gas, aigua, elèctric.	1	-		1	10	-	-	1	7
19. Comerç en general	2	4		6	504	5	1986	5	950
20. Hosteleria	1	-		1	98	1	30	1	87
21. Serveis d'Hygiene	1	3		4	613	2	40	2	75
22. Banca i oficines	2	3		5	484	1	34	5	213
23. Espectacles públics	2	1		3	387	2	175	3	233
24. D'altres	1	10		11	800	2	156	7	242
TOTALS	28	47		75	5523	25	4054	91	7597

La majoria d'aquestes entitats eren legalitzades segons uns estatuts tipus, l'articulat dels quals, ultra els aspectes organitzatius interns, definia el caràcter de l'organització que es proposava: "organizarles para la defensa de sus intereses morales y

"materiales", "constituir un organismo legal que en los conflictos de caracter obrero y societario represente a los asociados", "Fomentar la cultura obrera de caracter general y tecnico, entre los asociados, por medio de la revista, periódico, conferencia, escuela profesional y demás medios de cultura que al alcance del obrero", i "representar a los asociados en todos los actos y conflictos de la vida social y cooperar en su relacion con el elemento patronal, con otras asociaciones obreras y con los organismos oficiales" (77).

A la Federació Local de societats obreres de Tarragona s'hi adhererí en fins el 30 de juliol de 1931 les següents societats: Agrupació Socialista, Societat de Professions y Oficis Varos, Consejo Obrero Ferroviario del Norte, Societat d'Obrers Escombriares de Tarragona, Consejo Obrero Ferroviario del MZA, Estibadors del Port, Tipógrafs, Peones, Carretes i Xofers, Boters, del peix fresc. El febrer de 1933 s'hi sumen els treballadors de càrrega i descàrrega i els del ram de la construcció, i els netejabotes, i el maig els d'obres del municipi; a l'agost els oficials paletes i els obrers del port, més tard els Forners i vigilants i al març de 1934 els d'aglomerats (78).

El Sindicato de Obreros y Empleados de la Junta de Obras del Puerto s'adhererí a la U.G.T. i pertany a la Federació Obrera Local i Casa del Pueblo. Es produiran rivalitats internes per canvi de tàctica durant el bienni negre la qual cosa provoca l'escissió dels més radicals; l'activitat majoritària dels sindicat, com de la majoria, és en l'elaboració de les bases de treball i en intervenció en acomiadaments (79).

A Valls tenim notícia de la Societat de Camarers constituïda el 1928 i que el maig de 1931 ingressa en el Sindicat de Treballadors Industrials adherit a la C.N.T., es manté en la jornada de vuit hores i acorda cedir dos hores extraes però amb augment del 50%, al març de 1933 ja implanta un ajut als seus associats en cas de malaltia que és el tema, de l'assegurança mútua, el més important fins 1936 (3).

També a Valls es constituïx el 28 de maig de 1931 la Federació Local de Sindicats de Treballadors adherida a la C.N.T. i hi pertanyen paletes, peons del vi, metall, sabaters, de serveis públics, maoners, carreters, peons de magatzem, del ram de l'aigua, camarers, bracers i boters (81).

La població assalariada de Reus, segons un informe de la Cambra de Comerç era de 9.000 persones al 1931, el 80% de la qual estava afiliada a la Federació Obrera Local de pràctica sindicalista genèrica, el reste, el 20% estava vinculada al Sindicat únic adherit a la C.N.T., i finalment existia un petit nucli entorn de la Societat Tipogràfica vinculada a la U.G.T. Les relacions entre els sindicats eren negatives i la Federació assumia funcions negociadores, al sindicat únic esclatarà un conflicte intern quan el P.O.C. intenta assumir-ne la direcció (82). L'activitat sindical a Reus serà respectuosa amb la nova realitat mantenint una tàctica pactista i de negociació, això fa que la Cambra de Comerç afirmi que: "Los obreros, lejanos ya aquellos dias de cruentas luchas, tampoco se han dejado arrastrar por las nuevas ideas y movimientos demagógicos extremistas, y han sabido seguir aquella unica táctica obrerista eficaz, o sea de actuar siempre dentro de la legalidad,

refutando los medios de violencia, los cuales no reportan beneficios a nadie y en cambio perjudican y comprometen gravemente la riqueza de toda la ciudad" (83). No obstant això qualifica d'"extremistes" les societats vinculades a la Federació Local i afirma que "los obreros han empezado una fuerte ofensiva contra los patronos" i per això presentn demandes per hores extraordinàries, indemnitzacions per acomiadament "que han producido cierta alarma y malestar entre la clase patronal".

El setembre de 1931 hi ha la iniciativa de constituir una secció de banca dintre el CADCI de Tarragona, convenient davant el fracàs de les accions individuals i perquè la República obre possibilitats "que obre els braços a totes les reformes socials que siguin justes" ara que es possible "que han caigut tots els ídols i cacics, cal que també caigui l'argolla que aprimeix la nostra classe", es pronuncien pel compliment estricte de la nova legalitat, per això convoquen a un acte al Teatre Principal perquè "cal demostrar que també vibrem davant la transformació social" (84). A Reus ja al juny de 1931 era discutit el reglament amb la voluntat de reorganitzar el Centre de Dependents ja que l'octubre del 1929 s'havia acordat disoldre's "a fi de poder donar vida legal a la secció de socors mutus" la qual es va quedar amb tot el passiu i l'actiu (85).

Les antigues societats de socors mutus, apondi dels sindicats en alguns casos, modifiquen els reglaments i s'adapten a les noves relacions laborals. És aquest el cas de la secció de boters, "la Unió Artística" dels cambrers (86). Al setembre de 1932 el mutualisme reusenc es federa en una entitat que integra 16 societats

de socors mutus amb una xifra de 5.000 beneficiaris (87). A Tarragona tenen seccions de previsió, fonamentalment referida a l'estur, "La Lealtat" amb 215 associats, la societat ferroviària de l'estació del nord (88) i els obrers del port.

"La Igualtat" és la societat resultant de la fusió de dues antigues germandats sanitàries a Valls, aplega 2.000 socis (89).

També existia la Mutua General de Seguros de Valls.

La Federació de socors mutus de Catalunya retrà homenatge al governador de Tarragona, Noguer i Comet, per la campanya mutualista que promou a les comarques meridionals (90) per fer possible les assegurances socials contra la malaltia, la invalidesa o la mort a tots els pobles. La cloenda d'aquesta campanya se celebrà a Reus en una assemblea mutualista del Camp de Tarragona convocada per la Federació de Societats de Socors mutus de Catalunya, presidida pel governador. Hi havia representades 23 germandats reusenques. En l'assemblea s'eixposà la conveniència de sortir del caire localista que impregna les societats i l'ei-emplament en els objectius mutualistes que fa possible el nou règim i l'aprovació de l'Estatut (91). La Mutua Reddis era una important entitat asseguradora, fundada el 1922, que passà de 593 associats el 1933 a 818 el 1935, ei ampliant així la base dels obrers assegurats de 2.880 a 3.220. Disposava de dispensari i concedia prestacions per incapacitat temporal, permanent i mort. Els ingressos de la societat passaren de 198.571 ptes. el 1934 a 254.239 el 1935. Reddis pretén absorbir bona part de l'assegurança d'accidents del treball regulada legalment (92). Tenia servei a molts pobles de la comarca i comptava amb el 50% de la població obrera assegurada de Reus. A Tarragona una

associació mutua forga important es la d'Accidents del Treball (93), fundada al 1922 passa de 390 associats al 1933 a 609 el 1934, també la Federació Obrera s'havia proposat crear una mutualitat per auxiliis facultatius i farmacèutics que no fou possible per l'existència d'altres societats d'aquest tipus (94). Una altra societat era el Montepio d'empleats i obrers municipals que concedia prestacions a les vidues i jubilació a raó de 50 cèntims diaris (95). Al 1933 es crea la Mutua del Port que donava subsidis diaris de vellesa i prestacions contra l'atur forçós (96). La Mutua pública INDUSTRIA I MUTUALITAT a partir de 1935.

Després del Ple Regional de Sabadell, a l'abril-maig de 1932 les federacions locals de Lleida i Girona, ambdues controlades pel B.O.C., foren expulsades de la C.N.T., més tard la Federació Local de Tarragona, per les mateixes raons, també es desvincularia dels sindicalisme anarquista. El 12 de juny de 1932 es reuniren a Tarragona els sindicats expulsats de la C.N.T. amb l'objectiu de constituir una Federació Regional que es proposés evitar l'aïllament dels sindicats expulsats, afirmar la voluntat de tornar a la C.N.T. i elaborar una política sindical de Front únic.

Al gener de 1934 es constitueix a Reus i a Valls el Front únic Obrer i al maig es fa un miting de l'Aliança Obrera a Tarragona, organitzat per U.G.T. i l'Agrupació Socialista, que es precedit de converses entre la federació local d'U.G.T. i el B.O.C. per tal de formar un únic front de lluita (97).

A Valls es clausurat per ordre de la guardia civil l'Ateneu Popular conegut popularment per "Els Amics" que era on es reunia el Sindicat Únic. Es constitueix una anomenada agrupació gremial de

treballadors que "no admet com a finalitat la lluita de classes, ans al contrari, aspira viure en un règim d'harmonia i de justícia dintre de la legalitat" a la qual li dona suport JOVENTUT (98), alternativa del Sindicat únic al qual els obrers s'havien d'afiliar perquè els patrons havien acceptat una imposició a les bases de treball que el patró havia de despedir qui no cotitzés a l'esmentat sindicat. TREBALL afirma que els obrers no es deixaren desorientar per entitats si fa no fa catòliques i gremials (99). El Sindicat únic es reunia clandestinament als locals de l'Ateneu Obrer i hi ha un procesat, sembla que això motivà la clausura del Sindicat (100). L'Entitat Gremial organitza un acte obrerista a la sala de l'agrupació social tradicionalista inspirat en la doctrina social de l'Església, que intenta implantar-se a Catalunya, nascut a Tortosa i que pretén rivalitzar amb l'hegemonia socialista, 300 afiliats, 198 dels quals procedien del camp socialista (101).

Les societats cooperatives són un altre nivell de l'organització obrera que cal referenciar.

La Federació de Catalunya, afirma al 1930, referint-se al cooperativisme de Tarragona que "arrosegava una vida languida i sense empenta" (102). Malgrat això durant la IIª República es mostra una certa revifalla del moviment cooperatiu que afecta entitats de construcció de cases barates (103) com són "La Colectiva", "La Tarraconense" i "La Cooperativa Tarragona" (104). També s'organitza una cooperativa de boters a Tarragona en un moment de franca decadència d'aquest ofici per la crisi en l'exportació vinica. Un centenar de treballadors s'aplegaven a "La Humanitat" de Reus (105). A Valls es creà la "Cooperativa Obrera d'Ebenisteria i

fustaria" que és ben rebuda pels socialistes locals, editors del setmanari TREBALL (105).

Entre les de consum trobem la Cooperativa Obrera Tarraconense a la qual recomana inscripció la U.G.T. local, que segons la Cambra de Comerç és la única que té una vida próspera malgrat disposar de poca base socials (107). També la Cooperativa de funcionaris de l'estat que fa promocions especials per Nadal (108).

Al maig de 1934 els locals de la cooperativa obrera tarraconense es feu la assemblea de constitució de la Federació Comarcal de Cooperatives de Tarragona amb 13 entitats associades, i en el comitè executiu hi eren delegats de "La Veritable" de Torredembarra, la Obrera Tarraconense i "La Humanitat" de Reus (109).

Les societats cooperatives del Camp inscrites al registre dels serveis de cooperació de la Generalitat al març de 1936 eren la Cooperativa Popular de Fluid Elèctric de Reus, la Mutua de Socors de Pescadors "La Fraternal" de Torredembarra i la Cooperativa de consumidors "La Humanitat" de Reus (110).

Les Cooperatives de fluid elèctric tingueren especial importància a les tres ciutats del Camp. Al 1935 se celebra una assemblea impulsora a Tarragona (111). La de Valls havia estat fundada al 1927 i fou la subministradora de llum i força de la ciutat durant trenta anys. Els balanços eren favorables si bé no ootingue ajut de les autoritats locals (112). LES CIRCUMSTANCIES, òrgans d'A.C.R., lamenta l'abril de 1931 l'escassa tradició cooperativa de Reus que d'altra manera facilitaria la creació de la cooperativa elèctrica. A l'estiu de 1932 es fa públic el manifest

fundacional que mostra el desig de millorar el servei, abaratir el cost com ha succeït a Valls la qual esdevé model de funcionament, afirma que "Per dignitat, per estalvi, per ciutadania, cal evitar que una companyia estrangera, talment un monopoli, aploti la nostra falta d'organització i la riquesa del país" (113). Aquesta cooperativa, que al maig de 1933 compta amb centrel tècnica i 2000 socis entre els quals l'Ajuntament a l'agost de 1934, quan són aprovats els seus estatuts defineix com a objectiu "produir fluid elèctric per a llum, calefacció i força motriu a subministrar als socis cooperadors de Reus" (114), formentará l'E posició d'Aplicacions de l'Electricitat a l'Agricultura i Fruits de la terra de Reus (115). Aquesta entitat promogué la realització d'un miting cooperativista al Teatre Bartrina presidit per Mendoza de la Federació Obrera Local que tenia la representació de la Cooperativa de Fluid Elèctric (116).